

МАПРЯЛ аясында
Под эгидой МАПРЯЛ
Under the aegis of MAPRYAL

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Филология, өдебиеттану және әлем тілдері факультеті
І Петел филологиясы және жалпы тіл білімі кафедрасы
«Тіл және жаһандақу» атты халықаралық ғылыми-
теориялық конференциясының материалдар жинағы
17-18 мамыр

Қазақстан Республикасының ұлттық университеті им. әл-Фараби
Факультет филологиясы, әдебиеттану және әлем тілдері
Кафедра иностранной филологии и общего языкознания
17-18 мая
Сборник материалов
международной научно-теоретической конференции
«Язык и глобализация»

Al-Farabi Kazakh National University
Faculty of Philology, Literary Studies and World Languages
Department of Foreign Philology and General Linguistics
May, 17-18
Collected Articles of International
Scientific-Theoretical Conference
«Language and Globalization*»

Алматы, 2013
Қазақ университеті, 2013

ЖАҒЫМСЫЗ БАҒАЛАУЫШТЫҚ ЛЕКСИКАНЫҢ МЕНТАЛДЫҚ СИПАТЫ

Таусоғарова А.К., atauzhan@mail.ru
(Әл-Фараби ат. ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан)

Тірек сөздер: контекстік семантика, жағымсыз бағалауыштық лексика, менталдылық, конфликтогенді мәтін, деректік мәліметтер

Тоғыспалы пән ретінде танылатын юрислингвистика саласында тілдік қақтығыстардың туындауына басқа да тілдік факторлармен бірге жағымсыз бағалауыштық лексика да тұрткі болып жатады. Осы тұрғыдағы лингвистикалық талдауда тұлғаның ар-намысы, абыройы мен іскерлік беделіне нұқсан келтіру мүмкіндігін анықтауда жағымсыз бағалауыштық лексиканың еоздіктерде тіркелген мағынасы, бастысы, контекстік қолданысы маңызды. Лингвистикалық талдауда даулы жағымсыз бағалауыштық лексика қатысқан сөйленістерді алдыңғы сөйленістермен, мәтіннің тұғас мазмұнымен байланыста қарастыру қажет. Керсетілген даулы сөйленіс алдыңғы және өзінен кейінгі контекстермен бір тақырып аясына шоғырлануына орай өзара логика-семантикалық, синтаксистік байланыста табылады. Демек, даулы сөйленістің мәнісін алдыңғы абзац, контекстер негізінде анықтамай тұрып, жалпы әңгіменің мәнісін түсіне алмаймыз.

Мысалы, «Х. және У. өздерінің имансыз істері үшін қоше тұрғындарынан кешірім сұраған жоқ, көресіні керер әлі көргенсіздер» деген даулы сөйленістегі *имансыз, көргенсіздер* жағымсыз бағалауыштық лексикаларының қолданысы логика-семантикалық мазмұны бойынша Х. және У. туралы жағымсыз деректі мәліметпен тығыз байланысты: «Өтегүл Түгелбаев ауылындағы Мұхан Баба көшесіндегі Бабаның аты жазылған темір белгіні түбірімен қопарып алғызып тастады»;

Х. және У. туралы бұл жағымсыз деректі мәлімет мақаладағы мына абзацтардың мазмұнында қамтылған: «*Көргенсіз істің қон парағын қайтадан ақтарайық. 2012 жылдың 4 қаңтары күні Ш. қаласының бұрынғы әкімі Х.-тің тікелей тапсырмасын орындауға келгенде жарғақ құлағы жастыққа тимейтін, ... аудан әкімінің аппарат басшысы Б. көп ойланп жатпастан қала әкімі М. мен орынбасары С.-ның жаидарын қуырып, қысым жасай бастайды. Тапсырма нағыз имансыз: қаланың сол жағалауындағы Өтегүл Түгелбаев ауылындағы Мұхан Баба көшесіндегі Бабаның аты жазылған темір белгіні түбірімен қопарып алып, қала шетіндегі қоқысқа апарып тастау.*

Аппарат басшысы Х.-тің қаһарынан қала әкімінің орынбасары С. қатты қаймығып, «ләббай.тақсыр» деп жайылып жастық, иіліп төсек болады. Бұл «операциями» іске асыру үшін полиция қызметкерлері де жұмылдырылады. Сөйтіп, бір ғасырға жуық өмір сүрген, ея-жұртына қадірлі болған ақсақалдың есімі жазылған ауыр салмақты темір қондырғы құлатылып, арнайы әкелінген көлікке тиеліп, жөнелтіледі. «Тегі мықты қария еді, мына қорлыққа шыдамас.көрсетер әлі кереметін» деп мына сорақылыққа куә болғандар тісін қайрап қала бере береді».

Мұнда әкім Х.-тің *тікелей тапсырмасы* деген асты сызылған тіркестің мазмұны осы абзацтағы келесі сөйлемдермен мағыналық байланысы негізінде ашылады, атап айтқанда: Тапсырма нағыз имансыз: қаланың сол жағалауындағы Өтегүл Түгелбаев ауылындағы Мұхан Баба көшесіндегі Бабаның аты жазылған темір белгіні түбірімен қопарып алып, қала шетіндегі қоқысқа апарып тастау. Яғни, бұл контексте тапсырма беруші — әкім Х. және тапсырманың мазмұны көрсетілген.

Келесі ырықсыз етіс қатысуымен жасалған сөйлемде іс-әрекет иесі - субъект көрсетілмесс де, осы сөйленістердің алдыңғы контекстен логика-семантикалық байланысының негізінде бір ғасырлық темір қондырғыны құлату туралы тапсырманы орындатушының Р. екені анықталады: «Сөйтіп, бір ғасырға жуық өмір сүрген, ел-журтына қадірлі болған ақсақалдың есімі жазылған ауыр салмақты темір қондырғы құлатылып, арнайы әкелінген көлікке тиеліп, жөнелтіледі» деген.

«Х. пен У. өздерінің имансыз істері үшін қоше тұрғындарынан кешірім сұраған жоқ, көресіні керер әлі көргенсіздер» деген даулы сөйленістегі бағалауыштық. тіркес - имансыз істері алдыңғы абзацтар мазмұны негізінде қолданылған, яғни Х. пен У туралы жағымсыз деректі мәліметті - Өтегүл Түгелбаев ауылындағы Мұхан Баба көшесіндегі Бабаның аты жазылған темір белгіні түбірімен қопарып алғызып тастады - бағалау қызметінде орын алған.

Имансыз сөзінің мағынасына қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде мынандай анықтама берілген: 1. Діннен безген, дінсіз. Сендей имансыздардың қолын босатса, қамшы ұстайсындар (Бодықов). 2. Ауыс. Ұятсыз, арсыз, оңбаған. Неткен имансыз еді, мектептен ұрламаса қайтеді екен (Сүндетов). Имансыз кеткір (қарғ.) - *иман бұйырмағыр.* [1, 321]

Түсіндірме сөздікте, көріп отырғанымыздай, адамның діни бейнесімен байланысты жағымсыз семантикаға ие.

Ал даулы сөйленістегі *-сыз* қосымшасы арқылы *иман* деген зат есімнен жасалып, заттың сыш-сапа белгісін білдіретін сын есім қызметінде жұмсалып тұрған *имансыз* сөзі *істері* зат есіммен тіркесіп, жансыз нәрсенің белгісін, сипатын білдірді, яғни *имансыз* сөзі тұлғаларға қатысты емес, олардың іс-әрекеттерінің белгісін сипаттау үшін қолданылған: *имансыз істері.*

Автордың бағалауына, «Өтегүл Түгелбаев ауылындағы Мұхан Баба көшесіндегі Бабаның аты жазылған темір белгіні түбірімен қопарып алғызып тастау» әрекеті — *имансыз іс*, себебі: 1) көпшілік наразалығыш тудырған: «*Тегі мықты қария еді, мына қорлыққа шыдамас.көрсетер әлі кереметін» деп мына сорақылыққа куә болғандар тісін қайрап қала бере береді»*

Міне, осыдап ауыл тұрғындары дүрліксін. Ақсақалдар мен азаматтар ашуга мініп, «мына көргенсіз, әпербақан экбіге не істейміз?» деп жанайқайларын шығарып жатқанда...

Әділетсіздікке қарсы күрес ұғымы сана сезімдерді жаулап ачып жатты. Үлкендер жағы жастарға басу айтпағанда, Шардара соң күндері екінші Жаңаөзенге айналып кетуі мүмкін еді.

2) Не себепті көпшіліктің наразылығын тудырды: себебі, ұлттық менталитетке қайшы қылық ретінде бағаланған.

Менталитет (лат. *Mentalis* саналы, рухани / *mens* ақыл, ой), ағыл. *Mentality* - адамдардың, элеуметтік ортаның, ұлттық дәстүрлердің ықпалына байланысты қалыптасқан жеке-дара және қоғамдық саналардың, олардың өмірлік ұстанымдарының, Мәдениетінің, мінез-құлқының аса айырықша ерекшеліктері; ақыл-ойдың көрінісі, дүниетаным. Кейде менталдылық бейсаналық немесе санадан үстем құбылыс деп саналады [2, 392].

Мақалада ез қасиеттерімен көпшіліктің сүйіспеншілігіне бөленіп өткен тұлғаның аруағын сыйлау, тарихты сыйлау тұрғысындағы қазақ халқының менталитеті (*бір засырга жуық өмір сүрген, ел-журтына қадірлі болған ақсақалдың есімі*), және оған жат іс-әрекет (*аңсақал есімі жазылған ауыр салмақты темір қондырғы құлатылды*), және осыған байланысты наразылық (*осыдан ауыл тұрғындары дүрліксін. Ақсақалдар мен азаматтар ашуға мініп, «мына көргенсіз, әпербақан әкімге не істейміз?» деп жанайқайларын ғиығарып жатқанда...*) көрсетілген үзінділердің семантикасынан байқалып тұр.

3) Не себепті көпшіліктің наразылығын тудырды: себебі, діни түсінікке қайшы қылық ретінде бағаланған.

Мақалада қазақ халқының әруақтарға байланысты діни түсінігі мына жанама сойленісте көрініс тапқан: *«Тегі мықты қария еді, мына қорлыққа шыдамас көрсетер әлі кереметін» деп мына сорақылыққа куә болғандар тісін қайрап иала бере береді*. Мұндағы *тегі мықты қария* тіркесі - 1) есімі жазылған тақтасы құлатылған Мұқан бабаны сәйкестейірсек, 2) Мұқан бабаның тылсым күштілігінен хабардар етеді, бұл орайда *көрсетер әлі кереметін* сөйленісі оның мәнісін нағызлап, айқындай түседі.

Қазақ халқының әруақтарға байланысты мақалада көрсетілген діни түсінігі туралы Ш. Уәлиханов зерттеулерінде мынандай деректер берілген: «Ұлы, күшті адамдар шеісген тыс қуатты, күдіретті онгондар (Бұл жерде *онгон* - *әруақ* деген мағынада - Т.А.) болды, ұсақ мүскіндер өлгенде де мүсәпір рухтарға айналады, <олар одеппен сүйе алмағандар, көре алмаушылыққа жол бергендер>. Шынғыс хан өлгеннен соң құдай сияқты қадір тұтылды» [3, 82].

Яғни, мақалада Мұқан баба әруағы - «Ұлы, күшті адамдар шектен тыс қуатты, күдіретті онгондар» деген түсінікке сәйкес берілген.

Сондай-ақ, «Қырғыздарда (бұл жерде *қыртздар* сөзі қазақ және қырғыз ұлттарын бірдей қамтып тұр - Т.А.) әруақтарды қадір тұту қазірге дейін өз күшінде. Олар қиын сәттерде қасиетті мұсылмандары ретінде ез ата-бабаларының аттарын атап шақырады. Әрбір сәттілікті әруақтардың желп-жебеушілігіне жатқызды.

Қазіргі қырғыздарда атақты қорған тұрғызу я ескерткіш қою балалардың бірден бір міндеттері болып есептеледі, осы қабірлер оларға обаның орнын ауыстырады. Бұл - қырғыздарда аса қасиетті нәрсе [3, 85].

Уәлиханов Ш. дерегіне сәйкес «Өтегіл Түгелбаев ауылындағы Мұсан Баба қвшесіндегі Бабаның аты жазылған темір белгі» - «қырғыздарда аса қасиетті нәрсе». Оны «түбірімен қопарып алғызып тастау» - «имансыз іс» ретінде бағаланған.

Және автор бұл әрекетті *имансыз* деп бағалай келе, осы менталитетке, діни түсінікке жат қылықтары үшін Х. пен У. көше тұрғындарынан кешірім сұрамағанын дұрыс емес деп табады.

Осы даулы сөйленісте Х. пен У. қатысты қолданылған жағымсыз семантикаға ие келесі сөз - *көргенсіздер*.

Көргенса сөзінің мағынасына байланысты қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде мынандай анықтамалар берілген: 1) тәрбие көрмеген, әдспсіз; 2) тәлім-тәрбие көрмегендік, әдспсіздік; Еркектердің ісіне араласу көргенсіздік болар... (Тиссов).

Сондай-ақ, осы сөздікте *коргенса* сөзі *ұятсыз, ардан безген, әдспсіз* сөздерімен жақын мағыналас тілдік бірліктер ретінде көрсетілген. Даулы сөйленісте көргенсіз сөзі субстантивтенген зат есім (заттың түрлі белгілерін, есапын білдіретін сын есімнен нәрсенің атын білдіретін зат есімге өтуі) болып табылады. Заттанған сипатта қолданылған *көргенсіздер* сөзі контексте 2 қызмет атқарып тұр: 1) Кімдер? деген сұраққа жауап беріп, Х. пен У-ті сәйкестендіреді; 2) Х. пен У.-ке қатысты жағымсыз бағаны білдіреді. Өз мазмұнында *тәрбиесіз* мағынасымен бірге әдспсіз, ардан безген, ұятсыз сөздерінің де мағыналарын қамтитын *көргенсіз* сөзі мақалада Х. пен У.-тің көпшілік наразылығын тудырған іс-әрекетіне байланысты қолданылған — *бір засырга жуық өмір сүрген, ел-журтына қадірлі болған аңсақалдың есімі жазылған ауыр са/шақты темір қондырғыны құлату* - откен тарихты сыйламағандық, көпшіліктің пікірімен санаспау, мәдени іс-ндндылықты бағаламау тұрғысынан қарастырылып, даулы контексте Х. пен У.-ті *тәлім-тәрбие көрмеген, әдспсіз* деп атайды. Жалпы *көргенсіз* сөзі түрлі субъектілер (адамдар) тарапынан әр түрлі жағымсыз ситуацияларды бағалауда қолданыла береді. Мысалы, *Еркектердің ісіне араласу көргенсіздік болар...* (Тиссов). Демек, *көргенсіз* сөзінің мағынасы әркімнің өз көзқарасы бойынша қолданыла береді.

Біріншіден, *көргенсіз* және *имансыз* сөздері қазақ тіліндегі әдеби нормаға жататын лексика қатарында орып алатындықтан; екіншіден, *коргенсіз* және *имансыз* сөздері бағалаушытық лексика болып табылатындықтан, Х. пен У. туралы жағымсыз деректі мәліметті қамтымайды, соған орай Х. пен У.-тің іс жүзіндегі заң қағидалары мен моральдық принциптерді бзрғандығы Тұрғысындағы ақпараттарды да білдірмейді. Х. пен У.-тің «Өтегіл Түгелбаев ауылындағы Мұқан Баба қошесіндегі Бабаның аты жазылған темір белгіні түбірімен қопарып алғызып тастау» әрекетіне берілген баға болып табылады. Сөйтіп, субъектілердің аталған ірекеттеріне орай сын-сипатты білдіру қызметінде қолданылып, лингвистикалық тұрғыда бағалаушытық лексика ретінде қарастырылатын *имансыз, көргенсіздер* сөздері тұлғаларға нұқсан келтіретін мәліметтерді қамтымайды.

Лингвистикалық талдауға ұсынылған аталмыш сөйленісте келесі тіркес - *көресіні көрер әлі* сөйленісі.

Көресіні кару - не бәленің бәрін басынан кешіру, қорлық көру, азап шегу сияқты мағышаларды білдіретін фразеологизм. Олар қызметі бойғаша типтік жағдаяттарды сипаттау үшін қолданылатын тілдік стереотип болып табылады, яғни типтік жағдаяттардың жүйеленген, стандартталған немесе схемаға түскен сипаты.

Даулы сөйленісте бұл фразеологизм әлі модалдық сөзімен тіркесіп, келер шакта болуы мүмкін қорлықты, азапты болжайды: *көресіні көрер* дегендегі көрер сөзінің құрамындағы -ер максатты келер шак грамматикалдық мағынасын тудыратын есімшенін жұрнағы келер шакта болуы мүмкін қорлықты, азапты болжау мағынасын білдіру үшін қолданылады.

Сөйтіп, *көресіні көрер әлі* сөйленісі 1) мақала авторының эмоциялық күйін білдіретін стилистикалық тәсіл әрі типтік жағдаяттарда жалпы көпшіліктің қолданысына тыйым салынбайтын, кү-рамында жағымсыз балағат сөздер жоқ әрі әдеби нормаға түскен, сондай-ақ тілге поэтикалық сипат беру тәсілдері ретінде ертеден пайдаланылатын фразеологизм болғандықтан; 2) келер шакта болуы мүмкін қорлықты, азапты болжау мағынасын білдіруіне орай Х. пен У.-тің іс жүзіндегі заң қағидалары мен моралдық принциптерді бұзғандығы тұрғысындағы ақпараттарды қамтымайды.

1. Фразеологиялық сөздік. – Алматы: Арыс, 2007. – 800 б.

2. Сүлейменова Э.Д. ж.б. Әлеуметтік лингвистика терминдерінің сөздігі. Словарь социолингвистических терминов / Шәймерденова Н.Ж. Смпғұлова Ж.С., Ақанова Д.Х. – Астана: Арман-ПВ, 2008. – 392 б.

3. Уалиханов Ш. Қырғыздардағы шамандықтың қалдықтары // Тандамалы шығармалар жинағы. - 4-т. - Алматы, 1985.

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА РЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИИ ГЛОБАЛЬНОГО ДИСКУРСА ВОЙНЫ С ТЕРРОРИЗМОМ

Шумова Т.Н., Tatiana_925@mail.ru

(НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, Нижний Новгород, Россия)

Ключевые слова: дискурс войны с терроризмом, реконтекстуализация, лингвистическая стратегия и лингвистические средства

Именование событий 11 сентября 2001 года «террористическими актами» и начало американской администрацией войны с террор(изм)ом (ВсТ) привело к появлению дискурса войны с терроризмом (ДВсТ), в скором времени приобретшего глобальный характер и подвергнувшегося активной реконтекстуализации в самых различных странах и регионах мира.

Под *реконтекстуализацией* (Fairclough 2003) понимается присваивание элементов одной социальной практики другой практикой, при этом предыдущая помещается в контекст последующей и определенным образом изменяется в процессе присваивания [1, 32]. Другими словами, реконтекстуализация - это распространение дискурсов через структурные границы, такие, как, например, территориальные (глобальные и национальные/местные) или временные (прошлое и настоящее). Понятие присваивания (апроприации) акцентирует внимание на том, что даже в процессе «колонизации» новый дискурс вступает в потенциально трансформирующие отношения с уже существующими дискурсами в реконтекстуализируемом контексте [2,71].

Оригинальный американский ДВсТ, по мнению многих исследователей, характеризуется четким представлением глобальной ситуации после событий 11 сентября 2001 года, которая схематично может быть представлена следующим образом: была объявлена война; враг в этой войне — исламский терроризм в лице Убин Ладена; запад должен объединиться в войне с терроризмом для защиты своей свободы и цивилизации (Chomsky 2001; Johnson 2002; Kellner, 2002; Chouliaraki 2005; Fairclough 2005; van Dijk 2005).

Данная статья представляет собой попытку систематизировать то, каким образом происходит реконтекстуализация американского ДВсТ. Для анализа были отобраны статьи, написанные разными авторами и характеризующие лингвистические стратегии и цели, стоящие за этим процессом в различных странах мира. Для анализа были отобраны статьи, а также информация в иной научной литературе, исследующие местные практики и способы применения ДВсТ в России, Сербии, Хорватии, Боснии, Марокко, Филиппинах, Израиле, Ливане, Пакистане.

В силу своего упрощенческого, поучающего и абсолютистского характера [3, 153] ДВсТ стал довольно популярен и различным образом используется многими странами для достижения собственных целей. При этом происходит заимствование основных идей дискурса и их приложение к конкретной социо-этно-политической ситуации в стране. К основным характеристикам американского ДВсТ относятся:

1) представление конфликта как борьбы «нас» против «них», «добра» против «зла». Конфликт изображается максимально упрощенно, в черно-белых тонах. Яркий пример такого рода представления ситуации - это утверждение Дж.Буша «Вы или с нами, или против нас в борьбе с терроризмом» [4]. Важной чертой является положительная самопрезентация и негативная презентация «другого»;

2) Ассоциирование терроризма в первую очередь с религиозной (ислам), а не политической составляющей. Такие разные понятия, как радикализм, исламизм и терроризм часто используются в одних и тех же контекстах, что создает впечатление их тесной взаимосвязи. Это также позволяет дискурсивно проводить различия между так называемым «хорошим» (ненасильственным) и «плохим» (радикальным, воинствующим) исламом;

3) Изображение запада и западного общества как более современного, развитого и прогрессивного по сравнению с восточным [5, 123-126].

Столь упрощенное, бинарное представление ситуации делает несложным переложение ДВсТ на местную почву и более эффективной риторикой для достижения собственных целей.

Соснина Е.П.

Проблемы интернационализации при транслитерации собственных имен

Тажибаева С.Ж., Шаймердинова Н.Г.

Тюркские языки Казахстана: современное состояние

Терентьева Е.В.

Проблемы культурно-языковой адаптации мигрантов: подготовка к взаимодействию государственными и социальными институтами

Tuguinbetova L.

The Development of Languages in the Epoch of Globalization

Уматова Ж.М., Галяпин Р.Д.

Тендерные аспекты невербальной коммуникации

Шамне Н.Л.

Социолингвистическое пространство региона и проблемы глобализации

СЕКЦИЯ 2

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ПРОБЛЕМА СОХРАНЕНИЯ ЯЗЫКОВ

Bektemirova S., Karagoishieva D., Rustemova A.

Peculiarities of language consciousness in cultural values (in materials of associative dictionaries)

Taubayev Zh.

The Influence of Global Social Networks on Society

Байсейітова Ж.А.

Суггестияның қазіргі лингвистикадағы теориялық зерттесу

Бурибаева М.А.

Учитель в эпоху глобализации: современные дети и проблемы обучения

Есімова Ж.Д.

Жоқтау олендерінің конелік сипаты

Жанабаев К.

Тюркская руническая культура в истории письменной культуры человечества

Зуева Н.Ю.

Языковое и речевое оформление стилистически окрашенных текстов

Кожаметова А.С.

Лингвокультурологическое поле концепта язык в русском и английском языках

Мамбетова М.Қ., Тлепбергенова М.У.

Музыкалық аспап атауларының кәушәлігі-семантикалық ерекшеліктері

Мәмбетова М.Қ.

Клише және фразеологизм: ұқсастықтары мен айырмашылықтары

Муканова З.А.

Античная афористика: вне времени и вне пространства

Нургожина Ш.И., Г.Т. Карашина

Компаративные конструкции с семантикой отождествления в контексте языковой картины мира

Отар Г.А.

Мырзатай жолдасбековтың тілдік тұлғасы

Пил тан Ю.

Персидские заимствования в тюркских языках

Сагындыхова Ж.О., Алхатова Р.К.

Лингвокультурологический анализ казахских фразеологических единиц с компонентом МОЛОКО

Сорочану Е.

Особенности становления и развития лингвистической терминологии гагаузского языка

Таева Р.М., Онгарбаева М.С.

Сопоставительный анализ лексем БРАК и СЕМЬЯ на материале казахских, английских и русских словарей

Таусоғарова А.Қ.

Жағымсыз бағалаушытың лексиканың менталдық сипаты

Шутова Т.И.

Лингвистические средства реконтекстуализации глобального дискурса войны с терроризмом

Яковенко Е.Н.

Глобализация и язык художественного текста на материале языка прозы Е. Замятина (А. Солженицына)

Нұркеева С.С.	
<i>Мәдениетаралық қузыреттілікті қалыптастыруда аудармаш үйретудің кейбір тәсілдері</i>	172
Охлопкова Я.	
<i>Межкультурный компонент двуязычия студентов-якутов при изучении китайского языка</i>	174
Рахметова В.Ж.	
<i>Восприятие иноязычной речи в процессе общения</i>	175
Судейманова С.С.	
<i>Изучение иностранных языков - практика межкультурной коммуникации</i>	177
Таубаев Ж.	
<i>The differences between intercourse and communication</i>	180
Таусоғарова А.Қ.	
<i>Даулы мәтіндердегі дерек туралы тұжырымды, пікірді және болжам мен бағалаушытық сөйленістерді анықтау</i>	181
Утанова А.Қ.	
<i>Көркем мәтінде кездесетін қайталамалардың стильдік қызметі</i>	184
Утепова Б.Т., Адамбекова Л.С.	
<i>Одағай сөздердің түрлері</i>	187
Утеулиева А.А.	
<i>Қ/шк ждпе ашлын тілдеріндегі метафора-зооморфизмдер негізінде пайда болған стереогиптік образдардың ұлттық-мәдени сипаты</i>	189
Фёдоров В.В.	
<i>Отражение прецизионной информации в языке китайской англоязычной газетной публицистики</i>	191
Хохлова И.Н.	
<i>Языковая политика государств в поликультурном мире</i>	193
Чигринцев А.	
<i>Межкультурно-коммуникативное взаимодействие французской, английской и русской антиутопий динамика сюжетов (на материале романов «Глобалия» Жана-Кристофа Руфина, «1984» Джорджа Оруэлла и «Мы» Евгения Замятина)</i>	195
Шаймердинова Н.Г., Тажибаева С.Ж.	
<i>Взаимодействие языка и мышления в межкультурной коммуникации</i>	197
Яковенко Е.Н.	
<i>Семиозис культуры и понятие текста</i>	199

СЕКЦИЯ 3

НАЦИОНАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ

Ihina Z.	
<i>Colours of femmefatale</i>	202
Missikova Gabriela	
<i>Social contexts in narrative structures: a pragmatic study of coherence</i>	204
Акжалов Б.Т., Кудайбергенова Ж.М., Рахымжанова С.А., Белеуханова К.М., Искакбаева Ш.О.	
<i>Стереотипы национальной культуры в межкультурном общении</i>	206
Акимова Е.Г.	
<i>О фразеологии писателя: «красные» фразеологизмы Александра Проханова</i>	208
Амандыкова С.Х., Айдарбекова А.С.	
<i>Термины, характеризующие рельеф местности, в составе фитотопонимии южного Казахстана</i>	211
Аникин М.А.	
<i>Стереотипы русского аванграда и европейское изобразительное искусство XX века</i>	212
Базарбаева А.С.	
<i>Автостереотипы русских в паремнологическом фонде русского языка</i>	214
Буянова Л.Ю.	
<i>Родной язык как ментальный транслятор культуры и национальных стереотипов</i>	217
Дәделбекқызы А., Кенжеқанова Қ.	
<i>Илияс Есенберлиннің «Алтын Орда» роман-трилогиясының көркемдік ерекшелігі</i>	219
Джарасова Т.Т.	
<i>Культурно-национальные стереотипы в номинации псевдонимов</i>	222

The first difference is that intercourse has practical, material and spiritual character whereas communication deals with informational process - transmission of messages. Thus we can easily understand that one of the main point of intercourse is empathy.

The second difference is that in intercourse we speak about subject to subject relations (for instance, one person can make intercourse and manage other people). Unlike intercourse, communication is an informational link of subject with other objects (for instance, people, animals, technics, machines, et al.) (3: 3].

Therefore it means that communication basically has subject to object relation. It expresses that a subject transmits information and addressee should just receive it, understand thus correctly decode. In the light of these facts, we made schemes in order to compare communication and intercourse.

Communication

Sender _____ ^ Information _____ Addressee

Intercourse

Partner (infojrxiatioj__eling, emotion) Partner _____

Thus, according to this scheme we understand that in intercourse there are no notions as sender and addressee, it shows a dialogue, presence of two or more partners and endeavour towards mutual understanding.

The real example for intercourse is face to face conversation, debate, polemics et al. A partner can see his partners and express or listen to people's opinions, expressions, feelings (joy, sadness), emotions, '(hereby, it is a wide type of transmission of information.

Another example but for communication can be social networks such as Facebook, Twitter, V Kontakte and others. A person can create his name, gender, and appearance. That person may communicate with lots of people, virtual friends but if he is not willing to communicate or chat with other friends, if it is uninteresting for him, at any time he may stop communicating or chatting with friends, particular people. Because of a number of factors: firstly, it might not be a subject (person), secondly, it might be a person who is not really expected person.

Another not less important example is that communication or transmission of information via or by means of television, radio, post, newspapers, journals and other types of Mass Media. Hence, a person decode or understand the main information, gist of events, but there are no feelings, emotions and you can't fully express your condemnations according to certain situations.

On the base above-mentioned consideration, **Intercourse** is a socially conditioned exchange process of ideas and feelings between people in different fields or spheres of their cognitive, creative activities with the help of verbal means of communication. **Communication** is a socially conditioned process of transmitting and perception of information with the help of different communicative means. We realize that intercourse expresses a certain dialogue, orientation on another, not just «dry» transmission of information, it is ideas and feelings of a particular person. Thereby, intercourse can be considered as a way of exchanging information and also expressing feelings, emotions, perceptions of people.

1. Afanasyeva S.A. Synopsis Communication and Intercourse, Psychology 2002 St.Petersburg.
2. Sokolov A.V. General theory of social communication. - 2002. - p. 461,
3. Saniyazova N.G. Communication and intercourse in an informational epoch. 5p., - Bulletin 2006.

ДАУЛЫ МӘТІНДЕРДЕГІ ДЕРЕК ТУРАЛЫ ТУЖЫРЫМДЫ, ПІКІРДІ ЖӘНЕ БОЛЖАМ МЕН БАҒАЛАУЫШТЫҚ СӨЙЛЕШТЕРДІ АНЫҚТАУ

Тәуелірова А.Қ.

Қазақстан, Алматы, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Тірек сөздер: конфликттенді мәтін, деректі тұжырымдар. жағымсыз мәліметтер, тура бағалауыштық сөйленістер, жанама бағалауыштық, сойленістер

БАҚ арқылы көпшілікке таратылған ақпарат негізінде жазылған талапкер өтінішіне байланысты қарастырылатын конфликттенді мәтіндерге жүргізілетін лингвистикалық талдаудың өзіндік ерекшеліктерінің бірі - мәтіннен талапкер тұлға туралы жағымсыз мәліметтерді тауып, және оларды ішінен шындыққа сәйкестіп тексеруге болатындай деректі тұжырымдарды пікірден, болжамдан, бағалауыштық сөйленістерден ажырату. Ал шындыққа сәйкестігі тексерілетін деректі ақпарат тек тұжырым формасында ғана емес, сонымен қатар риторикалық сұраулы сөйлем формасында да беріліп, тіпті мәтіннің тугае мазмұнынан да анықталып жатады. Өйткені конфликттенді мәтіндер де біртұтас дискурсивтік-коммуникативтік құрылым ретінде автордың субъективтік пікірін, көзқарасын, ниетін, тура және жанама сөйлеу дағдыларын, жалпы мәтінді түзу ерекшеліктерін қамтиды.

Бүгінгі күні талапкер және жауапкер тұлғалардың қатысында ақпараттық дауға айналып, заңгерлік және лингвистикалық сапа тоғысында зерпе нысанында қарастырылған конфликттенді мәтіндер көптеп саналады. Солардың бірі - А. Сәндібаевтың «Жұлдыздар құпиясы» журналында (№10 - 11, 2011 жыл) жарияланған «Әртіс Амангүлдің айлакерлігі» атты мақаласы.

Аталмыш макаланың мәтініне лингвистикалық талдау жүргізу барысында, ең алдымен, ҚР Жоғарғы соттың сәйкес Нормативтік қаулысында нұқсан келтіретін мәліметтерге берілген анықтамасы, яғни, нұқсан келтіретін мәліметтердің (басқаша айтқанда, құқық бұзушылық құрамының белгілері) төрт түрлі белгісі: а) ар-намыс, абырой және іскерлік беделді түсіруге бағытталғандық; ә) тарату дерегі; б) мәліметтердің сипаты (заңдар мен жалпы қабылданған моральдық қағидаларды бұзу); в) мәліметтің жалғандығы ескеріледі [1].

«Әртіс Амангүлдің айлакерлігі» макаласының мәтінінен талапкер тұлға - А. Утегенова және оның балалары, анасы, туысқандары туралы дерекке құрылып, тұжырым формасында берілген жағымсыз мәліметтер:

а) 'өз баласын еркінен тыс Атыраудағы ақыл-есі кемтарлар интернатына өткізді; үкімстен өзі баланың атынан зейнетақысы алды'. Бұл деректі тұжырым *Екі көзі мөлдіретіп, өз баласын еркінен тыс «ақыл-есі дұрыс емес», «үй жағдайында ұстау қауіпті», «ауру» деп Атыраудағы ақыл-есі кемтарлар интернатына отқылып, үкімстен өзі баланың атынан зейнетақысын алып, тірідей жетім **КЫЛЫП**, бір жақта балайы, екінші жақта әкесін қан жылататын безбүйрек екенін білмейтін* сөйлемінің семантикасында қамтылған.

Қазақ тілінде жоғарыда асты сызылған етістіктердегі *-ып, -іп, -п* көсемше жұрнақтары құрмалас сөйлемдер құрамындағы жай сөйлемдерді тиянақталмаған формада рәсімдегісімен аяқталған тұжырымды ойды білдіреді [2].

'Өз баласын еркінен тыс Атыраудағы ақыл-есі кемтарлар интернатына өткізді' тұжырым түріндегі деректі ақпаратының жағымсыз сипаты контекст тұлғастығында, нақты айтқанда мына - Баламның денсаулық жағдайы да, ақыл-есі мен санасы да мұндай ақыл-есі кемтарларға арналған интернатта жататын дәрежеде емес сөйлемінің және макаланың тұлғасы мәтініндегі басқа да абзацтардың семантикасымен және қиымыл-сын пысықтаушытық қатынасына құрылған тіркестер мен субстантивтенген бағалаушытық сын есім: *Екі көзі мөлдіретіп, еркінен тыс өткізді, тірідей жетім қылып, бір жақта баланы, екінші жақта әкесін қан жылататын безбүйрек* семантикасынан анықталады.

ә) А. Утегенова және оның анасы туралы нақты дерекке құрылып, тұжырым формасында берілген жағымсыз мәлімет: 'А. Утегенова шешесімен бірігіп, А. Сәндібаевқа әлдене берген, А. Сәндібаевтың депсаулығы содан нашарлаған'.

Шешесімен бірігіп, жасырын бір әрекет етіп жүргенін жүрегім сезгендей боядым. Маған дәрі ішкіп немесе басқа бірдеме жасап жүргендей сезіндім сөйлемдері куман, күдік формасында болғанымен, контексттегі: *Денсаулығым сыр беріп, әлсіреп, басым ауырып, арқаарым құрысып, ... бір күйге ұшырадым* сөйлемі жоғарыдағы (өзінің алдындағы) сөйлеммен логика-семантикалық байланыста табылып, А. Сәндібаевтың денсаулығындағы өзгерістер А. Утегенова және оның анасының жасырын әрекеттерінің салдары ретінде баяндалған және осы контексттегі, жоғарыдағы (өзінің алдындағы) сөйлеммен логика-семантикалық байланыста тұрған *Кейін сезіктенгенім бекер емес екенін білдім* сөйлемі тұжырым формасында күдіктің шыңдыққа айналғанын, яғни «А. Утегенова және оның анасы А. Сәндібаевқа денсаулықты нашарлататындай әлдене бергенін» тұжырымдап тұр.

б) А. Утегенова туралы нақты дерекке құрылып, тұжырым формасында берілген жағымсыз мәлімет; 'А. Утегенова А. Сәндібаевтан заң жүзінде ажырасқаны туралы түрлі заңсыз жолдармен қағаз алған'.

в) А. Утегенова туралы нақты дерекке құрылып, тұжырым формасында берілген басқа да жағымсыз мәліметтер: 'А. Утегенова А. Сәндібаевқа әрекеттер жіберген, бопсалаған' - Бұл тұжырым *Маған әрекеттер жіберіп қорқыту, телефонмен бопсалау, шантаж, басталды* деген сөйлемнің семантикасы, оның ішінде, *бастамады* етістігінің семантикасы аталмыш әрекеттердің аяқталғанын білдірмесе де, оның дүркін-дүркін орын алғанын көрсетеді, ал осы сөйлеммен логика-семантикалық байланыста тұрған *аддыштық Кониерттің көкесі кейін болды* сөйлеміндегі етістіктің өткен шақ формасындағы *болды* сөзі осы аталған әрекеттердің нақты болғанын тұжырымдап тұр.

г) 'А. Утегенова сот шешіміне қарамастан, ажырасқан соң әкесінің балаларымен кездесуіне кедергі келтірген' - Бұл тұжырым мақалада *Ертеңіне менің бианың қасында екенімді естіген әйел ... интернаттың қызметкерлері - невропатолог дәрігер М. Ысқаққызы мен муляж С. Шамбишвананы телефон арқылы бір шыбыңмен айдады, баламмен адам құсап отырып сөйлесуге кедергі жасап, үлкен ұлды кіші ұлымды алып кетуге жіберіпті тағы да, ... «Геолог» поселкесінің кәсіптік жасқа толмаған балалар ісі жөніндегі инспекторы Е. Сапарғалиевті, қорғаушы Р. Хамитовты алып, Амангүлдің тұрып жатқан мекенжайына Амандосты көріп, жүздесуге йдеп барғанда баламды көрсетпеді* деген сөйлемдердегі нақты деректермен дәйектелген.

д) 'А. Утегенова заңды тұлғаларды өз айтқанына көндірді' деген тұжырым мына сөйлемнің мазмұнында қамтылған: *... айлакер әйелдің айтқанына көніп, айдауына жүріп отырған лахазымды кісілер мен заң саласы өкілдерінің және интернат қызметкерлерінің бұл қылығы адамның ой санасына кіріп шықпайтын, сау кісінің өзім жынды қылатын керегә дуниелер.* - Мұндағы асты сызылған көсемше, есімшелі оралымдар мен зат есімдер өзара атрибуттық (анықтаушытық) қатынаста тұрып, сол уақытта өз семантикасында «лауазымды кісілер мен заң саласы өкілдері және интернат қызметкерлері айлакер әйелдің айтқанына көнді, айдауына жүріп отыр» деген субъект және предикат (бастауыш және баяндауыш) қатынасында болған іс-әрекетті тұжырымдайды.

е) 'А. Утегенова Атырау-Алматы поезына аузынан арақ иісі мұңкіп мінді' деген дерек туралы тұжырым мына сөйлемнің мазмұнында қамтылған: *Атырауда кетіп бара жатқан пойыздың ішіндегі жолсеріктер әңгімелесіп отырғанда «Сңдің көңіліңізге тимесе, айтайық» деп былтырғы жазда Амангүлдің қасында заң саласындағы лауазымды екі қызметкермен Атырау-Алматы поезына келіп мінгенін, бір купеде болып, Қандағаш бекетінен түсіп қалғанын, аузынан арақ иісі мұңкіп «мен артисткамын», «Бибігүл Төлегенованың «ишжіртімін» деп жұртқа өтірік айтып жүрген қазақ қызына тәу емес қылықтарын баяндаған еді.*

II. А. Сәндібаевтің «Жұлдыздар күпиясы» журналында жарияланған «Өртіс Амангүлдің айлакерлігі» атты мақаласында А.Утегенова туралы жанама түрде имплицитті (жасырын) синтаксистік құрылыммен тұжырым формасында берілген жағымсыз мәліметтер:

А) 'Балаларын жылатты, жамандыкка барды' деген трқырым мына контекстегі сөйлемдердің логика-семантикалық байланысы мен мазмұнына талдау жасау барысында анықталады: «... балаларымның анасы Амангүл әлі де ақылға келер, өзінің ішінен шықкай балаларын жылатиас, жамандыкка багтас деп соңын күтгім... Алайда ...». Мұнда етістіктің асты сызылған болымсыз формасы аталмыш теріс әрекеттерді жокка шығарса, келесі сөйлемдегі *айайда* карсылықты жалғаулығы олардың нақты жүзеге асканын білдіріп тұр.

Имплицитті (ағылшын тілінде «implicit» - ас-гарлы, айтылмасан) ой мазмұнына қатысты элемент формалды тілдік құралдар арқылы бсрілмегенімен, сойленістің контекст тұтастығындағы баска тілдік құралдармен қатынасы барысында автосемантикалы (мән-мазмұны тұрғынан түсініктілігі) болып табылатыи сиитаксистік құрылым» [3]. Яғни, «... балаларымның анасы Амашұл әлі де ақылға келер, өзінің ішінен шыққан балаларын жылатиас. жамандыкка багшдс деп сонын күтгім» сойленісі өзінен кейінгі тілдік құралдардың мазмұнына сәйкес керісінше, жағымсыз әрекеттің болғанын білдіріп тұр.

III. А. Сәндібаевтің «Жұлдыздар құпиясы» журналында жарияланған «Әртіс Амашұлдің айлакерлігі» ағғы мақаласында А.Утегспова және оның балалары, анасы, туыскандары туралы жағымсыз бағалар: 'Амангүл амалын тауып, оның «Жібек жолы» тобына кірген; ебін тауып, көнілі каламаса да, оған тиіп алгаіГ. Бұл деректі тұжырым - *Әншілігі шамалы, дауысы әлсіз, Лктөбе обпысы, Темір ауданында аудандық ауруханада еден жуушы болып жүрген Амангүл амалын тауып, сол жылдары ... «Жібек жолы» тобыма қалай кіргенін де, ебін тауып, көңілім қаламаса да, қапай маған тиіп алғанын да байқамай қалдым* сөйлемінде камтылған.

Мұнда *-ген, -ған* есімше формалары (кіргснін, тиін алғанын) бұрынғы өткен шақта болған іс-әрекетті білдіру қызметін атқарып, болғап іс-әрекетті тұжырымдау үшін қолданылады. Және аталмыш *кіргеи, тиген* есімше формасындағы етісіктері *амалын тауып, ебін тауып* тіркестерімен, *қалай* сөзімен кимыл-сын пысықтауыштық қатынасында және *алған (тиіп алған), байқамай қалдым* тіркссімен мағыналық байланысынын арқасында жағымсыз мәнге иеленгек. Өйткені *амалын тауып, ебін тауып* тіркестері «қайсыбір тосілдермен, кулықпен» деген мағынапы білдіру үшін қолданылғаны «байқамай қалдым» тіркесімен байланысынан көрінеді, яғни «Жібек жолы» тобына кірді, оған тұрмыеқа шықты» деіен деректі ақпарат болғанымен, брі әрекеттердің «білдіршей кулықпен» жүзеге асырылғаны туралы найым субъектіні» жоке көзқарасы, пікірі болып табылады, және оның шындыққа сәйкестігі іексеруге жатпайды.

А. Утегенова 'өз баласының құқығын гаптаушы, пікірімен санаспайтын, болашағына балта шабатын безбүйрек, имансыз', 'А. Утегенова - есінен адасқан әйел', «аталы сөзден мақұрым шешесі» (А. Утегенованың анасы хақында), 'нағашысымактар' (А. Утегенованың жалпы туыскандары хақында). Көрсетілген жағымсыз бағалаулар А. Сәндібаевтың баласы Аманкостың анасы Амангүлдің тарапынан кемтар балаларға арналған интернетка ориаласғырлыу әрекетіне және оған оның туыскандарының жол бергеніне өз тарапынан берген бағасы болып табылады. Мысалы, *балта шабу* фразеологиялық тіркесі *күрту, жою* деген мағынаны білдіреді [4: 115]. Бұл сияқты фразологиялық тіркесіер жалпы өзара стереотипті си гуацияларды бағалау, салыстыфу үшін қолданылады. Автордың (А. Сәндібаевтың) түсінігінде өз баласын (*денсаулық жағдайы да, ақыл-есі мен санасы да мұндай ақыл-есі кемтарларға арналған интернетта жататып дәрежеде емес*) интернетка орналастыру оның *болашағына балта шабумен* бірдей деп салыстырылып тұр.

А. Утегенованың жалпы туыскандары хақында қолданылған «нағашысымақ» сөзіішегі - *сымақ* демеулік шылауы авчордың субъектілерге байланысты көпші толмаушылық ссзімін, модалдық мәнін білдіреді.

Зангерлік, сондай-ақ юриаингвистикалық ғылыми эдсбиеттерде *қорлау* тулғаның ар-намі,ісын, абыройын қоргенсіз, дорекі сөздермен көпшілік алдында / БАҚ арқылы қасақана төмсндету, кемсіту дерегі тұрғысынан анықталады. Яғни, даулы мақала мәтініндегі тілдік деректер *қорлау* ретінде гапыиу үтнін 1) қоғам тарапынан дорекі, қоргенсіз деп қабылданылатын сөздерді қолданылуы; 2) көпшілікке таралуы (БАҚ арқылы); 3) тулғаны қасақана төмендету, кемсіу ниетінің болуы/болмауы тұрғысынан зерттеледі [2].

Сондай-ақ, инвективті лексиканың қорлау синатын апықиауда мына нікір де манызды «В критической статье автор может допустить некоторые эпитеты, которые в отрыве от контекста показались бы достаточно резкими. Однако, если умысел автора не был направлен на то, чтобы нанести оскорбление, а использованные эпитеты адекватны излагаемому в статье и соответствующим действительности фактам, адекватны всему контексту статьи, которая в целом не является клеветой или оскорблением, то такие эпитеты не могут считаться оскорбительными» [5:272].

Сойтін, даулы мақалада А. Сәндібаев тарапынан қолданылған бағалауыштық сөздер мен сойленістердің қорлау сипатын анықтауда олардың мақалада баяндалған жайттарға бара-барлығы (адекватты), шынайы деректерге сәйкестігі өлшем,чері басшылыққа алынды.

А. Сәндібаев тарапынан А.Утегеноваға қатысты қолданылғао мына сойленістер *безбүйрек, имансыз, бананы әдепсіздік пен қоргенсіздікке тәрбиелеген; балаларға аналық мейіріммен ешқандай көңіл бөлмеген, өтірігінен ... балалардың психиасы бузылған; интернеттағы баласына жылына бір рет барса барды («әйтпесе бармайды» деген ой қамтылған)* т.б. оның ана ретіндегі тулғасына құман тугызса, келесі сойленістер мен субъективті бағалаулар *екіжүзді жан, адамгершілікке жат қылықтары, көпшілікке белгісіз жүгенсіздіктері бар; ниеті мен ниғылы бузылған; құдайын ұмытгерзі; өтірікті шындай етіп сапыруды әдетке айналдырған; о дүниелік болған әкешесіге тіл тигізуші, жеңіл өмірдің соңына түскен (жея айдаған қацбақтай), ақылынан адасқан әйел'* - А. Утегенованың адами, кісілік қасиеттерін жокка шығарады.

Алайда бұл аталмыш тура және жанама бағалаулар 'Оз баласын еркінен тыс Атыраудағы ақыл-есі кемтарлар интернатына откізді'; 'А. Утегенова үкіметтен өзі баланың атынан зейнетақысын алды'; 'А. Утегенова сот шешімінс қарамастан, ажырасқан соң окесінің балаларымен кездесуіне кедергі келтірді'; 'Интернаттағы баласына бармады'; 'Үлкен ұлым Аманқосқа «келсен бізді дуалайсын, бізді іздеме деп айтқызды» деген деректердің

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚҰЛТШҚ УІШВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ, ӘДЕБИТТАНУ ЖӘНЕ ӨЛ ЕМ ТІДДЕРІ ФАКУЛЬТЕТ!
ШЕТЕЛФИЛОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ЖАЛГШ ТІЛ БІ/ІГМІКАФЕДРАСЫ
(ҚАЗАҚСТАН)

АБЫЛ АЙ ХАН АТЫШДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ ЭЛЕМ ТІДДЕРІ УНИВЕРСИТЕТ!
(ҚАЗАҚСТАН)

ШЬНЫС ЕУРОПА БОЙЫНША ГИСЕН ОРТАЛЫҒЫ
(ГЕРМАНИЯ)

НИТРАДАҒЫ ФИЛОСОФ КОНСТАНТИН АТЫНДАҒЫ УІШВЕРСИТЕТ
ФИЛОСОФИЯ ФАКУЛЬТЕТ!

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ЖӘНЕ АМЕРИКАНИСТИКА КАФЕДРАСЫ
(СЛОВАКИЯ)

ҚАЗАҚ МЕНЕДЖМЕНТ, ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БОЛЖАУ ИНСТИТУТ'Ш
(АҚШ-ҚАЗАҚСТАН)

**«Тіл және мәдениаралық қатынас» атты ІІ Халықаралық ғылыми-
теориялық конференциясының материалдар жинағы**

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОЛОГИИ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ
КАФЕДРА ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ И ОБЩЕГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ
(КАЗАХСТАН)

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИИ И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ
(КАЗАХСТАН)

ГИСЕНСКИЙ ЦЕНТР ПО ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ
(ГЕРМАНИЯ)

УНИВЕРСИТЕТ КОНСТАНТИНА ФИЛОСОФА В НИТРЕ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ

КАФЕДРА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И АМЕРИКАНИСТИКИ
(СЛОВАКИЯ)

КАЗАХСТАНСКИЙ ИНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТА, ЭКОНОМИКИ И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ
(США-КАЗАХСТАН)

Сборник материалов

ІІ Международной научно-теоретической конференции

«Язык и межкультурная коммуникация»

KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY AFTER AL-FARABI
FACULTY OF PHILOLOGY, LITERATURE STUDIES & WORLD LANGUAGES
DEPARTMENT OF FOREIGN PHILOLOGY AND GENERAL LINGUISTICS
(KAZAKHSTAN)

KAZAKH UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND WORLD LANGUAGES AFTER ABYLAI KHAN
(KAZAKHSTAN)

GIESSENER ZENTRUM OESTLICHES EUROPA
(GERMANY)

CONSTANTINE THE PHILOSOPHER UNIVERSITY IN NITRA
FACULTY OF ARTS, DEPARTMENT OF ENGLISH AND AMERICAN STUDIES
(SLOVAKIA)

KAZAKH INSTITUTE OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND PROGNOSTICS
(USA-KAZAKHSTAN)

Collected articles of II International

Scientific-Theoretical Conference

«Language and intercultural communication»

26-27

Сәуір - Апрель - April

Алматы

Қазақ университеті, 2013

Нұркеева С.С.	<i>Мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыруда аудармаға үйретудің кейбір тәсілдері</i> .....
Охлопкова Я.	<i>Межкультурный компонент двуязычия студентов-якутов при изучении китайского языка</i> .....
Рахметова В.Ж.	<i>Восприятие иноязычной речи в процессе общения</i> .....
Судейманова С.С.	<i>Изучение иностранных языков - практика межкультурной коммуникации</i> .....
Таубаев Ж.	<i>The differences between intercourse and communication</i> .....
Таусоғарова А.Қ.	<i>Даулы мәтіндердегі дерек туралы тұжырымды, пікірді және болжам мен бағалауыштық сөйленістерді анықтау</i> .....
Утанова А.Ж.	<i>Көркем миінде кездесетін қайталамалардың стильдік қызметі</i> .....
Утепова Б.Т., Адамбекова Л.С.	<i>Одағай сөздердің түрлері</i> .....
Утеулиева А.А.	<i>Казак және ағылшын тіхдеріндегі метафора-зооморфизмдер негізінде пайда болған апереотиптік образдардың ұлттық-мздени сипаты</i> .....
Фёдоров В.В.	<i>Отражение прецизионной информации в языке китайской англоязычной газетной публицистики</i> ....
Хохлова И.Н.	<i>Языковая политика государств в поликультурном мире</i> .....
Чигринцев А.	<i>Межкультурно-коммуникативное взаимодействие французской, английской и р/сской антиутопииб динамика сюжетов (на метериале романов «Глобалия» Жана-Кристофа Руфина, «1984» Джоржеса Оруэлла и «Мы» Евгения Замятина)</i> .....
Шаймердинова Н.Г., Тажибаева С.Ж.	<i>Взаимодействие языка и мышления в межкультурной коммуникации</i> .....
Яковенко Е.Н.	<i>Семиозис культуры и понятие текста</i> .....

СЕКЦИЯ 3

НАЦИОНАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ

Ihina Z.	<i>Colours of femmefatale</i> .....
Missikova Gabriela	<i>Social contexts in narrative structures: a pragmatic study of coherence</i> .....
Акжалов Б.Т., Кудайбергенова Ж.М., Рахымжанова С.А., Белеуханова К.М., Искакбаева Ш.О.	<i>Стереотипы национальной культуры в межкультурном общении</i> .....
Акимова Е.Г.	<i>О фразеологии писателя: «красные» фразеологизмы Александра Проханова</i> .....
Амандыкова С.Х., Айдарбекова А.С.	<i>Термины, характеризующие рельеф местности, в составе фитотопонимии южного Казахстана</i> .....
Аникин М.А.	<i>Стереотипы русского аванграда и европейское изобразительное искусство XX века</i> .....
Базарбаева А.С.	<i>Автостереотипы русских в паремиологическом фонде русского языка</i> .....
Буянова Л.Ю.	<i>Родной язык как ментальный транслятор культуры и национальных стереотипов</i> .....
Дәлелбекқызы А., Кенжеқанока К.	<i>Ілияс Есенберлиннің «Алтын Орда» роман-трилогиясының көркемдік ерекшелігі</i> .....
Джарасова Т.Т.	<i>Культурно-национальные стереотипы в номинации псевдонимов</i> .....

(нбирскан ассоциаци шшит юн-.кик-рюв
КСМСРОВСККЙ 'оо.ілрсінсмш.інчШВврСЯі*І
Іябо|ІЯІ(ірнн НірМГ.ЛИМІПНСІКН Н .ЛОКЛМГШПВГ.ІСНИ

ЮРЖ .ЛШШ шк І Пк v-ii

Ш' \lit)

КАК ПК k> Г< . ГБКІ І И (ЯОВО

Мгжв) ЮМСіиі с борник **п у ш а** ц1\.\|Ж

кгмероно

2011

4

І.
а.
ь-
м
ю
и
і..
10"
го-
юй
ри-
<a-
В.
в.
ЛІС-
пы-
5НО-
to«а
Ч.В..
Си-
тра-
о іа-
»с и-
и ис-

От редколлегии:

УДК 11 И
Б.К81 0012
Н1 " П

Оісісіті'ііііі.ііі іі выпуск сгрин «Юрис.іініБКІП!»!

доктор филологических наук, профессор //../. Пиев

О т р и ІВГМНМН ргдаккір: доктор филологических наук *К. И. Бринева*

Редакционная код іеіім: // ../. Голсв. А. ///. Принева (ОП <❗! выпуск).

А. •!. Квраюдш (огв. секретарь). Л/. **С. Иео<иыипа**

Рсцсніеніы:

доктор филологических наук, профессор Государственного

института русского языка *В. ///. Байыиев:*

кандидат юридических наук, іаведукіщій кафедрой теории и истории государства и права Кемеровского государственного университета *І. Я. Б.ш.чан*

К» "Л Юрис.тншвистика-П: Право как дискурс, текст и слово меж-
вутомский сборник научных трудов / пол ред. Н. Д. Голсва и К. И. Бри-
нева. Кемеровский государственный университет. - Кемерово, 2011
- 600 с.

І>НН 0-S.5-8J53-И46-5

Очередной сборник научных трудов <-К)рисліні вис тика-П1 поемщен
теоретическим и практическим вопросам, возникающим в сфере взаимодей-
. :вия закономерностей социального функционирования «зыка и правовых
законов, регулирующих социальные отношения в обществе

Сборник адресован научным сотрудникам и специалистам в области язы-
кознания, юриспруденции, журналистики, рекламного дела, преподавателям
•логических и юридических факультетов вузов, лингвистам-экспертам,
работникам административных и правоохранительных органов.

ІsKN ч-«.5-в353-11Ч6-5

Б Б К 8 1 0 0 1 2

С Авторы н»\чны\ е t a ref 2011
О Кемеровский государственным
чмкргтгет 2011
С ООО ПК ..Офсет». 204

Настоящий выпуск серии научных трудов «Юрислингвистика», как и все предшествующие, посвящен теоретическим и (фактическим вопросам, возникающим в сфере пересечения и взаимодействия закономерностей социального функционирования языка и правовых законов, регулирующих социальные отношения людей. Значительное место в сборнике іанимаюі чате-МММ Первой Ингрисист-конференции, проведенной на сайіс Сибирской ассоциации лингвистов-исспертвов в декабре-январе 2010-П г. В сборнике в р&ісле 7 представлен содержательный отчет о данной конференции, сделанный проф Нижегородского университета ГН. Синсоковой

В «Юрислііівистике-П» представлены традиционные дд» всей серии аспекты віаічодсйствія яыка и права Так, направление «Лингвоюрисдика (лингвистические аспекты права)» (разделы І, 5 | репрезентируется статьями, отражающими результаты исследований особенностей юридического ятыка, юридической техники, в тих разделах концентрируются наиболее актуальные вопросы законодательной техники и юридической герменевтики (статьи Александрова А.С., Бодрова Г.Ф., Борисовой Л.А., Борцовой А.В., Власенко С.В., Губаевой Т.В., Давыдовой М.Л., Катышева П.Л., Костромичевой М.В. и др.), а также терминологии (статьи Волкова Ю.В., Исютин-Фсдогкова Д.В., Шербакова С.В. и др.) Новое направление открывает второй раідел «Правовая коммуникация, юридический дискурс и юридическая риторика», о котором впервые для серии «Юрислингвистика» выделены аспекты дискурсивной юрисліні вистики. в ней исследуются дискурсы и речевые жанры судей, присяжных заседателей, следователей (статьи Бушева А.В., Васильева А.Д., Кожемякина Л.А., Крапивкиной О.А., Синеекой Т.В., Торгашевой М.В., Французова Ю.В., Цсрцвдіс М.Г., Ширипкиной М.А., Шишкиной Л.В., Юнаковской А.А. и др.). В разделе 3 «Лингвоконфлікто.югич» представлены результаты исследования иивсктвивной и манипулятивной функции языка, особенностей и типологии речевых конфликтов, понятия ненормативности (статьи Биксйпкиной Н.А., Вяіггиной Н.В., Голоковой М.С. и Конькова В.И., Денисовой А.В., Жс.тьвиса В.П., Кара-Муром Е.С., Коряковисва А.В., Кошкаровой І.Н., Кузьчинеой СЕ., Обс.тюнас Н.В., Парасуикой М.И., Сидоровой Т.А. и Егоровой Е.Н., Яковлевой Е.А. и др.). В данном выпуске традиционно для серии сборников «Юрислингвистика» значительное место іанимасі направление <оЛингво.кспертология», представленная двумя разделами: теоретическим (раздел 4), в котором разрабатываются основания зке-нертной деятельности лингвистов и предлагаются конкретные методики ис-

РАЗДЕЛ 4. ИМПИЛИТИВНОЕ УТВЕРЖДЕНИЕ (ИМПЛИЦИТНОЕ УТВЕРЖДЕНИЕ) В ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЕ ТЕКСТА 14

Барянов В.Н. Имплицитное утверждение в лингвистической экспертизе текста.....	314
Берт Г.Б. Экспертная деятельность: профессиональное против обыденного.....	326
Бринеп К.И. Проблема «контрастной оценки оскорбления (Оскорбление в правосознании лингвиста. Оскорбление как речевой акт.....	330
Губаева Г.В. Практические проблемы судебной экспертизы по делам об экстремизме.....	339
Доронина С.В. Факт: семантика и прагматика.....	342
Желтухина М.Р. Комплексная судебная экспертиза: психолого-лингвистический аспект.....	350
Кярымсакова Р.Д. Семантика спорных разговоров опыт интерпретации.....	368
Кириллова Л.Е. Спорное юридическое понятие в лингвистической экспертизе.....	374
Коробейникова М.А. Политический анализ в лингвистической экспертизе.....	381
Корниенко И.А. Неприличная форма высказывания в лингвистическом анализе текста.....	387
Корниенко И.В. Речевое (бытовое) и «юридическое» оскорбление.....	398
Таусогарова А.К*. Атрибуция текстов с псевдонимами.....	403
Мертвинова Г.В. Описание дискурсивных признаков спорных текстов как основа установления их авторства.....	410
Шибанов М. В. К вопросу о толковании слова "джихад" в рамках проведения судебной лингвистической экспертизы.....	418

РАЗДЕЛ 5 ПРОБЛЕМЫ ЮРИДИЧЕСКОГО АНАЛИЗА И ЛЕКСИКОГРАФИИ 424

Волков К.В. Термин "информация" в контексте законодательства.....	424
Дубровский С.А. Проблемы юридической терминологии.....	426
Иснин-Флотков Д.В. Криминалистическая дерматоглифика - новый термин в языке криминалистики?.....	429
Киндеркнехт А.С. Чулиппи О.Р. К вопросу о лингвистическом анализе одного юридического термина.....	433
Климчук Л.Ф. Семантическая несостоятельность термина «товарищество собственников жилья» в российском законодательстве...437	

Крылова Т., Шкрлянтюва М. Некоторые аспекты юридической терминологии ЕС в сравнении с юридической терминологией государств-членов ЕС.....	443
Михайлов* И.В., Михайлов А.В. Игулация верховной власти Древней Руси: вопросы легитимизации.....	446
Щербаков (И.В.) Терминология американского уголовного доказательственного права.....	454

РАЗДЕЛ 6 (ЮРИДИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИЛИ ЧИКИ ДЕБЮТЫ

Дударова Я. А. Ассоциативное сходство и различие товарных знаков.....	460
Каратодина А.А. К вопросу о различии утверждений о факте и оценочных суждений в юриспруденции.....	469
Няпреенко И.В. Интернет-твинники и проблема идентификации личности.....	480
Парясукая М.И. Манипуляция «манифактивный дискурс» в лингвистике: принципы исследования.....	491

РАЗДЕЛ 7 (ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА ИЛИ РАЗЛИЧИЕ) 502

Бринеп К.И. Оскорбление и обвинение.....	502
Галаев Н. Д. Публичное выступление в дискуссионном клубе: пропаганда, призыв или критика?.....	505
Голеп И.Д., Лебедева Н.Б. Лингвистическое исследование товарных марок «Викторианский» и «Бленд».....	512
Копорочева М.В. Идентификация или мошенничество?.....	518
Корниенко И.А., Латынина Е.Н. Уроды... Сделайте музыку потише.....	528
Чернышева И.В. Негативная информация: факты и мнения (на материале спорной фонограммы).....	556
Яковлева Е.А. Лингвистическая экспертиза по делу о наркотиках.....	569

РАЗДЕЛ 8. ХРОНИКА (ОБЪЕДИНЕННАЯ ПЕЧАТЬ И ПИШ)

Первая Интернет-конференция по юрислингвистике.....	582
XII конгресс Международной ассоциации преподавателей русского языка и литературы (май 2011. Шанхай).....	587
Семинар по юрислингвистике в Новосибирском государственном университете.....	587

1. Мелкое хулиганство, то есть нарушение общественного порядка, выражающее явное неуважение к обществу, сопровождающееся нецензурной бранью в общественных местах, оскорбительным приставанием к гражданам, а равно уничтожением или повреждением чужого имущества.

Если публично сообщаются в нецензурной форме порочащие человека сведения (о нарушении им моральных норм или законов) - это деяние подпадает под ст. 130 УК РФ - «оскорбление» (женщину называют б. ю. имея в виду, что она велит аморальный образ жизни).

Безміресне употребление мцен зурной лексики

Однако возможно и не адресованное кому-либо конкретно употребление нецензурной лексики.

Если такое употребление нецензурных слов имеет публичный характер осуществляется в общественном месте - следует административное наказание как за мелкое хулиганство (ст. 20.1 ГК РФ) (ср. случай Киркорова и журналистки Ароян)

Следует иметь в виду, что если лицо нецензурно ругается в узком кругу или себе под нос. но так, что эти ругательства слышат посторонние - это тоже публичное сквернословие, за которое следует административное наказание как за мелкое хулиганство (ст. 20.1 ГК РФ)

Если лицо нецензурно ругается себе под нос, используя нецензурные слова в междометной функции (*вот б... опять ОПО Эдвя*) или для словесного выражения личных негативных эмоций и данное нецензурное словопотребление никому не адресовано и его никто не слышит и посторонних - правовых последствий не наступает.

Важным выводом из приведенных рассуждений нам представляется* следующий на речевое (битовое) оскорбление нельзя подавать иск в суд по ст. 130 УК РФ.

Только за одно употребление бранной и вульгарной лексики в адрес человека не следует правового преследования, каким бы оскорбленным человек посчитал себя тот человек, в адрес которого она прозвучала.

Речевое поведение грубияна, сквернословя, хама подлежит, к сожалению, в данный момент только *общественному моральному осуждению* и нарушение принятых в обществе норм речевого этикета, правил культуры речи, норм поведения в общественных местах и под.

Потерпевшему необходимо разъяснить, что в таком случае можно и требовать от оскорбителя извинения, можно написать жалобу его начальству написать о его неблагоприятном поведении ему на работу, сделать его неблагоприятный поступок достоянием общественности в прессе, внести запись о допущенной грубости в жалобную книгу и под.

Но этот случай не подлежит правовому регулированию, он не попадает под действие ст. 130 УК «оскорбление» - «унижение чести и достоинства в неприличной форме»:

1. Бранная и вульгарная лексика - по не неприличная форма к юридическому смыслу (то есть не нецензурная)

2. Бранная и вульгарная лексика не порочит человека, не унижает его честь и достоинство, так как не характеризует его как нарушителя каких-либо конкретных моральных норм или законов. Речь не идет о нарушениях моральных норм или законов, если О человеке сказали, что он *не может оторвать свои ж от стула*. Если человека под влиянием негативной эмоции назвали общеоценочным словом *козел, тварь, урод, придурок* и под., (качеством этого слова ему не приспаны какие-либо нарушения норм морали или законов (в отличие, скажем, от слов *ворюга, взяточник, мошенник и т.д.*), и подобные случаи не подлежат правовому регулированию

V К'. Таугі ярова

ЧГРИКУНИЯ 1Ж(1ОН (1К КВ.1ОНММАМН

Общезвестно, что в разные тяжелые исторические времена по политическим, идеологическим и другим причинам авторы свои литературные, научные, публицистические и творческие труды (статьи) подписывали под вымышленными именами. Такое явление было широко распространенным в казахских изданиях конца XIX - первой четверти XX вв. Закономерным, на наш взгляд, являются возникающие споры вокруг авторства такого обширного литературно-творческого наследия, охватывающего важные для литературы, культуры и истории, сведения. Ср.: под именем «Аргын» подписывались как Мыржақып Дулатов, так и Мухтар Ауэзов (У. Субханбердина «Богатое наследие казахского народа»). На страницах таких газет, как «Айкай» (1912. № 6. - С. 134-136). «Казахстан» (1912. № 8 от 6 марта). «Казах» (1913. № 33, 34, 35). встречаются статьи («Все можно увидеть и при луне». «Значение газеты». «Что нужно для того, чтобы было меньше заболеваний»), подписанные под этим именем. О том, что псевдоним «Аргын» принадлежит Мыржақыпу, было написано в сборнике газеты «Казах» и других изданиях. На наш взгляд, имя «Аргын» не имеет отношения ни к VI. Дудатову, ни к М. Ауэзову, чем свидетельствует следующая подпись в одной из ашхеназванных статей: «Ветеринарный врач Аргын» («Айкай». - 1912. № 6. - С. 136) [Есмаганбетов. 2005. с. 10].

По мнению ученых, в атрибуции текстов с псевдонимными именами наряду с документально-биографическими (рукопись, дневник, отражающий результаты творческой работы) данными, основу исследования идейного содержания произведения составляет его идеологическое и стилистическое (стиль и язык произведения) изучение [Берков. 1958. с. 183]

В процессе атрибуции проводится идентификация, которая основывается на сравнении стилистических особенностей текстов, подписанных раз-

Сибирская ассоциация лингвистов-экспертов
Кемеровский государственный университет
Лаборатория юрислингвистики и документоведения

ЮРИСЛИНГВИСТИКА-11

ПРАВО

КАК ДИСКУРС, ТЕКСТ И СЛОВО

Межвузовский сборник научных трудов

Кемерово

2011

УДК 81:34
ББК 81.0012
Ю731

Ответственный за выпуск **серии «Юрислингвистика»:**

доктор филологических наук, профессор *Н. Д. Голев*

Ответственный редактор: доктор филологических наук *К. И. Ирина:*

Редакционная коллегия: *Н. Д. Голев*, *К. И. Бринев* (отв. за выпуск),
А. А. Карагодин (отв. секретарь), *М. С. Небольсина*

Рецензенты:

доктор филологических наук, профессор Государственного
института русского языка *В. Н. Базылев*;
кандидат юридических наук, заведующий кафедрой теории и истории госу-
дарства и права Кемеровского государственного университета *Б. Я. Блехман*

Ю 731 Юрислингвистика-11: Право **как** дискурс, **текст и слово**: меж-
вузовский сборник научных трудов / под ред. Н. Д. Голева и К. И. Бри-
нева; Кемеровский государственный университет. - Кемерово, 2011.
- 600 с.

ISBN 978-5-8353-1196-5

Очередной сборник научных трудов «Юрислингвистика-11» посвящен
теоретическим и практическим вопросам, возникающим в сфере взаимодей-
ствия закономерностей социального функционирования языка и правовых
законов, регулирующих социальные отношения в обществе.

Сборник адресован научным сотрудникам и специалистам в области язы-
кознания, юриспруденции, журналистики, рекламного дела, преподавателям
филологических и юридических факультетов вузов, лингвистам-экспертам,
работникам административных и правоохранительных органов.

ISBN 978-5-8353-1196-5

ББК 81.0012

О Авторы научных статей, 2011
© Кемеровский государственный
университет. 2011
О О О О ПК «Офсет», 2011

**РАЗДЕЛ 4. ЭКСПЕРТНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СПОРНЫХ
РЕЧЕВЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ: МЕТОДОЛОГИЯ И МЕТОДИКА .314**

Баранов А.Н. Скрытое (имплицитное) утверждение в лингвистической экспертизе текста.....	314
Берг Е.Б. Экспертная деятельность: профессиональное против обыденного.....	326
Бринев К.И. Проблема экспертной оценки оскорбления. Оскорбление в правосознании лингвиста. Оскорбление как речевой акт.....	330
Губаева Т.В. Практические проблемы судебной экспертизы по делам об экстремизме.....	339
Доронина С.В. Факт: семантика и прагматика.....	342
Желтухина М.Р. Комплексная судебная экспертиза: психолого-лингвистический аспект.....	350
Карымсакова Р.Д. Семантика спорных разговоров: опыт интерпретации.....	368
Кириллова Л.Е. Спорное юридическое понятие в лингвистической экспертизе.....	374
Небольсина М.С. Полиситуативный анализ в лингвистической экспертизе.....	381
Стернин И.А. Неприличная форма высказывания в лингвокриминалистическом анализе текста.....	387
Стернин И.А. Речевое (бытовое) и «юридическое» оскорбление.....	398
Таусогарова А.К. Атрибуция текстов с псевдонимами.....	403
Чернышева Т.В. Описание дискурсивных признаков спорных текстов как основа установления их авторства.....	410
Шибяев М. В. К вопросу о толковании слова "джихад" в рамках проведения судебной лингвистической экспертизы.....	418

**РАЗДЕЛ 5. ПРОБЛЕМЫ ЮРИДИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ
И ЛЕКСИКОГРАФИИ.....424**

Волков Ю.В. Термин "информация" в контексте законодательства.....	424
Дубровский С.А. Проблемы юридической терминологии.....	426
Исютин-Федотков Д.В. Криминалистическая дерматоглифика - новый термин в языке криминалистики?.....	429
Киндеркнехт А.С., Чудинов О.Р. К вопросу о лингвистическом анализе одного юридического термина.....	433
Климчук Д.Ф. Семантическая несостоятельность термина «товарищество собственников жилья» в российском законодательстве...437	

1. Бранная и вульгарная лексика - это не неприличная форма в юридическом смысле (то есть не нецензурная).

2. Бранная и вульгарная лексика не порочит человека, не унижает его честь и достоинство, так как не характеризует его как нарушителя каких-либо конкретных моральных норм или законов. Речь не идет о нарушениях моральных норм или законов, если о человеке сказали, что он *не может оторвать свою ж. от стула*. Если человека под влиянием негативной эмоции назвали общеоценочным словом *козел, тварь, урод, придурок* и под., значением этого слова ему не приписаны какие-либо нарушения норм морали или законов (в отличие, скажем, от слов *ворюга, взяточник, мошенник, шлюха* и под.), и подобные случаи не подлежат правовому регулированию.

А. К. Таусогарова

АТРИБУЦИЯ ТЕКСТОВ С ПСЕВДОНИМАМИ

Общеизвестно, что в разные тяжелые исторические времена по политическим, идеологическим и другим причинам авторы свои литературные, научные, публицистические и творческие труды (статьи) подписывали под вымышленными именами. Такое явление было широко распространенным в казахских изданиях конца XIX - первой четверти XX вв. Закономерным, на наш взгляд, являются возникающие споры вокруг авторства такого обширного литературно-творческого наследия, охватывающего важные для литературы, культуры и истории, сведения. Ср.: под именем «Аргын» подписывались как Мыржакып Дулатов, так и Мухтар Ауэзов (У. Субханбердина «Богатое наследие казахского народа»). На страницах таких газет, как «Айкап» (1912. № 6. - С. 134-136.), «Казахстан» (1912. № 8 от 6 марта), «Казах» (1913. № 33, 34, 35), встречаются статьи («Все можно увидеть и при луне», «Значение газеты», «Что нужно для того, чтобы было меньше заболеваний»), подписанные под этим именем. О том, что псевдоним «Аргын» принадлежит Мыржакыпу, было написано в сборнике газеты «Казах» и других изданиях. На наш взгляд, имя «Аргын» не имеет отношения ни к М. Дулатову, ни к М. Ауэзову, о чем свидетельствует следующая подпись в одной из вышеназванных статей: «Ветеринарный врач Аргын» («Айкап». - 1912. № 6. - С. 136) [Есмаганбетов, 2005, с. 10].

По мнению ученых, в атрибуции текстов с псевдонимными именами наряду с документально-биографическими (рукопись, дневник, отражающий результаты творческой работы) данными, основу исследования идейного содержания произведения составляет его идеологическое и стилистическое (стиль и язык произведения) изучение [Берков, 1958, с. 183].

В процессе атрибуции проводится идентификация, которая основывается на сравнении стилистических особенностей текстов, подписанных раз-

них изданиях под разными псевдонимами, посвящена общественно-политической и идеологической тематике. Автор статей с общественно-политической и идеологической проблематикой, опубликованных под псевдонимными именами, обладает системой понятий и своей точкой зрения относительно обсуждаемой политической проблемы и тем самым становится участником политического дискурса. На основе языковых единиц, являющихся эквивалентными пониманию отдельными авторами данной общественно-политической и идеологической проблемы, выявляется идиолект того или иного автора в политическом дискурсе либо его концептуальная особенность.

Роль политического дискурса в атрибуции текста объясняется важностью идентификации языковой, а точнее, политической личности, т.е. «политический дискурс как совокупность дискурсивных практик, идентифицирующих участников политического дискурса как таковых или формирующих конкретную тематику политической коммуникации» [Баранов, 2003, с. 246]. С этой точки зрения выявление политического дискурса вносит большой вклад в атрибуцию.

Дискурсивной практикой А.Н. Баранов называет следующее: «Под дискурсивной практикой понимаются тенденции в использовании близких по функции, альтернативных языковых средств выражения определенного смысла» [Баранов, 2003, с. 246].

Если рассматривать дискурсивную практику на основе вышеприведенных определений, а точнее, «как устойчивую совокупность языковых единиц вариативной интерпретации, свойственной политическому субъекту, то дискурсивная практика, связанная с темой «мужики», являвшейся столь актуальной на политической арене казахского общества в первой четверти прошлого века, встречается в связанных с этой темой статьях. Ср.: *миллионы мужиков, завладевшие плодородной землей казахов, безземельный мужик, нежелательные гости, притесняющие казахов, оказывающие давление, обижаящие, сбежали, как черная туча, разрастаются, как деревья, мужики, переселившиеся из России* и др. Так, дискурсивная практика проявляется в совокупности языковых единиц, имеющих сходство в значениях, поэтому эти статьи можно признать как часть политического дискурса.

Анализ дискурсивной практики статей общественных деятелей, опубликованных под псевдонимными именами, о *русском царизме, мужиках, России, земельном вопросе*, а также других социально-политических темах, отражающих политическую ситуацию в казахской степи начала XX в., позволяют идентифицировать определенную политическую личность.

Например, по статье «Наша цель» псевдонимного автора *Аргын* можно определить его политический дискурс, находящий свое проявление в его мыслях о налоговых средствах и их использовании не для нужд народа. Кроме того, по «дискурсу царизма» определяется, главным образом, концептуальная особенность автора и его идиолект.

В статье «Что такое земство?» под псевдонимом М. Д. автор пишет: «Мы не считаем, как используются и куда тратятся деньги, собранные с казахов. Если бы власть принадлежала самим казахам, и они могли сами распоряжаться деньгами народа для его же нужд, то не бродяжничал бы казах, не находя себе места».

Как видно из примеров, в статьях, подписанных под псевдонимами *Аргын* и М. Д., для передачи смысловых значений по «дискурсу царизма» (царская Россия) используются эквивалентные, похожие друг на друга, языковые средства: «Если посмотреть на наше сегодняшнее положение, то видим, что чиновники, стражники и урядники, назначенные столь уважаемыми министерствами, приходят на казахскую землю для осуществления их умыслов» («Наша цель») и следующее: «На протяжении многих веков правительство, считавшее свое правление как самое лучшее, сидя в Петербурге, через губернаторов, уездных начальников, приставов и других чиновников управляли народом, извлекая при этом свою выгоду» («Что такое земство?», «Казах», 1913 г. № 32). В этих двух статьях, подписанными разными псевдонимами находим семантические сходства в предложениях, хотя в формальных отношениях они разные: в них говорится о правлении правительством народа через *чиновников и стражников, урядников / губернаторов, уездных начальников, приставов и других чиновников*. Значит, в обеих статьях есть созвучие: сходство на семантико-синтаксическом уровне смысловых значений о правительстве, находящемся в далеком Петербурге и осуществляющем свои недобрые умыслы и намерения через названных субъектов.

На наш взгляд, исследование системности мыслей автора через языковые данные в атрибуции вышеназванных псевдонимных текстов представляется важным, так как для «выстраивания» своих мыслей каждому человеку присущи индивидуальные характеристики. Более того, если несколько человек будут думать об одном и том же, то языковые формы выражения этих мыслей и их синтаксическое оформление будут разными.

На основе совокупности дискурсивной практики (по А.Н. Баранову) возможно определить дискурс предполагаемого автора, опубликовавшего свои статьи под псевдонимными именами.

Думается, что совокупность похожих друг на друга смысловых значений и соприкасаемость точек зрения относительно определенной политической проблемы во всех статьях, опубликованных под псевдонимами, характеризуют дискурс автора и позволяют идентифицировать автора текста в процессе атрибуции.

Библиографический список

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику: Учебное пособие. Изд. 2-е, исправленное. - М.: Едиториал УРСС, 2003. - 360 с.
2. Берков П.Н. Об установлении авторства анонимных и псевдонимных произведений XVIII в // Русская литература. - 1958, № 2. - С. 183.

личными псевдонимными именами. По мнению А.Н. Баранова, к числу таких стилистических особенностей относятся и субъективное использование различными авторами квазисинонимов, не представляющих собой тематическую значимость [Баранов, 2003, с. 46]. Например, если рассматривать употребление синонимичных слов *хотение* и *желание* в опубликованных под такими псевдонимными именами, как «Алашулы Азамат» и «М.Д.», статьях, мы видим, как автор зачастую выбирает слово *желание*⁹⁸. Например, в статье «Земельный вопрос. Мнения тех, кто хочет воздвигнуть здесь город» под псевдонимом «Алашулы Азамат» читаем: «Если в вышеприведенных мнениях нет ничего одобрительного, тем не менее, *желательно* проверить их и сопоставить, ...казахскую землю считают царской, поэтому массовое переселение на казахскую землю миллионов безземельных мужиков повлекло за собой сужение земли с приходом этих *нежелательных* гостей...» («Айкап», 1911. № 11). Если в приведенном отрывке часто используется слово *желательный*, то в статье «Что такое земство?», опубликованной под псевдонимом «М.Д.», читаем: «Что *пожелает* время, то и становится законом» («Казах», 1913 г. № 29. - С. 75; II том), и в другой статье с тем же одноименным названием под тем же псевдонимом встречаем следующий контекст: «О том, что Туркистану необходимо дать земство при утверждении земских смет в 1908 -1909 гг., было *желанием* Государственной Думы...» («Казах», 1913 г. № 39. - С. III; I том).

Сходство стилистических особенностей статей, опубликованных под псевдонимами «Алашулы Азамат» и «М.Д.», не ограничивается лишь употреблением одних и тех же квазисинонимов. Наряду с этим обращает на себя внимание и использование похожих синтаксических конструкций у обоих авторов, ср.: в статье под названием «Порядок написания», подписанной псевдонимом Алашулы Азамат, «*Уважать читающих, если нужно, и по-мусульмански, и по-русски-*» («Айкап», 1912 г. № 8). Подобная синтаксическая конструкция встречается также в тексте «Учителям», написанном в качестве предисловия к книге «Кирагат» 15 января 1914 г. М. Дулатовым: «Где и как бы ни учился человек: *если нужно, и по-ногайски, и по-русски, и по-другому*, главное - стремление к знаниям, чтобы принести пользу своему народу и себе». В данном высказывании обращает на себя внимание такая же, как и в предыдущем контексте, структура построения некоторых словосочетаний наречного типа, ср.: *если нужно, и по-ногайски, и по-русски*. Эти синтаксические конструкции - *если нужно, и по-мусульмански, и по-русски, и по-ногайски, и по-другому* - по своему составу построены не как обычно, а по-иному.

Примечание: отрывки из статей, опубликованных под псевдонимными именами «Алашулы Азамат» и «М.Д.» взяты из книги, составленной М. Абсетом. Г. Дулатовой: Дулатулы М. Сочинения: статьи и исследования. 2-т. - Алматы: Гылым, 1997. - 344 с.

Кроме того, в статье «Земельный вопрос. Мнения тех, кто считает необходимым переселение с одного места на другое» под псевдонимом Алашулы Азамат («Айкап», 1911 г. № 11) читаем: «Если зреть в корень, *не нужно разрушать* современный быт, устоявшийся за несколько тысячелетий». Похожий на выделенное сочетание слов синтаксический состав встречается и в вышеназванном тексте «Учителям»: *необходимо, чтобы оставался рядом, нужно, чтобы думать своей головой, нужно, чтобы быть примером, нужно, чтобы сменить (кого-то в очередности), нужно, чтобы просто сидеть, сложив руки, наблюдательность необходима вам, нужно для того, чтобы исправить, нужно, чтобы аргументировать*. Конечно, объем статей и их тематика могут оказать влияние на несоответствие в количественном отношении анализируемых синтаксических конструкций. Вместе с тем, на основе частотности употребления подобного рода эквивалентных на синтаксическом уровне языковых единиц можно принимать такое явление, как авторский идиолект и выдвинуть предположение о том, что псевдонимные имена Алашулы Азамат и М. Д. принадлежат только одной личности.

Языковые сходства, сходства мысли и идеи в семантико-содержательном отношении, однотипность метафорических употреблений в статьях, опубликованных в газетах «Казах», «Айкап» под псевдонимами Алашулы Азамат и М. Д., можно вывести в отдельную классификацию.

Атрибуция текста направлена на «узнаваемость» языковой личности непосредственно через письменную речь и идентификацию ее как автора. Между тем изучение феномена языковой личности через письменную речь не должна ограничиваться рассмотрением ее языковых навыков. Важным в выявлении «скрытого», неизвестного автора, публиковавшего статьи по социальным, политическим и идеологическим проблемам под псевдонимными именами в различных изданиях начала XX в., представляется анализ его текстов (статей) и в прагматическом аспекте.

Прагматика (от греч. прагма - действие) языка рассматривает отношения между использованием языкового знака и особенностями его восприятия интерпретаторами, при этом в аспекте исследования текста для прагматики важными представляются отношения между субъектом (автор либо высказывания, либо текста, либо дискурса) и коммуникантами (в данном случае автор статьи и читатель). Наряду с изучением особенностей отбора и использования языковых средств для реализации поставленных целей субъектом, его намерением и стратегией, для прагматики языка интерес представляет исследование фонового знания как транслятора информации между субъектом и коммуникантами, а также их отношений с точки зрения пресуппозиции. Именно с прагматической точки зрения можно распознать авторское своеобразие «скрытых» лиц, периодически публикующих свои статьи по социальным, политическим и идеологическим проблемам под псевдонимными именами. Значит, с прагматической стороны, а в некоторых случаях в условиях пресуппозиции, можно определить, что лишь один субъект является автором

3. Карлинский А.Е. Методология и парадигмы современной лингвистики. — Алматы, 2009. — 352 с.
4. Основы текстологии / под ред. В. С. Нечаевой. - М., 1962. - С. 190.
5. Дулатз/лы М. Шыгармалары: макалалар мен зерттеулер. 2-т. - Алматы: Ғылым, 1997. - 344 б.
6. Есмағанбетов К. Ылт зиялыларының бүркеншік есімдері // Казак әдебиеті газеті, 7.01.2005. -№ 1 (2901) - 10-бет.
8. Салкынбай А., Абакан Е. Лингвистикалық түсіндірме сөздік. - Алматы: Сөздік-Словарь, 1998. - 304 б.

Т. В. Чернышова

ОПИСАНИЕ ДИСКУРСИВНЫХ ПРИЗНАКОВ СПОРНЫХ ТЕКСТОВ КАК ОСНОВА УСТАНОВЛЕНИЯ ИХ АВТОРСТВА

Изучение конфликтных текстов с привлечением данных дискурс-анализа", направленного на выявление типичных дискурсивных признаков текста, определяющих характер его функционирования в социуме, представляется весьма продуктивным в процессе проведения судебной лингвистической экспертизы, целью которой является установление авторства спорных текстов, принадлежащих разным институциональным сферам, - например, статусно-ориентированной, к которой относятся медиатексты, и личностно-ориентированной, к которой тяготеют тексты sms-сообщений, отправленные адресантом с сотового телефона.

В данном исследовании представим обобщение теоретико-методических посылок, которые были положены в основу анализа спорных текстов разной дискурсивной принадлежности на предмет установления их авторства в ходе лингвистической экспертизы по постановлению суда.

Представленный на рассмотрение экспертов материал состоял из двенадцати статей еженедельника «Плюс Информ»^{1,00}; спорных текстов 1, представляющих собой совокупность текстовых sms-сообщений, отправленных неустановленным лицом с мобильного телефона № 1, принадлежащего жур-

¹Первый вариант статьи под названием «Анализ дискурса как основа установления авторства спорных текстов (по материалам лингвоэкспертной практики)» опубликован в журнале «Современный дискурс-анализ» (Actual Discourse Analysis): [Электронный журнал. № 3]: <http://discourseanalysis.org/index.html>; код доступа: <http://dx.doi.org/10.26907/2542-0426.2010.03.001>

⁰⁰В ходе составления словаря проанализированы следующие статьи еженедельника «Плюс Информ» (Республика Тыва): «Рыбы больше нет» (№ 12 от 26 марта 2008г.); «Малый бизнес перестанут душить?» (№ 15 от 16 апреля 2008 г.); «Золото скифов в Туве» (№ 27 от 9 июля 2008 г.); «Оптимизацией по «неправильным» руководителям парламентских комитетов» (№ 12 от 25 марта 2009 г.); «Полпред дал указания. Большой бизнес заявил о намерениях» (№ 14 от 9 апреля 2008 г.); «Стратегическое значение Тувы» (№ 26 от 2 июля 2008г.); «Республику планируют заморозить?» (№ 29 от 23 июля 2008 г.); статья без названия в № 16 (431) от 21 апреля 2010 г. (С. 37); «В столице стартует программа «Кызыл-2012» (№ 17 от 30 апреля 2008 г.); «За долги будут отключать!» (М 23 от 9 июня 2010г.); «Кызыл-город света...» (№ 16 от 21 апреля 2010 г.); «Электроэнергетика Тувы: мы на особом счету» (№ 24 от 16 июня 2010 г.).

паписту N, на мобильный телефон S (всего 24 сообщения), и спорных текстов 2 (11 текстовых sms-сообщений), отправленных неустановленным лицом с мобильного телефона № 2, принадлежащего журналисту N, на мобильный телефон S.

Количество газетных статей (12) позволило составить словарь эталонных текстов (**образец**), написанных журналистом N, необходимых для выявления особенностей его стилистической манеры. При анализе статей использована ситуация «сравнение по образцу», суть которой можно описать следующей формулой: «Имеется пример текста (текстов) некоторого автора X. Необходимо установить, является ли он и автором некоторого другого текста (текстов)» [Баранов: <http://www.dialog-21.ru/Archive/2004/Baranov.htm>] - а именно спорных текстов 1 и 2.

Важным моментом, осложняющим процесс идентификации сравниваемых текстов, явилась их разная дискурсивная принадлежность: **тексты-образцы** относятся к газетно-публицистическому дискурсу со всеми присущими речевому поведению автора в данной сфере общения языко-стилевыми особенностями, обусловленными его публичным и официальным характером, а **тексты sms-сообщений** (спорные тексты 1 и 2) обладают иной природой, обусловленной непубличным и неофициальным характером общения, рассчитанным на узкий круг читателей.

Специфика дискурсивного подхода к анализу текстов обусловлена прежде всего тем, что осмысление характера использования текстов в речевых (социальных) ситуациях (то есть не только как собственно языковой единицы, но и как единицы коммуникативной, как единицы общения) требует от исследователя как лингвистических знаний, так и учета «ситуации общения и целого ряда экстралингвистических факторов, вплоть до широкого социокультурного контекста, в котором протекает познавательная коммуникативная деятельность (как реализация неречевой деятельности)» [Кожина, 2002, с. 21-22]. С середины прошлого столетия изучение текстов «со стороны их использования в социально-речевых ситуациях» все чаще проводится в парадигме анализа *дискурса*.

Дискурс с позиций коммуникативно-дискурсивного подхода трактуется как **текст в контексте** и как **событие** (Т. ван Дейк) и может быть охарактеризован как «объективно существующее знаковое построение (вербальное и невербальное), которое сопровождает процесс социального взаимодействия людей» [Седов, 2007, с. 11] и имеет следующие характеристики:

1) обладает интерактивной природой и включает в себя в потенциальном измерении «представление о типических моделях речевого поведения и набор речевых действий и жанров, специфический для данного типа коммуникации» [Седов, 2007, с. 11];

2) «...как социальная практика предполагает диалектическую взаимосвязь между определенным дискурсивным событием и ситуациями..., институтами и социальными структурами, которые задают его структуру - они

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТ!
ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ
ҚАЗАҚ ФИЛОЛОГИЯСЫ КАФЕДРАСЫ

«АДАМ - ТІЛ - МӘДЕНИЕТ»

*атты профессор Г.Н. Смағұлованың
60 жылдық мерейтойына арналған халықаралық
ғылыми-теориялық конференция материалдары
(29-30 қазан, 2010 жыл)*

«Елтаным баспасы»

Алматы

2010

<i>Лишханова С.А.</i> Нарративная организация в прозе постмодернизма.....	112
<i>Ахметова Қ.</i> Жай сәйлемдер арқылы берілетін қарсылықты мәндер.....	115
<i>Әзімжанова Г.М.</i> Мотивтің лингвистикалық теориясының напектілері.....	118
<i>Әмір Р., Қайдауылова С.</i> Қарсылықтық құрмалас сөйлемдердің озара және жүйелес құрылымдармен қатынасы.....	121
<i>Әнес Г.</i> Поэзиялық мотивтегі өрістету мен тежеу - мәтін түзілім тетіктері ретінде.....	123
<i>Балабекова Қ.</i> Дидактикалық бірліктерді ірілендіріп оқыту технологиясының ерекшелігі.....	126
<i>Баиғұнова А.М.</i> «Қазақ әйелі» концептісіне қатысты кейбір тұрақты тіркестер мен мақал-мәтелдердің этномәдени сипаты.....	128
<i>Воркачев С.Г.</i> Идея справедливости в афористике и паремииологии.....	131
<i>Цжан Диң Ожсиң.</i> Қазақ тіліндегі зағесім бөганаһының қос көрсеткіші.....	138
<i>Шалабай Б.</i> Мәтін лингвистикасының зерттелуі.....	143
<i>Есмұраева Ж.Б., Рогожникова Т.П.</i> Ядерные смыслы концепта <i>родина</i> (по данным лексикографических источников).....	146
<i>Джумартынова М.Н.</i> Языковая семантика и концептуальная картина мира в поэзии Евгения Курдакова.....	150
<i>Жылқыбаева А.Ш.</i> Тағам атауларына байланысты «Тілек» концептісі (түркі тілдері бойынша).....	153
<i>Зайкенова Р.</i> Тарихи роман және оның тіл-стилі.....	157
<i>Зайсабаева Г.Н.</i> Біріккен атаулар жасалымының қолданулық модельдері.....	160
<i>Кадырова Б.М.</i> Мәшһүр-Жүсіп тілдік тұрғасының лингво-когнитивтік деңгейі.....	162
<i>Карасик В.И.</i> Проект: концепт и мировосприятие.....	165
<i>Касымова С.К.</i> Сан компонента і қазақ паремияларындағы ұлттық менталитет.....	171
<i>Конесов И.Ю.</i> Концептуализация воспринимаемого мира в языке: зрительное восприятие в пространстве языка и текста.....	175
<i>Коспагарова Ә.Қ.</i> Бактыбай Жолбарысулының «Едіге-Нұран» дастаны.....	185
<i>Қонбекова С.Б.</i> Стилистика ғылымының сөз мәдениетіндегі үлесі.....	189
<i>Құрманбаева К.А.</i> Лытыстағы халық дүниетанымының этномәдени айаулар арқылы берілуі.....	193
<i>Ломакта О.В.</i> Текст художественной литературы: анализ современных научных парадигм.....	197
<i>Мадиева Г.Б.</i> Этническая идентичность и символические маркеры.....	198
<i>Шядағали Б.</i> Қазақтанымындағы уақыт пен кеңістіктің тілдік сипаты.....	203
<i>Пішанова М.В.</i> задачи современной когнитивной лингвистики: безэквивалентные концепты (на примере концепта <i>вол</i>).....	205
<i>Садуахасова Г.Ж.</i> Сөйлемнің жайылмалануындағы детерминанттарды қызметі.....	211
<i>Самигулини Ф.Г.</i> Взаимодействие языка и мышления: Когнитивный подход.....	214
<i>Сарышова К.С.</i> Көркем мәтіндегі ұлттық теңеулердің танымдық сипаты (М. Мағауиннің «Аласапыран» және Ә. Кекілбаевтың «Елең-алаң» романдары бойынша).....	218
<i>Ситкенова Ж.Б.</i> Өлемнің тілдік бейнесі, оның концептілік жүйедегі орны.....	220
<i>Сеіітнова Ш.Б., Әубәкірова Қ.</i> Айтыс жанрындағы психолінгвистикалық сипат.....	223
<i>Суатай С.Қ.</i> Ықшамдау үдерісіндегі фузия құбылысының орны.....	224
<i>Таусоғарова А.Қ.</i> Тілдік тұлға сәйкестілігінің атрибуция міндеттері шешіміндегі орны.....	227
<i>Теркулов В.И.</i> О верификации лингвистической теории.....	230
<i>Тілеубердиев Б.М.</i> Қазақ антропонимдеріндегі «Батыр» концептісінің тілдік құрылымы.....	235
<i>Тымболова А.О.</i> Драмалық шығармалар тіліндегі полилогтардың қызметі.....	238
<i>Уваров Ю.В.</i> Сохранение языков мира как область лингвистических и дидактических исследований.....	242
<i>Чамшикенова Л.А.</i> Тәуелдік жалғауларының өзгеруінен жасалған синтаксистік сөз нұсқалары.....	244
<i>Шәкімбетов Ұ.Р., Абдусулейменова Р.Ш., Айіпжанова С.С.</i> Еріңдестігінің (сингармонизмнің) дыбыс жүйесі және бір буынды жуан сөздердің иптонограммасы.....	246
<i>Шербова И.Г.</i> Концепция мира и человека в поэзии Ф.И.Тютчева.....	249

III. МӘДЕНИ АРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМ: АУДАРМА ТІЛ ШЕД ПЛИНГВОМӘДЕНИ
ЕРЕКШЕЛІКТЕР; МӘДЕНИЕТТЕР ДИАЛОГЫ

<i>А.Іпни А.</i> Аудармадағы алмастырудың себептері.....	254
<i>Ахжәрьяра К.К.</i> Особенности эстетической действительности Ауэзхана Кодара.....	257
<i>Жумабекова А.Қ., Атабаева Ж.Е.</i> Биржа терминдерінің ерекшелігі мен қазақ тіліне берілу жолдары туралы.....	260

ТІЛДІК ТҰЛҒА СӘЙКЕСТІЛІГІНІҢ АТРИБУЦИЯ МШДЕТТЕРІ ШЕШІМІНДЕГІ ОРҒЫ

Түдк тұлғаны сөзі аркылы сәйкестендіру плагиат, анонимді, псевдонимді шығармалар
[1] ойындағы мәтін атрибуциясы, сұндай-ақ зангерлік-криминалистика саласыяда сөзі аркылы
Кісіз тұлғаа байланысты болжам жасау сиякты көйттеген мәселелер шешімінде маңыздылықка ие
рмотыр.

• Ауызша және жазбаша сөзі аркылы тілдік тұлғаның сәйкестілігін жүзеге асыру тұрғысындағы
Емн зерттеулердің кайнар көзі туралы мынандай пікір білдірілген: «Өткен ғасырдың 80-
Бшарында отандық лингвистика, Ю.Н. Караулов және оным ізбасарларының айтарлықтай дәрежеде
р салуымен адам және тіл қатынасын талдауда жаңа прагматикалық бағытты ашты. Адамның
рк(сөзі, сөйлеу) әрекетін зерттеудің кең ауқымдарын ашатын «әр мәтіннің сыртында тілдік тұлға
за кәждым текстом стоит языковая личность» деген ұран прагматикалық лингвистиканың жалауы
ііііі, ал оның іргетасы ІЗ. Гумбольдт, жас грамматистер, Бодуэн де Куртене және Л. В. Щерба
жктерінде сапыиды» [1: 5].

і Ауызша және жазбаша сөзі аркылы тілдік тұлғаның сәйкестілігін жүзеге асыру тұрғысындағы
ими зерттеулер, жоғарыда көрсетілгендей, «адам ионе тіл қатынасын талдаудағы жаңа
рмтикалық бағыт» аспектісінде қарастырылуымен бірге, тарихи тұрғыдан алғашқыда
шілік пәнде - текстологияда көркем мәтінге авторлықты айықтау - мәтін атрибуциясы
• ығында жазбаша мәтінді зерттеуде, және криминалистік сипаттағы анонимді мәтіндердің авторын
Бесе оны орындаушыны, немесе жазбаша мәтіннің жасырын авторын анықтауда аса маңызды
Ейынанғарамыз. Өйткені ғалым Ю.Н. Караулов талдаған тілдік тұлғаның деңгейлік моделі, В.А.
• иоваенбегінде көрсетілген тілдік тұлға мазмұнына енетін компоненттер өзіндік психикаға, санаға
• тра тарапынан өнделіп, сол тілдік тұлғаға тән индивидуалдық ерекшеліктер жиынтығын түзеді
• неолар, оз кезегінде. ауызша және жазбаша сөйлеуде қолданысқа түсуі барысында сол тұлғаны
• кстендіруге қызмет ете алады деп ойлаймыз.

Адамның тілдік санасында құрылымданып дүниетанымдық, рухани құндылықтар негізіндегі
Бініктері, пайымы, білім деңгейі тұрғысынан ерекшеленетін индивидуум ретіндегі сипаты оның
ісөзінде (сөйлеуінде) және жазбаша тілінде көрініс беріп, оны тілдік тұлға тұрғысынан тануға
шчететеді. Ал тілдік тұлғаны «өзіндік мінез, мүдде, қағидалары мен қалауы бар индивидуум»
иінде оның өз сөзі аркылы сәйкестендіруді қарастыру атрибуция мәселелерінің шешіміне қызмет
ші

Жалпы тұлғаны сәйкестендірудің көп бағытта жүргізілетіні белгілі болып отыр. Тұлғаның «жске
шыңың нақты бір *Этноспен, Тілмен, Мәдениетпен, мемлекетпен, кәсіппен* және т.б. өзін
• шестіруі» тұрғысындағы сәйкестілігінсн бөлек, Э. У. Бабаева келесі сәйкестіліктер туралы жазады:
Щғасәйкестілігі көптеген белгілер бойынша жүргізіледі. Ол белгілерді негізінен, екі топқа болуге
адамның биологиялық объект ретінде танылуына орай белгілері (папиллярлы
• вдаарышың еректері, антропологиялық сипаттары, қан. сілекей құрамы және т.б.); 2) адамның
руйрену үдерістері барысында иеленген икем, әдет және дағды белгілері (ауызша және жазбаша
іжазуы және т.с.с.)» [2: 76].

Зерттеуші тарапынан көрсетілген бұл белгілердің ішінде «адамның оқу, үйрену үдерістері
j . нда иеленген икем, әдет және дағды белгілері», нақты айтқанда, ауызша және жазбаша сезі
жазудағы, сөйлеудегі әдет, дағдылары белгілері бойынша тілдік тұлғаны сәйкестендіру
немесе псевдонимді мәтін авторын анықтау, я бірнеше авторлар арасында анықталған
• лінге авторлық дауы туындаған жағдайда шынайы авторды анықтау міндетін алға қоятын
ипистер мен әдебиеттанушылар үшін маңызды болып табылады.

І Мәін авторын анықтаумен байланысты автортанымдық сараптаманың я атрибуцияның екі түрлі
рпанымы Г.Г. Матвеева [3], сондай-ақ М. А. Грачев еңбектерінде [4] көрсетіледі: 1) авторы даулы
мен авторы белгілі түпнұсқаға салыстырмалы талдау жасау тұрғысындағы сәйкестендіру
рта^шқация); 2) авторы белгісіз шығарманың авторы тұрғысында болжам жасау
вотирование). Сондай-ақ, мәтіндерге салыстырмалы талдау жасауда стилистикалық белгілердің
pi мен құрамы сиякты талдау бірліктерінің маңыздылығы көрсетіледі [4: 85]. Мұнда
гмтағендіру үдерісінің тек даулы шығарма мен дұрыс нұсқалар арасындағы салыстырмалы
талдауында ғана емес, авторы белгісіз шығарманың авторы тұрғысында болжам жасауға
зағытталатын екінші жағдайда да маңызды екенін айтуға болады. Себебі авторы белгісіз мәтін немесе

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
А.БАЙТҰРСЫНҰЛЫ АГЫНДАҒЫ ТІЛ БІЛІМІ ИНСТИТУТЫ

ТІЛТАНЫМ ЯЗЫКОЗНАНИЕ

ИНСТИТУТ ЯЗЫКОЗНАНИЯ ИМ. А.БАЙТҰРСЫНОВА
КОМИТЕТ НАУКИ МИНИСТЕРСТВА ОБРАЗОВАНИЯ
И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

№4 (40) 2010

казан, қараша, желтоқсан, 2010

октябрь, ноябрь, декабрь, 2010

2001 жылғы сәуірден бері шығады

Бір жылда 4 рет жарық көреді

Издается с апреля 2001 года

Выходит 4 раза в год

АЛМАТЫ

МАПРЯЛ аясыңда
Иод эгидой МАПРЯЛ
Under the aegis of MAPKYAL

Әл-Фараби атындағы Қазак ұлттық университет!
Филология факультет!
Жалпы тіл білімі кафедрасы
Қазакстан Республикасы тәуелсіздігінің 20-жылдығына арналған
«ТІЛ ЖӘНЕ УЗУС» ағш XIV халықаралық-ғылыми
теориялық конференциясының материалдар жинағы.
Аханов тағылымы
10-11 маусым

Сборник материалов
XIV Международной научно-теоретической конференции
«ЯЗЫК И УЗУС»,
посвященной 20-летию независимости Республики Казахстан
Казахский национальный университет им. азь-Фараби
Филологический факультет
Кафедра общего языкознания
Ахановские чтения
10-11 июня

Collected articles of XIV International
Scientific-Theoretical Conference
«LANGUAGE AND UZUS»
devoted to 20-th independence of Republic of Kazakhstan
Al-Farabi Kazakh National University
Philological Faculty
Chair of general linguistics
Akhanov Conference
10-11 June

Ч

Алматы
Қазак университеті, 2011

<i>Жубанова А.А.</i>	
К проблеме описания грамматических систем: история, теория, методология.....	55
<i>Журавлева Е.А.</i>	
К проблеме создания словарей национальных вариантов русского языка.....	59
<i>Ибраева Ж.К.</i>	
Функционирование языков в сфере казахстанской политики.....	62
<i>Казкенова А.К.</i>	
Языковые инновации и соблюдение / нарушение языковых норм: проблемы соотношения (на примере русского языка).....	64
<i>Калганбаева Д.П.</i>	
«Диуапи лұтат-ит-түрктегі» макал-мәтелдердің тілдегі көрінісі.....	67
<i>Койшыбаева Г.</i>	
Қазақ ұлт өкілдерінің отбасыларындағы азаматтық еңбектілік пен ұрпақаралық тілдік трансмиссия.....	70
<i>Куличенко Ю.Д.</i>	
Перцептивные образы политического дискурса в русскоязычных СМИ Казахстана как фактор отражения национальной языковой картины мира.....	73
<i>Лебедева Н.Б.</i>	
Естественная письменная речь: новый предмет лингвистики.....	76
<i>Ли В. С</i>	
Узуальное vs. окказиональное, или как толковать спорный текст.....	79
<i>Машинбаева Г.Ә.</i>	
Қазіргі тележарн&маіардың тілдік сипаты.....	82
<i>Меченева Е.С.</i>	
Статус пословицы как объекта лингвистического исследования.....	84
<i>Мзметова М.К.</i>	
Тілдік сананың этномәдени ерекшеліктері.....	87
<i>Оконешникова А.В.</i>	
Грамматический строй русского и якутского языков.....	89
<i>Самигулина Ф.Г.</i>	
Медиа-коммуникация как предмет языковой политики.....	91
<i>Сулейменова Д.Б.</i>	
Системные и узуальные семантические особенности глаголов С соматизмами <i>кол/рука, аяқ/нога</i>	95
<i>Супрун В.И.</i>	
Облигаторные и переменные составляющие эпистолярных формул русского языка.....	98
<i>Таусогарова А.К.</i>	
Тілдік тулғаның мәтіндеп көрінісі.....	101
<i>Треб/іер СМ.</i>	
«Система-норма-узу» в произношении заимствованных слов фонетической модели [t'e]/[tэ].....	103

<i>Уфимцева Н.В.</i>	
Язык как инструмент культуры.....	
<i>Шаймеронова Н.Г.</i>	
Литературный рунический язык орхонс	
<i>Эглиш Л.В.</i>	
Сленг и узус.....	

НОРМА И МЕЖКУЛЬТУРА

<i>Абаева Ж.С.</i>	
Актуальные вопросы синтаксического	
<i>Абдина Р.П.</i>	
Этнокультурная лексика как среда коммуникации.....	
<i>Абдурахманова А.Г.</i>	
Особенности формирования произи языка у учащихся-аварцев.....	
<i>Агманова А.Е.</i>	
Усвоение второго языка и языковая	
<i>Акиолакова Р.</i>	
Прагматика жәнс мәтін прагматикас	
<i>Асабаева А.М.</i>	
Преиденттік феномендердің МІ колданысы.....	
<i>Ахмедьиров К.К.</i>	
Экспликация идей национально билингвальной художественной личное	
<i>Гусейнов Г.-Р. А.-К., Мугумова А.Л.</i>	
«Этнические дагестанцы» и «даге. словоупотребления.....	
<i>Дмигрюк Н.В.</i>	
К вопросу о вербальном ассошпре норм.....	
<i>Еркебекова Э.К.</i>	
Публицистический дискурс как вид	
<i>Жаппар К.З.</i>	
Интертекстуальность поэзии употребления собственных имен.....	
<i>Иса Г.И.</i>	
Этникалық лингвистикадағы узуал.	
<i>Қараойышева Д.А.</i>	
Тілдегі интонация ны оқытудағы РІ	
<i>Касымова Р. Т.</i>	
Дидактические условия формі компетенции.....	

ТІЛДІК ТҮЛҒАНЫҢ МӘТІНДЕГІ КӨРІШСІ

*Таусоғарова Л.К., aiiauzhan@gmail.com
(Әл-Фараби ат. ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан)*

Тәрек сөздер: тілдік тулға, мәтін, сәйкестендіру, тілдік дағды, тілдік қабілет

Мәтін деп мазмұндық-мағыналық тұтастыққа, құрылымдық байланысқа ие ауызша немесе жазбаша сөз деп есептесек, адамның осы тілдік туындыны, яғни «мәтінді жасауы мен қабылдауына іліктес болатын қабілеттері мен қасиеттерінің жиынтығы» Ю.Н. Карауловтың оны тілдік тз/ла ретінде қарастыруына негіз болған. Ғалым тұлғаның тілдік қабілеттері мен қасиеттерінің іліктесуімен түзілген мәтіндерді а) құрылымдық-тілдік күрделілік дәрежесі, ә) болмысты (шындықты) нақты, дәл әрі терең бейнелеуі, б) анықталған мақсатқа бағыттылығы бойынша ажыратады [1].

Түрлі тілдік тұлғалар тарапынан түзілген мәтіндер жоғарыда аталғандай үш сипаты бойынша қарастырылғанда, өзара ерекшеленіп, өне бойларында өз авторларының «тілдік қабілеттері мен қасиеттерін» жинақтап тұрады десе болады.

Мысалы, ЕҚЫҰ-ның VII Астана Саммиті тұрысысындағы түрлі тұлғалардың ой-пікірлері қамтылған мәтіндер тілдік-құрылымдық, шындықты бейнелеуі, мақсатқа бағыттылығы жағынан бір-біріне мүлдем ұқсамайды. Сөйлемдері себеп-салдарлық қатынаста құрылып, ойдың тығыз байланыста берілуі, яғни бір сөйлемнің алғашқысының заңды жалғастығы түріндегі синтаксистік құрылымдар барлық тілдік тұлғалар мәтіндеріне тән емес. Мысалы, «Соңғы сегіз жылдың ішінде Сыртқы істер министрлерінің кездесулерінің өзінде бірде бір рет саяси декларацияға қол қоюдың сәті түспеген екен. Осыны естігенде дипломатияның драматизмі драматургиядан кем еместігіне біржолата көз жеткізгенбіз. Содан да кеше ғана аяқталған Саммитті аландай күткенбіз. Аландайтын жөніміз бар - аптбi шеті көне тарихқа барып тірелетін, бергі шеті кешегі кеңестік империяның белден баса беретін өктемдігімен байланысып жататын, кәдімгі созылмалы дерттей болып кеткен жанжалдар жеткілікті ғой» [2].

Осы үзіндідегі төрт сөйлем бір-біріне логикалық жағшан тәуелді, өйткені біріншіден, *осыны, содан* түріндегі дейксистер себеп-салдарлық қатынастағы өзара тәуелді синтаксистік құрылым түзсе, екіншіден, мағыналық, мазмұндық байланыстылық қатан сақталып отырады. Автордың «дипломатияның драматизм!» туралы ойының мәнісі алдыңғы контекст арқылы ғана ашылады.

ILIMSEL EKSEN

SCIENTIFIC AXIS - НА УЧНЫЙ МЕРИДИАН

Бопъаһаһ/Пададь/АиШтп 2010 - Yil /Year/Год 1 • Sayı /Number/Число 2

UC AYDA BİR YAYIMLANAN ULUSLARARASI HAKEMLI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

QUARTERLY SOCIAL EDUCATION JOURNAL SUBJECT TO INTERNATIONAL PEER REVIEW

ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК

ISSN: 1309-581 1

Sahibi / Owner / Хозяин

Hayrettin İVCİN

Kultur Ajans Tanitim ve Organizasyon Ltd. Şti. - Konur Sokak 66/9 Bakanliklar-ANKARA

Sorumlu Yazı isleri Md./ Associate Editor

Ответственный секретарь

Erhan İVCİN

Editor/ Editor

Руководитель работы

Omer UNAL

Genel Koordinator / Director / Директор

Erhan İVGİN

Redaktor/Redacteur/Редакция

Doc. Dr. Nezaket HUSEYNOVA

Yayın Kurulu / Editorial Board / Редакция

Prof. Dr. Tracer GULENSOY-Prof. Dr. Taciser ONUK-Prof. Dr. Mehman MUSAOGLU

Prof.Dr. Naciye YILDIZ-Prof. Dr. Tolay UGUZMAN-Prof. Dr.Kurtulus KAYALI-Prof.Dr.Ozkul COBANOGLU

Yazisma Adresi / Correspondance Adres / Адрес издательства

Konur Sokak No: 66/9 Bakanhklar/ANKARA-TURKIYE

Tel.: 0090.312 425 93 53 (PBX) - Fax: 0090.31 2 41 9 44 43

E-mail: hayrettinivgin@gmail.com - erhanivgin@gmail.com

www.bilimseleksen.com

Fiyati / Price / Стоимость

10 TL (Yurt ici / для граждан Турции)

15 \$ / 10 Euro (Yurt disı / для граждан
других стран)

Abone Vedeli / Subscription Price

Стоимость подписки

40 TL (Yurt ici / для граждан Турции)

60 \$ / 50 Euro (Yurt disı / для граждан
других стран)

Baskı Tarihi/ Press Date

10 Aralık 2010

Baskı / Pres / Типография

BRC BASIM

Samanyolu Cad. No: 35 iskitler/ANKARA

Tel: 0090.312.384 44 54

The Issues of the Crime Information Registration In the Republic of Kazakhstan

Kazakistan Cumhuriyetinde Cinayetleri Kaydelme Esnasındaki Knminolojik Bilgilerle ilgili Meseleler

Проблемы, Возникающие В Казахстане С Криминальными Документами В Процессе Регистрация Преступлений

Tolgen Muhtar ADILBEKULI..... 57

Tıldık Tulğаны Сыртқы Сәйкестендіру

Dil Temsilcisi, Tanımlama ve Disardan Tanımlama

Language Representative, Definition and External Definition

Tausorarova Ami. jan KAYRATKJIZI..... 64

Divan ii Lugat-it-Tiirk'e Gore Tiirkler'de Yemek Kulturu

Meal Culture In Turks According To Divan-ii Lugat-it Turk

Национальная Кухня Тюрков По Диван-У Люгат-Ит Тюрк

Dr. Derya DERJN PASA OGLU..... 72

Degrees of English Adjectives

İngilizce'de Sifatin Dereceleri

Степени Имени Прилагательного

Leyla SAFAROVA..... 94

Моделирование Результата Обучения Языку

Dil Öğretimi Sonuçlanm Model Yapılması

Making A Model From the Language Instruction Results

Yrd. Doc. Dr. A. M. İBRAEVA..... 104

Kıbrıs Atasozlerinin Tiirk Diinyasi Atasdzleri Arasındaki Yeri

Place of Cyprus Proverbs in the Proverbs of the Turkish World

Место Пословиц Кипра В Системе Пословиц Мира

Yrd. Doc. Dr. Mehmet YARDIMCI - Esra USLU..... 112

Темы Человечности, Морали И Этики В Тюркских Литературных Памятниках Средневековья (XI-XII)

Orta Asir Tiirk Soylu Halklarm Cserlerindeki (XI-XII AA) insaniyct, Ahlak ve Etik Konulan

The Problem of Humanity, Morals and Ethics In Literary Heritages of the Middle Ages (XI-XII Centuries)

Bakitgul KULCANOVA..... 122

Metaphorical Somatic Phrasi

Metaforik Somatik Frazoloji

Метафарическая Соматическая

Aziza Huseynqizi HACIYEV

Azerbaijan Petrolinin Ti

Haydar Aliyev's Height In the

Гайдар Алиевская Вершина В

Ayaz Vasimoglu MEMMEŞ

Ehli-Beyt (e) ve Kur'an'i-Ke

"Ehli-Beyt" and Interpretation of

Ахли-Бейт И Толкования Коран

Meryem İŞHAQZADE.....

Gnostics and Hallaj'S Anal

Gnostikler ve Hallacin Anal-Hakl

Гностики И Философия Мансу]

Nahid ZARRE.....

Naxcivanin Asiq Sanatinin

Genre Features of Ashuq Art of T

Жанровые Особенности Ашуге

Giinay MƏMMƏO OYA..

Mirza I- li.iii Axundovun B;

The Issues With Regard To the

Akhundov

Вопросы Истории Азербайдж

Ахундова

Sevda Agasirinqizi İSMAV

The Relationship Between

Principle In Iran National

iran'm Ulusal Kimyasal Yakıt

Arasinda iliski

Взаимосвязь Между Культур

Общества Ирана И Принципа

Dr.Hosein KHANİFER-D

Farhad SHORKANDY - E

ТІЛДІК ТҰЛҒАНЫ СЫРТҚЫ СӘЙКЕСТЕНДІРУ
DİL TEMSİLCİSİ, TANIMLAMA VE DISARDAN TANIMLAMA
LANGUAGE REPRESENTATIVE, DEFINITION AND EXTERNAL
DEFINITION

Tausorarova Aoujan KAYRATKIZI*

Ozet

Yazar, makalesinde, dili lemsil etme niteligine sahip kisilerin eserlerine bakarak, yazın dili ozelliklerine gore kisisel bilgiler bulma amacini giitmektedir. Bu amacla dil temsilcisinin sozleri, dilbilgisi ve dil psikolojisi acisindan incelenmisiir. Kazaklann onde gelen liderlerinin melinleri dilbilgisi ve dil psikolojisi bakimindan incelenerek, metin sahibinin dilinin kendine has bilgileri ortaya cikanlmistir. Dil temsilcisinin yazih sozlerinin ozelliklerini tanımlama siirecinde, karsilastirmada kullanılacak metinlerin yerleri gosterilmektedir.

Anahtar kelimeler: Dil temsilcisi, tanımlama, disaridan tanımlama, karsilastirma metinleri, dil psikolojisi analizi

Резюме

Автор макаласында тілдік тұлғаның жазбаша сөзінің сипаттамасы бойынша өзіндік дербес индивидуалдық белгілерін анықтау мақсатын көздейді. Осы орайда тілдік тұлғалардың сөзі лингвистикалық, психологиялық сипаты жағынан қарастырылады. Қазақтың қорнекті қайраткерлерінің мәтіндеріне лингвистикалық, психологиялық талдау жасау арқылы әр тілдік тұлға сөзіне тән кейбір дербес индивидуалдық белгілер аталады. Тілдік тұлғаны жазбаша сөзінің сипаттамасы бойынша сәйкестендіру үдерісіндегі салыстырмалы нұсқалардың орнын көрсетеді.

Кілт сөздер: тілдік тұлға, сәйкестендіру, сыртқы сәйкестендіру, салыстыру нұсқалары, психолінгвистикалық талдау.

* Al Farabi Kazak Ulusal Universitesi Dil Bolumu Docenti; Almati/KAZAKISTAN

Министерство образования и науки Российской Федерации
ФГБОУ ВПО «Ярославский государственный педагогический
университет им. К.Д. Ушинского»
ФГБОУ ВПО «Волгоградский государственный социально-
педагогический университет»
ФГБУН «Институт этнологии и антропологии
им. Н.Н. Миклухо-Маклая» РАН

ОНОМАСТИКА   ПОВОЛЖЬЯ

Материалы XIII международной научной конференции

Ярославль, 13-14 сентября 2012 года

Ярославль
2012

<i>Файзуллина И.И.</i> Лингвокультурологический аспект прагматонимов Республики Башкортостан.....	307
<i>Соловьева Н. С.</i> Суффиксы субъективной оценки в названиях мороженого.....	312
<i>Мадиева Г.Б., Карагойшиева Д.А., Таусогарова А.К.</i> Идентификация товарных знаков: из опыта проведения лингвистической экспертизы.....	316

Литературная ономастика

<i>Васильева Н.В.</i> Именованье рассказчика в повествовании от первого лица.....	322
<i>Королева И.А., Дениченко КС.</i> Особенности Смоленской поэтической школы в ономастике лирики А.Т. Твардовского.....	324
<i>Гусева Л.А.</i> Имена ученых в стихотворных текстах Н. Глазкова.....	328
<i>Комлева Н.В.</i> Ономастическое пространство поэзии Беллы Ахмадулиной.....	332
<i>Зиннатуллина Г.Х.</i> Имена исторических личностей в антропонимической системе художественных текстов.....	335
<i>Волкова К. Р.</i> Латентный характер поэтонимов в художественном пространстве Н.А. Дуровой.....	339
<i>Букарева Н.Ю.</i> Топос <i>Волги</i> в романе С.С. Максимова «Денис Бушуев».....	342
<i>Егоров М.Ю.</i> «Газибо» Саши Соколова: специфика названия.....	347
<i>Волкова С.Н.</i> Космонимы в романе Олега Ермакова «Знак зверя».....	351
<i>Салимова Д.А.</i> Онимы — неосвоенные заимствования и способы их подачи в текстах электронного журнала «АлТаБаш».....	356
<i>Олядыкова Л.Б., Сумьянова Сб.</i> Этнонимы в поэтическом языке Давида Кугультинова.....	360
<i>Шойбонова С.В.</i> Национальная картина мира сквозь призму языка (на материале монгольских языков).....	366
<i>Суханова И.А.</i> Способы передачи имен персонажей в английском переводе романа Б. Пастернака «Доктор Живаго».....	370
<i>Рогачева О.В.</i> Имена <i>Того-кого-нельзя-называть</i> в литературном сериале Дж. К. Роулинг и в его переводах на русский язык.....	375
<i>Разумов Р.В.</i> Онимическое пространство Лысой горы (на материале произведений Д. Емца).....	379
<i>Яковлева СП.</i> Эмоционально-стилистическая функция онимов в научно-фантастических произведениях (на примере цикла А. и Б. Стругацких «Мир полудня»).....	384

<i>Картавенко В. С.</i> топонимики.....
<i>Лукьянчикова Н.В.</i> школьников по оно требованиям ФГОС
<i>Максимчук Н.А., Бу</i> словарь онимов как
<i>Попов С.А.</i> Сайт « образовательный ре
<i>Шайхулов А.Г.</i> Аспі парадигматики оно
<i>В ол го-Камс ко-Урш</i> (к методологии <i>сое</i>
<i>Головина Л.С</i> <i>Топе</i> как иностранного:
национально-культ
<i>Климова Л.А.</i> Изучі в рамках предмета
<i>Садокова А.Р.</i> Японские в контексте лингвостран

Содержание.

Г. Б. Мадиева, А.К. Таусогарова, Д.А. Карагойшиева
(Алма-Ата, Казахстан)

Идентификация товарных знаков:

из опыта проведения лингвистической экспертизы

Современная торговая промышленность характеризуется значительным расширением торговой сети, появлением новой конкурентной продукции и в связи с этим возникает проблема в наименовании различных продуктов. Особенно эта проблема актуальна для продукции, относящейся к одной промышленной сфере. Перед производителями встает очень сложная задача — дать своему товару оригинальное, емкое, запоминающееся название, отражающее суть предлагаемого продукта. В настоящей статье нами представлено одно заключение по поводу дифференциации наименований питьевой воды, поступившей в продажу от разных производителей. Так, с целью представления заключения по поводу идентичности знаков *ACCU* и *A'SU* наряду с лексико-семантическим, графическим и фонетическим анализом были проведены интонационно-звуковое исследование с помощью компьютерной программы *PRAAT* и анкетирование на основе метода социолингвистического опроса.

1. Имеется ли сходство внешней, графической формы знаков ACCU и A'SU?

Знак *ACCU* составлен из букв кириллического алфавита (англ. *Cyrillic*) — одного из славянских алфавитов, истоки которого восходят к византийскому уставному письму [Сулейманова 2008]. Знак *ACCU* состоит из одинакового начертания прописных букв и представляет собой аббревиатуру — на письме воспринимается как условное сокращение слова или простой знак.

Знак *A'SU* состоит из букв латинского алфавита, использовавшегося древними римлянами и являющегося основой многих письменных языков мира (лат. *Latinus* — латын; агыл. *Latin script*) [Сулейманова 2008], и апострофа, который используется в некоторых языках как орфографический знак в виде надстрочной запятой. Знак *A'SU* состоит из единообразно написанных прописных букв и также представляет собой аббревиатуру, но как условный знак характеризуется особо, благодаря использованию апострофа, по сравнению с обычным условным сокращением слова на письме.

2. Имеется ли звуковое сходство знаков ACCU и A'SU?

При произнесении знака *ACCU* двойной звук *C* характеризуется длительностью. Характеристика, свойственная звуку *C*; *C* — глухой

2012 ОНОМАСТИКАЛЫҚ

ХАБАРШЫ

№ 2 (22)

Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы
Мемлекеттік ономастика комиссиясының (Мемонком) хабаршысы

Құрылтайшы:

Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат министрлігі
Тш комитеті

Редакциялық кеңес торағасы:

Д. МЫҢБАЙ

Редакциялық кеңес мүшелері:

А. Қырықбаев
М. Скақов
Ш. Құрманбайргы
Ә. Ахметов
Б. Смағұл
Х. Әбжанов
Н. Уәли
А. Жартыбаев
Ш. Ыбыраев
С. Иманбердиева
С. Әбдрахманов
Н. Мақажанов
Е. Тілснюв
М. Серікбайұлы
Н. Жүсіп
С. Жанболат
С. Негимов

Бас редакторы

Сабыржан ШҮКІРҰЛЫ

Жауапты редакторы

Елерке ТӨРЕХАНОВА

ҚР Ақпарат министрлігінде
тіркеліп, тіркеу туралы
2004жылғы 11.08.
№ 5336-Ж куәлігі берілген

М А З М Ү И Ы

ЕҢСЕСІ БИІК ЕЛОРДА

Бекжан ӘБДУӘЛИҮЛЫ

**АСТАНА ОНОМАСТИКАСЫНЫҢ
ТІЛДІК-ТАГЫЛЫМДЫҚ НЕПЗДЕРІ**

4

АСТАНА ҚАЛАСЫНЫҢ КӨШЕЛЕРІ

Ц

КЕЛЕЛІ МӘСЕЛЕ

Сабыржан ШҮКІРШЫ

ЖАРНАМА ЖАРАСЫМДЫЛЫҒЫ ҰТЫМДЫ

65

ОНОМАСТИКАЛЫҚ ЖҰМЫС: ТӘЛІМ МЕН ТӘЖІРИБЕ

Гүлнәр ӘЛЖАНОВА

АҚЖАЙЫҚ ӨҢІРІНІҢ ОНОМАСТИКАЛЫҚ АЖАРЫ

68

ЗЕРТТЕУ

Гүлмира МӘДИЕВА

Аяужан ТАУСОГАРОВА

Дәмел КАРАГОЙШИЕВА

**ТАУАРЛЫҚ ТАҢБАЛАРҒА БАЙЛАНЫСТЫ
ДАУЛАРДЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ
САРАПТАМАСЫН ЖҮРГІЗУ ТӘЖІРИБЕСІ**

74

*Гүлмира МӘДИЕВА,
Аяужан ТАУСОҒАРОВА,
Дәмел ҚАРАҒОЙШИЕВА,
Әл-Фараби ашындағы
Қазақ ұлттық университетінің
оқытушылары*

ТАУАРЛЫҚ ТАҢБАЛАРҒА БАЙЛАНЫСТЫ ДАУЛАРДЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ САРАПТАМАСЫН ЖҮРГІЗУ ТӘЖІРИБЕСІ

Түйін: Мақалада тауарлық таңбаға байланысты туындаған дау бойынша жүргізілген лингвистикалық талдау үлгісі нақты көрсетілген.

Қазіргі сауда өндірісі сауда желісінің айтарлықтай кеңеюімен, жаңа бәсекелес өнімнің пайда болуымен сипатталады және осымен байланысты түрлі өнімдердің атауы тұрғысынан мәселелер де туындап жатады. Бұл жәйт бір өндіріс саласы өнімдеріне қатысты тұрғыда өзекті болып табылады. Мұнда өндірушілер мойынындағы қиын міндет - өз өніміне осы ұсынылып отырған өнімнің мәнісін ашатындай, сондай-ақ есте сақталатындай жинақы, нұсқалы атау беру. Бұл мақалада біздің тарапымыздан әртүрлі қазақстандық өндірушілерден сатылымға келіп түскен ауызсуларының атауларын ажырату тұрғысынан жасалған лингвистикалық талдау қорытындысы алға тартылады.

ACCY және **A'SU** таңбаларының сәйкестілігі туралы жауап беру үшін лексика-семантикалық, графикалық және фонетикалық талдаулармен қатар, **PRAAT** компьютерлік бағдарламасы көмегімен дыбыстық-интонациялық зерттеу және әлеуметтік лингвистикалық сурастырым әдісі негізінде сауалнама жүргізілді.

Алдымен, ACCY және A'SU таңбалары сыртқы формалық, яғни графикалық ұқсастығы тұрғысындағы мәселесі қарастырылды.

ACCY таңбасы Византия жарғылық жазуынан бастау алатын көне славян әліпбиінің бірі - Кирилл әліпбиі (ағыл. **Cyrillic**) [1] қаріптерінен құралған. Барлығы бірдей өлшемдегі бас әріптерден тұратындықтан, **ACCY** таңбасы аббревиатура — жазуда шартты түрде қысқартылып алынған сөз, не жай таңба ретінде қабылданады.

A'SU таңбасы көне римдіктер пайдаланған және әлемдегі көптеген жазба тілдер әліпбиінің негізі болған Латын әліпбиінің (лат. **Latinus** - латын; ағыл.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ Б Ш М ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТ!
А.БАЙТҰРСЫНҰЛЫ атындағы ТІЛ БІЛТМІ ИНСТИТУТЫ
МИНИСТЕРСТВАО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КОМИТЕТ НАУКИ
ИНСТИТУТ ЯЗЫКОЗНАНИЯ имени А.БАЙТУРСЫНОВА
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
SCIENCE COMMITTEE
THE INSTITUTE OF LINGUISTICS NAMED AFTER A.BAITURSYNULY**

**КӨРНЕКТИҒАЛЫМ ПРОФЕССОР
АСҚАР ҚҰДАЙБЕРГЕНҰЛЫ ЖҰБАНОВТЫҢ 75 ЖЫЛДЫҚ
МЕРЕЙТОЙЫНА АРНАЛҒАН «ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ТІЛ
БІЛІМІ: ҚОЛДАНБАЛЫ ЛИНГВИСТИКАНЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

а т т ы х а л ы қ а р а л ы қ ғ ы л ы м и - т е о р и я л ы қ к о н ф е р е н ц и я

МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ

международная научно-теоретическая конференция
**«СОВРЕМЕННОЕ КАЗАХСКОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
ПРИКЛАДНОЙ ЛИНГВИСТИКИ»** ПОСВЯЩЕННАЯ 75-ЛЕТИЕМУ ЮБИЛЕЮ
ИЗВЕСТНОГО УЧЕЮГО ПРОФЕССОРА
ЖУБАНОВА АСКАРА КУДАЙБЕРГЕГҰЛЫ

PROCEEDINGS

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-THEORETICAL CONFERENCE
«MODERN KAZAKH LINGUISTICS: ACTUAL PROBLEMS OF APPLIED LINGUISTICS»),
DEVOTED TO 75-th ANNIVERSARY OF WELL-KNOWN SCIENTIST, PROFESSOR
ZHUBANOV ASCAR KUDAYBERGENULY

А л м і і ғ ы

2012 жы.і, Ізқараша

3 секция. КОГНИТИВТІ ЛИНГВИСТИКА, ӘЛЕУИЕТТІК ЛИНГВИСТИКА, МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ, ӘДЕБИЕТТАНУ

<i>Айтбайұлы Ө. Қ.Жұбановтың «Абай - казак, әдебиетінің классигі»</i>	
деген еңбегі туралы бірер сөз.....	214
<i>Әлісжан С.Қ. Ғылыми мәтінді зерттеу мәселелері.....</i>	218
<i>Әмірбекова А.Б. Тіл философиясы.....</i>	222
<i>Барменкулова А. Профессор Құдайберген Жұбановтың иублицистикасы.....</i>	224
<i>Бұйрабаева Қ. Қазақ әдебиетінде жәдиттік агымның калыптасуы.....</i>	228
<i>Цоспанбетова Н. Батырлар жырындағы әйел бейнесі.....</i>	231
<i>Есентаева Т.К. Н.Оразалии шығармаларындағы «өмір» концептісі.....</i>	234
<i>Есенова Қ.О. Саяси дискурстағы комикалықтосіл колданысының</i> <i>прагматикалық ерекшеліктері.....</i>	238
<i>Жұбаева О. Тіл - этномәдени код.....</i>	242
<i>Жубанова А.Е. Экологический код мифопоэтического сознания древних</i> <i>в информационной модели окружающего мира.....</i>	247
<i>Керимбаева СЕ. Фольклор и мифология как древнейшие формы</i> <i>коллективного сознания и художественного коллективного творчества</i> <i>народа.....</i>	255
<i>Қасенов Е.С. I.Жансүгіров поэзиясындағы «соғыс» концептісінің</i> <i>лингво-когнитивтік сипаты.....</i>	258
<i>Құттыбаев Ш.Д. Жыраулар поэзиясындағы жастың пен кәріліктің</i> <i>суретгелу философиясы.....</i>	262
<i>Мадиева Г.Б. Таусоғарова А.К., Карагоишиева Д.А. Лингвистическая экспертиза</i> <i>товарных знаков: идентификация, дифференциация.....</i>	265
<i>Оналбаева А. Т. Линогвокультурологический концепт</i> <i>как базовая единица культуры.....</i>	269
<i>РапишеваЖ.Д. Карамсакова А. Дискурс пәнаралық ұғым ретінде.....</i>	273
<i>Рысберген Қ. Қ.Жұбановтың лингвистикалық зерттеулеріндегі</i> <i>антропоэлекті кәзкарас.....</i>	276
<i>Снасанова Г.Ж. Ақиқат дүниені мстафоралық тұрғыдан модельдеудің</i> <i>когнитивтік сипаты.....</i>	280
<i>Токтарова Т.Ж. Роль паремиологических единиц в гсидерной лингвистике.....</i>	284
<i>Усипбекова А.К. Қазақ ертегелері тілінің зерттелуі.....</i>	287

4 секция. ФОНЕТИКА, ОРФОГРАФИЯ, ТІЛ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ФУНКЦИОНАЛДЫ ГРАММАТИКА

<i>Абдурахманова И.Т. Мәдеішстаралыққарыш-қатышастағысыпайылықұдғмы.....</i>	291
<i>АманбаеваА. Академик I.Кенесбаев ецбсктеріндсі дауыссыздар</i> <i>мен сингормаішзм мәселесі.....</i>	293
<i>АтабаеваМ.С. Жергілікті ерекшелікгер - ұлаыкмәдеішстітаньгудын</i> <i>кеңарналы қабаты.....</i>	300
<i>Әбиңасымов Б. Қазақтіл білімінің кос бойтерегі (ұқсастық пен жалғастық).....</i>	304
<i>БазарбаеваЗ.М. I Профессор Құдайберген Жұбановтың ецбектеріндегі</i>	
<i>Бічәл III. Үндестік (сингармонизм) зацдылығы һәм риазият (математика)</i> <i>атаулары.....</i>	
<i>Бекетанова II. Қазіргі казактіл біліміішегі фугікциоіалды грамматикаіо.ш</i> <i>зерттелуі.....</i>	

ойды білдіреді. Мұнда жүз жасты қалай байқамай қалатышың, жасың жүзге келсе де, адам өмірді қимайтыныш көркемдеп жеткізген. Мәделі ақынның мұндағы ойы адам қанша жасқа жетсе де, көңілі жас болатышың жеткізген. Жыраулар поэзиясында адам жасын суреттей келе, жастық өмір мен кәрілік өмірді бір-біне қарсы қойған. Қандай толғауды алып қарасаңыз, кәрілік жасты қынжыла, ал жастық шақты сағына жырлағанш аңғарамыз. Бұл жерде табиғатта жаздан соң күз келеді демекші, жас кезінде қандай да бір лаулаған от болсаң да, сары уайымға басқан, бұрынғы жас арманшыл көңілдің орнын уайым мен қайғы басатын кәрілік жастың да келмейтіні нық. Жырауларымыз осы жасты қышжығға жырлап, кейінгі жас буыш үлкен адамдарға қамқор болуы шарт, міндет екенін баяндаған. Қария ол бір үйдің емес, бір елдің көзі екенін, үлкенді сыйлап, үлкеннен бата алған, ел болаіпағы кемел екенін дана халқымыздың асыл мұраларынан көре аламыз. «Үй жанында төбең болса, ерттеулі тұрған атпен тең, үй ішінде қарияң болса, жазулы тұрған қартпен тең» деп айтышқан халық мақалы да осығай растағандай. Адамның гүмыр жасын суреттеуде жырау бабаларымыз адамның қай кезде де адамгершілік пен ізгілікгі, Отанға деген құрметін қандай жаста болсын, биік қою керектігін насихаттаған. Соымен қатар, жас буынның әрқашан үлкен адамды сыйлап, құрметтеуін мақсат еткен.

Ә Д Е Б И Е Т

1. Бес ғасыр жырлайды. Бірінші том. Алматы: Жазушы, 1991.
2. Бес ғасыр жырлайды. Екінші том. Алматы: Жазушы, 1991.
3. Бұқар жырау Қалқамәпұлы. Шығармалары. - Алматы, 1992.
4. XV-XVII ғасырлардағы қазақ поэзиясы. - Алматы: Ғылым, 1982.
5. *Негшиов С.* Ақын жыраулар поэзиясы. - Алматы: Ғылым, 2001.

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ: ИДЕНТИФИКАЦИЯ, ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ

*Г.Б. МАДИЕВА,
А.К. ТАУСОГАРОВА,
Д.А. КАРАГОЙШИЕВА
КазНУим. аль-Фараби,
Алматы*

Современный рынок Казахстана (и не только нашей республики, но и в мировом масштабе) характеризуется расширением торговой сети, появлением множества конкурентной продукции, которая может относиться не только к различным видам, но и к одаотипному товару. В связи с этим перед производителями остро стоит проблема, как назвать выпускаемый продукт. Особенно эта проблема актуальна для продукции, относящейся к одной промышленной сфере. Безусловно, что производители должны решить непростую задачу - дать своему товару оригинальное, емкое, запоминающееся название, отражающее не только суть предлагаемого продукта, но и способное запомниться покупателю, повлиять на его выбор.

В настоящей статье нами представлено заключение по поводу дифференциации наименований питьевой воды, поступившей в продажу от разных производителей. Так, с целью представления заключения по поводу идентичности знаков *ACCY* и *A'SU* наряду с лексико-семантическим, графическим и фонетическим анализом были проведены: а) интонационно-звуковое исследование с помощью компьютерной программы *PRAAT*, б) анкетирование на основе метода социолингвистического опроса.

В ходе проведения первого этапа экспериментального исследования нами было поставлено несколько вопросов, на которые необходимо было дать обоснованные, понятные не лингвисту ответы, удовлетворяющие как истцов, так и специальные органы, дающие разрешение на маркировку товара.

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

ФИЛОЛОГИЯ
СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК КазНУ

СЕРИЯ
ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ

Алматы

№ 6 (1 3 0)

2010

1992 жылдың 22 сәуірінен бастап
шыға бастады

Тіркелу куәлігі № 766

Редакциялық алқа:

Әбдезулы Қ.

(ғылыми редактор),

Әбдіманұлы О., Бисенғали З. Ғ.

(ғылыми редактордің

орынбасарлары),

Зуева Н. Ю. (жауапты хатшы),

Ахмедьяров К.К., Дәдебасв Ж.Д.,

Жолдасбасқова Б.У., Сабитова З.К.,

Сүлеймснова Ә.Д., Тасва Р.М.

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

ФИЛОЛОГИЯ СЕРИЯСЫ

№ 6 (130)

И Б № 5 0 1 1

Басылуға 22.10.2010 жылы қол қойылды.

Пішімі 70x110 1/16. Қолы 27,55 б.т. Офсетті қағаз.

RISO басылыс. Тапсырыс Л* 602

1 | • • | М 500 лама. Білісі келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Қазақ университеті» баспасы.

050040. Алматы қаласы, а.т.-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспаханасында басылды

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ. 2010

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

ТІЛ І.І.ІІ.ІІІ - ЯЗЫҚОЗНАНИЕ

Олжасбаев Д. СО! МОДЕРНИЕТИ.....	3
Абдығалинова Ж. БЕЙПЕЛІ АТАЛЫМДАРДЫҢ ИІМІНІ ШІЛГІВТІК ҚЫЗМЕТІНДЕП ТАНЫМНЫҢ МОИ.....	5
Аллахвердиева А.). СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕ ТИПЕ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ГЛАГОЛОВ ГОРИЗОНТАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ: НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО И АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКОВ.....	8
Алекперова А.). НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СТРАДАТЕЛЬНОГО ЗАЛОГА В ТЮРКСКИХ ЯЗЫКАХ.....	10
Аксенова Т. А. КЛАССИФИКАЦИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ОБОРОТОВ СО СТИЛИСТИЧЕСКОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ В ОБЩЕМ И АРАБСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ.....	14
Asylmckova A. THE ROLE OF EXTRALINGUISTIC FACTORS IN TRANSLATION OF THE KYRGYZ POETRY.....	16
Амалбаева А. СЛОВЕСНОЕ УДАРЕНИЕ В АРАБСКОМ ЯЗЫКЕ.....	19
Оубәкірова Б. К. ТІЛ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ ГАЛЫМДАР.....	23
Байрамова А. М. О ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ СУЩНОСТИ ОСНОВНЫХ СЕМАНТИКО- ГРАММАТИЧЕСКИХ СВОЙСТВ В ИЕРАРХИЧЕСКОЙ ЛЕСТНИЦЕ ГЛАГОЛЬНЫХ ПРИЗНАКОВ.....	27
Гусейнова Х. Х О СТИЛИСТИЧЕСКИХ ФУНКЦИЯХ ВИДОВ ПРЕДЛОЖЕНИЯ НО ЦЕЛИ ВЫСКАЗЫВАНИЯ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ МИРДЖАЛАЛА.....	29
Гусейнов М. А. ИНТОНАЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЛОВЕСНЫХ ПОВТОРОВ В ЯЗЫКЕ ПОЭЗИИ.....	33
Джумагалиева Г. К. ВАРИАТИВНОСТЬ ФРЕЙМОВЫХ КОМПОНЕНТОВ (КОМПОНЕНТ КАЧЕСТВА, КОЛИЧЕСТВА) В ПЕРЕВОДЕ ВОПРОСИТЕЛЬНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ.....	36
Жаиябаев К., Туигенбаева К. СПЕЦИФИКА НАЦИОНАЛЬНОЙ СЕМОСФЕРЫ.....	39
Ибраева Ж. К. ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО УСПЕШНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПОЛИТИКЕ.....	42
Иванова Г. К. КӨРКЕМ МӨШӨ ТАҚЫРҒЫП АРЫНДАҒЫ ЭМОЦИЯ (М. МАКАТАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫ БОЙЫНША).....	45
Кадыркулова Ф. Д. ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ СЛОВСОЧЕТАНИЯ.....	49
Кадыркулова Ф. Д. ПРЕДЛОЖЕНИЕ - ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ.....	52
Каримова Б. Т. КОСВЕННЫЕ РЕЧЕВЫЕ АКТЫ КАК ПРЕДМЕТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ.....	55
Кусанова Р. К. ЭТНИЧЕСКИЕ СТЕРЕОТИПЫ В ПРОЦЕССЕ РУССКО-АНГЛИЙСКОЙ КОММУНИКАЦИИ.....	57
Лисицына Т. А. ЯЗЫК И ЭТНОС В ДИАЛОГЕ СО ВРЕМЕНЕМ. Рисунки на монографию З.К.Сабитовой «Прошлое в настоящем. Русско-тюркские культурные и языковые контакты» (Алматы: ИИЯ-ВО КазНУ, 2007. 320 с.).....	60
Лукианова Г. Г. II МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ «РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА В МЕЖДУНАРОДНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ.» (г. Гранада, Испания).....	62
Мамаева Г. Б. ТЕРМИНЖАСАМНЫҢ СЕМАНТИКАЛЫҚ ТӨСІЛІ.....	65
Машипбаева Г. А. ТҮЛЕДІДІ АР ТІЛІНДЕ ГІДЫБЫСТЫҚ ҚАЙТАЛАМАЛАР.....	71
Муратова А. II. КАЗАҚ ІЛШДЕІ І КУПИЯ ТУСШІС ТӘСІЛШІН ШАРІТЫ ТІЛДЕР АРҚЫЛЫ БЕРІЛУІ.....	74
Мусабекова У. К. РЕЧЕВАЯ МОДА И ЯЗЫКОВАЯ НОРМА В СИСТЕМЕ ОТНОМИЧЕСКИХ НАИМЕНОВАНИЙ.....	79
Паихова В. В. КОГНИТИВНЫЕ АСПЕКТЫ СЕМАНТИЧЕСКОЙ ДЕРИВАЦИИ ПРОИЗВОДНЫХ СЛОВ.....	82
Рымбай Б. ПЕРЕХОДНОСТЬ В ЯЗЫКАХ КАК УНИВЕРСАЛЬНОЕ И ЗАКОНОМЕРНОЕ ЯВЛЕНИЕ.....	85
Рымбаева Б. ЖҮЙЕЛІК ЖӨМЕ АУЫСПАЛЫҚ КУБЫЛЫС - ТІЛДШ ҚАСТЫ БҮЛПІЛЕРІ.....	89
Сағинтасва А. К. ВНУТРЕННЯЯ ФОРМА ИДИОМ И НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА ИХ МОТИВИРОВАННОСТИ.....	92
Садуақасова Г. Ж. ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕП ПЫСЫҚТАУЫШ ЖАЙЫЛМАЛАПДЫРЕЙНП АР.....	96

Сетевом С. К. ТУРАКТЫ ТІРКЕСТЕР ЖОНЕ БЕЙНВЛІК-АЯЛЫҚ ИЕПЗ.....	Ю1
Сендов М. С. СИНКРЕТИЧЕСКИЙ КОРЕНЬ АО.....	103
Спешим Г. Ж. МЕТАФОРАЛЫҚДҮНИЕ БЕЙНЕСІНШҮЛТГҮКСИПАТЫ.....	106
Суе* С. К. КҮРДЕЛІ ЖЕР-СУ АТЛУЛРЫНЫҢ ЭТПОМОДЕНИ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	109
Суазай С. Ғ. ҚАЗАҚТШНДЫП ФУЗИЯ ҚҰБЫЛЫСЫНЫҢТАБИҒАТЫ ЖАЙЫНДА.....	113
Гаусоіарова Л. К. ТІЛДІК ТҮЛГА СӘЙККСТІГІНІҢ ПСИХОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЖЛҚТЛРЫ.....	116
І үіі... ібасва Г. Ж. «ПРАГМАТИКА» УҒЫМЫНЫҢ МАҒЫПАСЫ МИН ҚОЛДАНЫЛУ АЯСЫ.....	120
Федосова С. А. КОНЦЕПТ КАК СИНТЕЗ ЭЛЕМЕНТОВ ЯЗЫКА И КУЛЬТУРЫ.....	124
Федосова С. А. РЕКЛАМА И БУКЛЕТ КАК РЕКЛАМНЫЙ ЖАНР.....	127
Халатом С. Е. К ВОПРОСУ О СООТНОШЕНИИ ПОНЯТИЙ <i>КОШЩИТНОБРЛЗ</i>	130
Шириноу П. А. СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ АВТОРСКОЙ РЕЧИ И ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ.....	134
Шыномскова А. К. УҒЫМДАРЖҮЙЕСНІҢТІЛДІК ВРЕКШЕЛПСТЕРІ.....	138
Шыныбекова А. С ДРАМАЛЫҚСӨЙЛВУ ТІЛІ.....	142
Юрвев А. П. КОНЦЕПТ «ГРЕХ» В НАЦИОНАЛЬНОЙ КАРТИНЕ МИРА (на материале разговорных и просторечных глаголов русского языка). Статья 1.....	146

ОДЕБИКТІ АНУ - ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

Қазыбек Г. Қ. "РОМЕО МЕН ДЖУЛЬЕТТА" ТРАГЕДИЯСЫНЫҢ ҚАЗАҚША ПУСКАЛАРЫ.....	151
Аббасова О. С ВЫБОРТЕМЫ. СЮЖЕТ И ТИПИЧНОСТЬ В СОВРЕМЕННОЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ.....	153
Архабаева Г. БАУЫРЖАН ҮСЕНОВ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ КҮРЕСКЕРЛІК РҰХ.....	157
Іазизу.ім Ваурызхав ҚАЗАҚ ПОЭМАЛАРЫНДАҒЫ ЛОСТУР ЖАЛЕАСТЫҒЫ (Монгол қаіақгары ақындырынып іюзаяары негізінде).....	159
Г а м о м Пяргіі Джафар к. ПАМФЛЕТ КАК ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖАНР.....	161
Дуйссба.иа Р. И. ҚАЗАҚДРАМАТУРГИЯСЫ Р. НҮРЕАЛИ ЗЕРТГЕУЛКРПІДЕ.....	164
Жакемлыкбаева Р. С. ҚАЗАҚӘДЕБІНІҢ КӨРКЕМ ШЫЕАРМАЛАРДАҒЫ КОРІПСІ.....	168
Жаиаркулова Ф. МАЙКОТТІҢАЙТЫСТАҒЫ ШЕБЕРЛІ І ТУРАЛЫ.....	171
Иманбекоиа П. П. ҚАРАУЫЛБЕК ҚАЗІЕВ ТҮЫНДЫЛАРЫНДАҒЫ ТҮҒАН ЖЕР ТАБИҒАТЫНЫҢ КОРІНІСІ.....	173
Иемагулова П. С ӨМІРШЕНТУЫНДЫ.....	177
Исмаіулова Н. С СӨБЕНТІҢ ШАҒЫН ПРОЗАЛЫҚШЫҒАРМАЛАРЫ.....	181
Исмаилова Е. П. МОТИВЫ ЭПОСА «КНИГА ДЕДЕ КОРКУТА» В ТВОРЧЕСТВЕ АНАРА.....	186
Камаом А. М. М. МАГАУИННІҢ «МЕН» ҒҰМЫРБАЯНДЫҚХАМСАСЫ ТУРАЛЫ.....	188
Кулиева А. В. ОТРАЖЕНИЕ ЭПОХИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ГАБРИЭЛЯ ГАРСИА МАРКЕСА.....	192
Қуса ПН» К. М.ӨУЕЗОВ «МАНАС» ЖЫРЫН ОРЫНДАУШЫ ҚЫРҒЫЗ ЖОМЫҚШЫЛАРЫ ЖАЙЫНДА.....	196
Мамиева Г. О. АХМЕТ БАЙТУРСЫНОВ ЖОНЕ ОДЕБИЕТ ТЕОРИЯСЫ.....	198
Моилленская П. М. К ПРОБЛЕМЕ ТОЛКОВАНИЯ ЖЕНСКИХ ОБРАЗОВ В ПОВЕСТЯХ Н.В. ГОГОЛЯ.....	202
Молотом Г. М. ХРОНОТОП В УЙГУРСКОМ ФОЛЬКЛОРЕ. (НА ПРИМЕРЕ ДАСТАНА «ИМИР ГОРОГЛИ»).....	205
Муеяева А. Г. ФЕМИНИЗМ В ВУЛФ В ЕТВОРЧЕСТВЕ.....	209
Нариза А. Г. ТРАГИКОМЕДИЯ МАРА БАЙДЖІЕВА «В СУББОТУ ВЕЧЕРОМ...». <i>ПОЭТИКА ЖАНРА</i>	212
Обекова Г. "АЙҚАІГ ЖҮРИАЛЫНДАҒЫ ӘДЕБИЕТ МОСЕЛЕЛЕРІНІҢ КОРІНІСІ.....	215
Оралбасво. ҚАЗАҚӨЛЕНІНДЕП ДӘСТҮР САБЛҚТАСТЫКЫ ЖОНЕ БҮПНП ЗАМАН ТЫНЫСЫ.....	217
Рзас Яніар Худжетулла оғлы РЕВОЛЮЦИИ И РЕВОЛЮЦИОНЕРЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ РОМАНЕ (1930-1955 гг.).....	220
Самый Шаймерди САҒУАП ШАЙМЕРДНОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ОБРАЗ, МІНБЗ ЖӘНЕ ТАБИҒАТ («МЕЗПЛ» ХИКАЯСЫ МЫСАЛЫНДА).....	223
Саварпева Д. Е. І. ЖАНСУПРОВ ПОЭЗИЯСЫНДА КЕЗДЕСЕТИН ХАЛЫҚТМҚДӘСТҮРДЕП КӨРКЕМДІК ПАҚЫШТАР.....	226
Танжарыкова Л. ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ПРОЗАСЫНДА І БІ ФОЛЫОТОРЛЫҚСАРЫИДАР.....	230
Тараков О. АУЫЗША АУДАРМА ТАРИХЫ.....	233
Тараков О. АУЫЗША АУДАРМА ҮДЕРІСІ.....	235
Туксантова Р. О. СТРАТЕГИЯ ПИСАТЕЛЯ-БИЛИНГВА В ФОРМИРОВАНИИ ТОЛЕРАНТНОГО МЕЖКУЛЬТУРНОГО ДИАЛОГА.....	238
ТУКСПТОМ Р. О. ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВЕТИЗМОВ В КАЗАХСТАНСКОЙ ПУБЛИЦИСТИКЕ.....	243
Зейнуллаев С АҚЫТ ҮЛІМЖІҮЛЫ ӨЛЕҢ-ТОЛҒАУЛАРЫНДАҒЫ ЗАР ЗАМАН САРЫНЫ.....	247

ТІЛДІК БАЙЛАИЫ СТАРМЕН АУДАРМА ТЕОРИЯСЫ ЯЗЫКОВЫЕ КОНТАКТЫ И ТЕОРИЯ ПЕРЕВОДА

Қақильбасва). Т. ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА РАССКАЗА Г. МУСРЕПОВА «АЙГУЛ ҚОЙШЫНЫҢ КҮНДЕРІ» ПА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК.....	250
Мадетом М. Е. ГЕНДЕРНЫЙ ФАКТОР В ПЕРЕВОДЕ.....	253
Мухаррем Танрыверен РОЛЬ ПЕРЕВОДА В ПРОЦЕССЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	257
Ураваева К. Б. СОВРЕМЕННЫЕ БОЛГАРСКИЕ ПЕРЕВОДЫ КАЗАХСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ.....	259
Юсупова Л. ШОКӘРІМ ЖОНЕ ТОЛСТОЙ.....	264
Қоріанбеков Г. С. ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ ХИКМЕТТЕР! ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ФОЛЬКЛОРЫНДАЕБІ ЖОҚТАУ ЖАНРЫ.....	268
Мулачеджанова А. А. НҮРКАТОВТЫҢ ӘДЕБИ-СЫН ЗЕРТТЕУ Л ЕРІНІҢ ОУ РЕЗОВ ГА И У ҒЫЛЫМПДА І БІ МАЦЫЗЫ.....	271

ТІЛДІ ЖОНЕ ОДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ОДІСТЕМЕСІ - МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Абирова К. Б. АДАМГЕРШІЛККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘЛЕБИЕТІНІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ.....	275
Ақшесва Г. И. ТАНЫМДЫКІС-ЭРЕКЕТТІДАМЫҒГҮДЫШПСИХОЛОПИЯЛЫҚПРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	278
Молдажанова О. ТІЛ ҮЙРЕНУДЕ ОЙЫННЫҢ ТҮРЛЕРІН ПАЙДАЛАНУ.....	279
Мусаева Г. Ә. ТІЛДІ ОҚЫТУДЫ ҮЙЫМДАСТ БІРУ(ҚАЗАҚТІЛІ).....	282
ОааақіММ Ж. Б. СОЦИОКУЛЬТУРНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ТЕКСТОВОГО МАТЕРИАЛА В УЧЕБНИКАХ ШКОЛЬНОГО КУРСА «РУССКАЯ РЕЧЬ».....	285
Ошакбаею Ж. Б. ПРАГМАТИЧЕСКАЯ ПАРАДИГМА ПРОЦЕССА УСВОЕНИЯ ВТОРОГО ЯЗЫКА.....	292
Рысбасва Ф. П. ХАЛҚЫМЫЗДЫҢ ТОРБИЕ ТУРАЛЫ АСА КҮНДЫМОДЕДИ ИГІЛКТЕРПНІҢ БІРІ ХАЛЫҚТЫҚ ОЙЫПДАР.....	296
Сейтенова С. С. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛРДЫҢ МӘНІ ЖӘНЕ ЖІКТЕМЕСІ.....	298
Токсанбаева П. К., Туикбасва С. А. ПСИХИКАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРДІ ДАМЫТУДА ҚАРЫМ-ҚЛТЫ І АСТЫНӘСЕРІ.....	300

ІЛРІХІПМЛ ЖӘНЕ ДЕРЕКТЛНУ ИСТОЧНИКОВЕДИЕ И ИСТОРИОГРАФИЯ

Джалил Фара» Джаббар іпы МАГИЧЕГКІЕ ФУНКЦИИ РУНИЧЕСКИХ НАПИСЕЙ ТЮРСКИХ И СКАНДИНАВСКИХ НАРОДОВ.....	303
Маулево А. А. АВЕСТАДАҒЫ АРҒЫ ГҮРКІ МИФОЛОГИЯСЫНЫҢ ТЕРЕІ І ТАМЫРЛАРЫ.....	305
Мәулснво А. А. ҚАЗАҚДҮШИЕТАНЫМЫПДЛҒЫ КОНЕ МИФОЛОГИЯЛЫҚТҮСТНІКТЕР.....	309

МОДЕПНЕТ - КУЛЬТУРА

Абдуллаев Намиг Камран ИЗОБРАЖЕНИЯ СРЕДНЕВЕКОВЫХ ВОСТОЧНЫХ ДВОРЦОВ В РУКОПИСНЫХ КНИГАХ XV-XVI ВЕКОВ.....	313
Алиев Эльшан Акиф оғлы ТЕЛЕВИДЕНИЕ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОЙ ЖИЗНИ.....	315
Мехии Мссалик кызы Вагабова КИНОХУДОЖНИК РАФИС ИСМАЙЛОВ.....	319
Оібекова Г. «УЛАН» ГАЗЕТИНІҢ БАЛАЛАР БАСПАСОЗШ ҚАЛЫПТЛСТЫРУДАҒЫ РОЛІ.....	323
Прчанов К. О ПСИ-ОБЫЦМ ЗАКОНЕ СОЧЕТАЕМОСТИ СОГЛАСНЫХ И ГЛАСНЫХ ЗВУКОВ И ЕГО РЕАЛИЗАЦИЯ В ПРАВИЛАХ ОРФОГРАФИИ. Часть первая.....	326
Рахимбасва Д. В. ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И НАПРАВЛЕНИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	330
Тсмірбскова У. С. ЖАРНАМА МОТИНДЕРІНДЕГІ КӨРІКТЕУ ҚҮРАЛДАРЫНЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ.....	333
Саі интаева А. К. КОГНИТИВНЫЕ АСПЕКТЫ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОГО ЗНАЧЕНИЯ.....	335
Жаианакова М. Б. АНГЛИС ЖАНА ҚЫРҒЫЗ ТИЛДЕРИДЕГІ ИШ-АРАҚБТ МААПИСИН БИЛДИРҮҮЧҮ ЭТИШТИК ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕР.....	341

тіркесінде жарасымды қылық, әдемілік ұғымын сипаттау үшін қолданылған.

Б.Сағындықұлының пікірінше, силлабофонсма болғандықтан *от~та~жа* тұлғалары жарық, жарыи, ертең, ерте, таңертең, таң тәрізді бірқатар сөздердің жасалуына негіз болған. Мұндағы [а], [о] дауыстылары флексия элементтері. Дауыстылардың мүлдем өшіл кесті де флексиялық құрылымның бір ерекшелігі [2,150].

Аталған деректер түркі тілдерінде «аффиксацияға дейінгі ксзсң» ұғымын орнықтырады. Яғни аффиксацияға дейін түркі тілдері флексия құбылысын бастаи ксшксн, оньвд нақты көрінісі - қазіргі бөліп жарылмайтын фузияланған түбірлер. «Явление полифункциональности корней в тюркских языках - рефлекс доаффиксальной стадии пратюркского словообразования, восходящий к более ранним эпохам дописменного функционирования» [10,243], деп жазады бұл жөнінде Е.Қажыбсков.

Осы фузияланған түбірлерді қалпына келтіру арқылы үнемдеу заңдылығының (ықшамдау) сырын ашуға болады. Көне формалардың қазіргі әбден абстракцияланып кеткен жаңа формалардан айырмашылығы бары байқалады. Көне формалар заттың, нәрсенің, кимылдың, процестің о бастағы сапасын, күйін, белгісін нақты көрсетсе алады [2,81].

Сөздерді қалпына келтіру, яғни жаңғырту үнемдеу ықшамдау үдерісінің өту күйін, қалпын білу үшін ғана қажет емес, есте жоқ ескі заманда қалыптасқан сөздердің мағынасы арқылы тіл

ислерінің аргы те-гі өзін қоршаған ортамен қандай қатынаста болды, оны қалай танып білді, тұрмыс-тіршілігінің өзегін не құрады деген көптесен сұрақтарға жауап табуға, ата-бабалардан қалған құндылықтардың қадір-қасиетін түсініп, қастерлеуге болады. Бұл сөздердің (атаулардың) түп төркініде тіл дамуына негіз болар ақпарат жатыр.

1. Суник О.П. Проблема агглютинации в алтайских языках// XXV Международный конгресс востоковедов. Доклады делегации СССР. - М. Восточная литература, 1960. - 11с.

2. Сағындықұлы Б. Қазақ тілі дамуының этимологиялық негіздері// Таңдамалы туындылар. - Алматы: Үш киян, 2009.-11-163 бб.

3. Аманжолов С. Вопросы диалектологии и истории казахского языка. - Алматы, 1959. 452 с..

4. Аристов Н. Опыт выяснения этнического состава киргиз-казахов Большой орды и кара-киргизов на основании родословных сказаний и сведений о существующих родовых делениях и родовых тамгах, а также исторических данных и начинающихся антропологических исследований // Живая страна, вып. III IY, СПб, 1894

5. Қалиев Ф. Қазақ тіліндегі сезжасам мәселелері. -, Алматы: Ғылым, 2002. - 190 б.

6. Севортян Э.В. Аффиксы глаголообразования в азербайджанском языке. М: Восточная литература, 1966. - 643с.

7. Салқышбай А. Тарихи сезжасам. Семантикалық аспект. Алматы: Қазақ университеті. 1999-309 б.

8. Атабасва М.С. Қазақ тілі диалектілік лексикасының этнолингвистикалық негізі. Алматы: Білім, 2006. 208 б.

9. Кайдар А.Т. Структура односложных корней и основ в казахском языке. - Алматы: Арыс, 2005. - 307с.

10. Кажыбсков Е.З. Глагольно-именная корреляция гомогенных корней в тюркских языках. - Алматы: наука, 1986.-272 с.

А. Қ. Таусоғарова

ТІЛДІК ТҰЛҒА СӘЙКЕСТІГІШҢ ПСИХОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЖАҚТАРЫ

Тілдік тұлға сәйкестігі өлшемсінің бірі болып табылатын ұлттық сойкестікте түпкі негізді танытатын лексикалық қордың түрлі дәуірлер бойындағы тілдік санадан жаппай көрініс табуы маңызды деп ойлаймыз. Мұнда түпкі негізді танытатын лексикалық қормен бірге, этникалық тұтасдыққа, этникалық сәйкестікке қызмет ететін ұлттық-мәдени реалийлерді, рухани ұғым-түсініктерді білдіретін лексикалық бірліктердің түрлі дәуірлер бойында тасымалдана келіп, қазіргі тілдік санадан көрініс алу деңгейінің

анықталуы тілдік тұлға және оның ұлттық сойкестігі бойынша мәселелердің шешіміне үлес қосады.

Негізгі сөздік қор я түпкі негізді танытатын лексикалық қор туралы мәселеге келгенде, антропологиялық лингвистика бағытында қолданылған глоттохронология және лексикостатистика әдістері негізінде қол жеткізілген мәліметтер тұрғысында ойлануға тура келеді. Барлық тілдердегі сөздік қордың тұрақты жылдамдықпен (шамамен 1 000 жылда) өзгеріп

Ш. УӘЛИХАНОВ атындағы
КӨКШЕТАУ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
КОКШЕТАУСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА
имени Ш. УАЛИХАНОВА

Ж/ііінья ^U^KayHafioiixia • научно-Щиис&иеская

*пос^и^ніл-памлііи уокЛо/іа срісісіошнеских наук,
пфхНрсссфја Огаза Л/исАамгаиєбича Сумғамья&a*

Меншік иесі Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті РМҚК
Собственник РГКП Кокшетауский государственный университет им. Ш.Ш. Уалиханова

Бас редакторы - Главный редактор
Калабаев Н.Б., д-р техн. наук, профессор

Бас редактордың орынбасары - Зам. главного редактора
Баяндина С.Ж., д-р филол. наук, профессор

Редакция алкасы - Редакционная коллегия

А.Д. Жакупова	д-р. филол. наук;
Б.Б. Жахина	д-р педагог, наук;
И.С. Карабулатова	д-р филол. наук;
Н.Ж. Шаймерденова	д-р филол. наук;
М.Д. Джусупов	д-р филол. наук;
Е.А. Юрина	д-р филол. наук;
Н.В. Дмитрюк	д-р филол. наук;
З.К. Ахметжанова	д-р филол. наук;
К.Алпысбай	д-р филол. наук;
О.А. Анищенко	к-т филол. наук;
Г.Т. Фаткиева	ответств. редактор
М.В. Тавлуй	ответств. редактор

Адрес редакции: 020000, г. Кокшетау. ул. Абая. 76.
тел./факс: 25-55-83; редакция: 25-41-81;
филологический факультет: 25-71-51.
E-mail: vestnik_kokshetau@rambler.ru

ISSN 1608-2206

ФИЛОЛОГИЯ сериясы

№3-4/2011

серия ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ

Техникалық редакторлар
Технические редакторы
В.А.Звольский

2008 жылдан бастап шығады
Жылына 4 рет шығады

Издается с 2008 года
Выходит 4 раза в год

Басуға 19.02.2011 ж. кол қойылды.
Пішімі 60x84 1/12.
Кітап-журнал қағазы.
Колемі 30,6 б.т.
Таралымы 300 дана.
Ват-асы келісім бойынша.
Тапсырыс № 6.

Подписано в печать 19.02.2011 г.
Формат 60x84 1/12.
Бумага книжно-журнальная.
Объем 30,6 п.л. Тираж 300 экз.
Цена договорная. Заказ № 6.

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы КМУ
баспаханасында басылған

Отпечатано в типографии
КГУ им. Ш.Ш. Уалиханова

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Кокшетау мемлекеттік университеті
Кокшетауский государственный университет им. Ш.Ш. Уалиханова

Зарегистрирован Министерством культуры, информации и общественного согласия РК
Регистрационное свидетельство № 481-ж от 25.11.1998 г.

Жихарева Т.Ю., Сабитова Т.А. Ағылшын және орыс романтиктері поэзиясындағы жалғыздық белгісі және оның шынайылығы.....	271
Жумагулова Н.С. Қазақстанның оқу дискурсында тілдік тұлғаны қалыптастырудың дәстүрлі тәсілдері жөніндегі мәселе жайында.....	274
Жумагулова Н.С., Боргуль Н.М. Элитарлық тілдік тұлға құрылымындағы ағылшын тілді әдебиеттің прецеденттік мәтіндері.....	277
Жумагулова Ә.С. Бөкей пьесаларындағы ішкі монологтың көркемдік қызметі («Жанар» атты пьесасы негізінде).....	282
Казкенова У.Ж. Кітапхана менеджері қайта құрудағы көшбасшы іспеттес.....	286
Қажыбай А.Т. Хакім Абайдың гibrаты (Белгібай Шалабаев Пушкин және Абайдың эпистолярлық романы жайында).....	290
Қалығұлова Ә.С. Мемлекеттік тілде іс жүргізуді үйретуде студенттердің ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыру.....	295
Қарабатырова А.К. Бақытжан Қанапиянов шығармасындағы <i>Уаңыт</i> концептісі.....	299
Қарымсақова Б.Ә. Жыраулар поэзиясындағы аргымақтар бейнесі.....	305
Леонтьева А.Ю. Б.Ю.Поплавский шығармашылығындағы қыс архетипі және қарсаңы. Тілдік тұлға ерекшелігі.....	309
Локтионова Н.П. Сергей Довлатов прозасының ерекшелігі («Заповедник» повесінің материалдары негізінде).....	315
Локтионова Н.П., Малько А.С. «Блажен, кто посетил сей мир в его минуты роковые» (Ваксеновтың «Остров Крым» романының жанрлық ерекшеліктері).....	318
Нурпеисова М.Ш. Библиографиятану - библиография туралы ғылым.....	322
Рыспаева Д.С. Көркем мәтіндерде «Адамгершілік қасиет» концептісін талдау (Л.Н.Андреевтің «Рассказ о семи повешенных» шығармасы негізінде).....	326
Тапашев М.Ә. Ақындық орта дәстүрі.....	331
Таусоғарова А.К. Мәтін атрибуциясы және тілдік тұлға сәйкестілігіндегі кейбір концептуалды компоненттер.....	337
Темирова Ж.Г. Көркем әдебиеттегі романтикалық және сатирикалық образдарды қалыптастыру барысындағы эмотивтердің функционалдық мәні.....	342
Шапауов Ә.Қ. Қазіргі қазақ комедиясындағы тартыс және мінез.....	347
Шормакова А.Б. Қошқе Кемеңгерұлы еңбектеріндегі фонетиканы оқыту мәселесі.....	350
ЕСТЕЛІКТЕР	356
АВТОРЛАР ЖАЙЛЫ МАҒЛҰМАТТАР	364

алатышы сияқты, Қожабай да өз жолыш кутан ізбасар, шәкірттерін тәрбиелеу арқылы өзіне акындық орта жасап алады. Қожабайдың өлендегі дәстүрін Болман, Иманжан, Тайжан, Нұрғали, Қунақтың Омары, Нияз, т.б. әрі қарай дамытты. Олар халықтың әлеуметтік теңсіздігіне қарсылығын тереңірек жырлап, ескі қозғалысты сынап, қазақ қоғамындағы қайшылықтарды жан-жақты ашып көрсетті.

Әдебиетер

1. Қасқабасов С. Мәдени мұра - рухани жаңғырудың негізі. Егемен Қазақстан, 2 желтоқсан, 2003.
2. Ахметов Қ. Ұлы даланың Ұлытауы. Астана: 2003, - 308 б.
3. Федоров В.И. Литературные направления в русской литературе XVIII века, Москва, 1979, -285 с.
4. Кулешов В.И. Натуральная школа в русской литературе XIX века. Москва, 1982, -220 с
5. Жұмажанов Қ. Қарақалпақ аймағындағы қазақ әдебиеті. Алматы: Арыс. 2006, - 251 б.
6. Қирабаев С. Талантқа құрмет. Алматы: 1988, - 268 б.
7. Ысмайылов Е. Акындар. Алматы, 1956, - 340 б.
8. Тәжібаев Ә. Өмір және поэзия, Алматы, 1960, - 482 б.
9. Адамбаев Б. Алтын сандық. Алматы, 1989, - 200 б.
10. Қирабаев С. Кеңес дәуіріндегі қазақ әдебиеті: дәуірлеу жана ша пайымдау. Егемен Қазақстан-1999, -16-шілде, №148-149,6-3,4.
11. Қазақ әдебиетінің тарихы. 4-том, Алматы: 2005; 432 б.
12. Дастанов А. Аппақ ишан. Сарыарқа Жезқазған қалалық газеті. 2003, 18 тамыз. 120-3 б.
13. Бердібаев Р. Кәусар булақ.- Алматы: 1989, - 360 б.
14. Жармұхамедов М. Айтыстың даму жолдары. Алматы: 1976, - 168 б.
15. Құлманов Т. Жыр түйғыны. Алматы: 2001-282 б.

МӘТІН АТРИБУЦИЯСЫ ЖӘНЕ ТІЛДІК ТҰЛҒА СӘЙКЕСТІЛІГІНДЕГІ КЕЙБІР КОНЦЕПТУАЛДЫ КОМПОНЕНТТЕР

Таусогарова А.Қ.

Аль-Фараби атындағы Қазақ зұлтық университеті
Алматы, Қазақстан

В данной статье рассматриваются проблемы, связанные с атрибуцией текста, а также проблемы внешней и внутренней идентификации языковой личности. Определяется роль концептуальных компонентов в процессе этнической идентификации.

In this article it is considered the problem of connected with text attribution and also with them external and internal identifications. Considered the role of external and internal identification of a conceptual field and ethnic belonging of the language person,

Тіл білімінің түрлі салаларынан орын алған сәйкестендіру (идентификация), сондай-ақ псевдонимді, я анонимді мәтінге, я авторлығы даулы мәтінге тұлғаның авторлығын анықтаумен байланысты атрибуция терминдері мәтінді, яғни тұлғаның жазбаша сөзін (речь) зерттеумен байланысты алғанда, тілдік тұлға ұғымынан тыс қарастырыла алмайды. Өйткені тілдің жүйелік сипатын мәтіннің функционалды талдауымен ұштастыратын кешенді сипаттау барысында анықталатын индивидтің тілдік қабілеті мәтін атрибуциясындағы сәйкестендіру міндеттерін шешеді. Сонымен бірге мәтін атрибуциясы нақты тілдік тұлғаның шығармашылық туғандықтарының тұтастай зерттеу нысанында қарастырылуын қажет етеді

Абай институтының Х А Б А Р Ш Ы С Ы

Алматы

№6 (6)

2010

М А З М Ұ Н Ы

Екі ай сайын шығатын ғылыми-ақпараттық, әдеби журнал 2010 жылдаи бастап шыға бастады ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат және мұрағат комитетінде тіркеліп, 24.12.2009 жылы № 10586-Ж куәлігі берілген Бас редактор <i>Дәдебаев Ж.Д.</i> Редакциялық кеңес Әбдезұлы К., Абдуалиев А., Аманшаев Е.А., Әбдимауылы Ө., Ақматалиев А.А., Алтаев Ж.А., Бисенбаев П.Қ. (<i>ғылыми редактор</i>), Ессембеков Т.О., Есім Ғ., Жаксылыков А.Ж., Жолдасбекова Б.Ө., Жұмағұлов К.Т., Кокішев Т.К., Қамзабекұлы Д., Момынова Б.К., Омаров Б.Ж., Шоріп А.Ж. Редакциялық алқа Тарак Ә.С., Мұсады Л.Ж., Ахмедьяров Қ.К., Қарібаев Б.Б. Жауапты хятшы Дәуітова Г.Р. Күрмелтайшы сш-Фараби атындағы ҚазҰУ Шығарушы Абай институты Редакция мен шмғарушмнмн мксн-жаим Алматы, әл-Фараби даңғылы, 71. әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Абай ғылыми-зерттсу институты. E.mail: Abai_instkaznutoj@mail.ru ИБ № 5153 Басуға 06.12.2010 ж. жіберілді, Пішімі 70x110 1/16, Тапсырыс № 404. Колемі 12,5 б.т.Ларалымы 100 Ол-Фараби атындағы Қазақ ұлтшқ ункверсіетінің «Қазақ университеті» баспасы, 050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71. «Қазақ университеті» баспаханасында басылды Мақала авторларының шкірі редакциянып қшқарасыш білдірмейді.	СӨЗ ӨНЕРІ Дәдебаев Ж.Д. Абай адам келбеті һом заман сипаты туралы..... 3 Антоня П.Н. Абайдың «Сегіз аяқ» оласінің танымдық құрылымы..... 12 Сейітова А.Қ.. Абай мен Сағди поэзиясындағы ұқсас ой-сарындар..... 16 Толеева Н.Ә. Әдесбисттанудағы синергетика туралы..... 21 Сыпабекова Ш. Ш. Мұртаза шығармаларында соғыс Жағдайының бейнеленуі..... 25 Есеибскова М. Қазақ шешендері - шығармашылық тәртға..... 27 Шормақова С. Қазақ шешендерінің шығармашылығында аллегория мен эвфемизмнің қызметі..... 30 ТІЛ БІЛІМІ Таусоғарова А.Қ. Тілдік тұлға сәйкестігінің психолінгвистикалық жақтары..... 33 САЛЫСТЫРМАЛЫ ӘДЕБИ ЕТТАНУ Стридонский И. Письмо I.VII К.Паммахию о наилучшем способе перевода..... 37 Айтмұханбетова А.С. Реалийлердің көркемдік маңызы мен берілу тәсілдері..... 45 Қуаныш Б. Қазақ-Қыпай әдеби байланысы..... 47 Әліпбаев Б. Абай кара сөздерінің қытай тіліне аударылуы туралы..... 50 Ахмадиева Ә. Үнемдеу запыиыц казак тіл білімінде зерттелуі..... 53 ҚОҒАМТАНУ Мохаммад Таги Бахар (Малск аш-Шоара) Джаванмарди..... 57 СЫН ЖӘНЕ БИБЛИОГРАФИЯ Додсбаев Ж. Абайтанудың ұшар биігі..... 63 АБАЙТАНУ ТАРИХЫНАН Әуезов М. Абайдың өнері һәм қызметі..... 67 ЖАС ҚАЛАМ Байзақова М.Ә. Найманбайұлы шығармаларының көркемдік ерекшелігі..... 70 Базарбаева М.М. Гендерлік сииаттағы ым-ишаралардың семантикалық қызметі..... 72 Рскелдиева Д.Б. Ішкі ағзалар ұйытқы болған адамға қатысты соматикалық фразсологизмдер..... 75 Әділбаева Г., Сыдыкова С. Сабактың үлгі жоспары..... 78 Тураров М. «Ойқазан» жайлы ой..... 80 Zhumabasv M. «Sin of Sholpan»..... 81 ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ Адасва Е. Инновация: жана білім өндіру және оны коммерцияландыру..... 89 Бисенбаев П. Ағыбай батыр (халық жыры)..... 93 Орыс гілі кафедрасы..... 98
---	--

ТІЛ БІЛІМІ

А.Қ. Таусогарова

ТІЛДІК ТҰЛҒА СӘЙКЕСТІГІНІҢ ПСИХОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЖАҚТЫРЫ

Тілдік тұлға сәйкестігі өлшемінің бірі болып табылатын ұлттық сәйкестікте түпкі негізді танытатын лексикалық қордың түрлі дәуірлер бойындағы гүлді санадан жашай көрініс табуы маңызды деп ойлаймыз. Мұнда түпкі негізді танытатын лексикалық қормен бірге, этникалық тұтастыққа, этникалық сәйкестікке қызмет ететін ұлттық-модерн реалийлерді, рухани ұғым-түсініктерді білдіретін лексикалық бірліктердің түрлі дәуірлер бойында тасымалдана келіп, қазіргі тілдік санадан көрініс алу деңгейінің анықталуы тілдік тұлға және оның ұлттық сәйкестігі бойынша молделердің інішіміне үлес қосады.

Негізгі сөздік қоры түпкі негізді танытатын лексикалық қор туралы мәселеге келгенде, антропологиялық лингвистика бағытында қолданылған глоттохронология және лексикостатистика әдістері негізінде қол жеткізілген мәліметтер тұрғысында ойлануға тура келеді. Барлық тілдердегі сөздік қордың тұрақты жылдамдықпен (шамамен 1 000 жылда) өзгеріп жанаратын негізгі бөлігі осы глоттохронология әдісінің көмегімен анықталып, шағын тәжірибелік тізім түрінде танытылатыны Г. Хойер тарапынан көрсетілген. Негізгі лексикалық өзекті омбебаи мағыналарға ие, тарихи өзгерістерге және кірме сөздерге қатынасында тұрақтылығымен сипатталатын және мейлінше жоғары жиілікте кездесетін сөздер мен морфемалар құрайды. Мұндай сипаттағы бірліктердің көлемі, шамамен, 200 лексема. Ол үш тілге жүргізілген Г. Хойердің талдауы бұл лексемалардың сақталу коэффициенті 81 - 86 %-ға тең екенін көрсетеді [1: 51]. Осы көрсеткіштерге сүйене отырып,

В.В. Наумов тұтастай барлық индивидтердің ана тілі бойынша сөздік қорының негізін осы лексикалық өзек құрайды деген болжам жасайды және «лексикалық өзек ойлау жүйесінің материалдануы деп қорытады. Өз ойын, яғни лексикалық өзек пен ойлау ядросының тығыз байланысын Т.Л. Календьева-Ваньш негізінде дәйектей түседі: «қандай-да болсын барлық түрленушілік өзгерушілік жағдайында, ойдың қалыптасуы мен рәсімделуі (формаға түсірілуінің) амалдарында қайбір өзек бар, ол мезгілдік жағынан және түрлі әрекет-қызмет жағдайында да сақталып, сөйлеу тіліне қайталанбайтын индивидуалдық сипат береді» [2: 30]. Лексикалық өзекті анықтау тұрғысында жасалған бұл эксперимент нәтижелері тұлғаның тілдік сәйкестігін анықтау мақсатында қолданылғанын аңғарамыз: егер лексикалық өзектің сыналушы тұлға тарапынан қолданылмауы «Мен» - кривтілік көрінісі ретінде қабылданады, я бұл тілдің сыналушы тұлғаның ана тілі болып табылмайтынын көрсетеді.

«Тұлғаның қандай-да бір тілде жүйерте сөйлеу қабілеті оның осы тіл бойынша лингвистикалық білімі, яғни оның негізгі ерекшеліктерін, жүйесін, онда ұдайы күрде болып жаққан үдерістер тұрғысындағы білімінен мәлімет бермейді» [3, 96]. Біздің ойымызша, тұлғаның тілдік сәйкестігін анықтауда бұл өлшемді қолдану субординативті билингвтерге қатынасында қолдануға болғанымен, координативті билингвтерге қатысты қолдану аса қолайлы болмауы мүмкін. Сондықтан бұл пікір олі де доктір і суді

о университета

М А з М Ұ Н Ы

ушысы

тқаласы

т тілдер және

І, ізденуші

ішлеу атындағы

нті

іфедры русской

Гумилева

ель КазГосЖен-

ейман Демирел

кафедрасының

І Л.Н.Гумилев

институтының

да мемлекеттік

[тына Институт

г. Ақтөбе МПИ

цар мемлекеттік

ггАтаашидағы

рптық аккредит-

аты, эл-Фараби

І.Байтұрсынұлы

І.Байту-рсынұлы

атыс Қазақстан

ое мемлекеттік

ісінің бастығы

Ғ Ы Л Ы М И М А Қ А Л А Л А Р

<i>Назарбаева З.М.</i> Академик Н.Т.Сауранбаев идеяларының коммуникативтік синтаксисте дамуы.....	3
<i>Айдарбек Қ.Ж.</i> Терминологиялық бірліктердің жүйелілікке негізделген бірігуі туралы.....	11
<i>Karabulut F.</i> Synonymy: meaning and some discussions as a concept.....	16
<i>Нуртазина М.Б.</i> Разноаспектная характеристика семантики времени еточки зрения коммуникативной интенции говорящего.....	22
<i>Хасанов Ғ.Қ.</i> Ә. Кекілбайдың «Елең-ачан» романындағы авторлық тетеулердің ерекшелігі.....	32
<i>Шоқым Г.Т.</i> Гендерлік асимметриялардың тілдегі керінісі.....	37
<i>Иманалиева Ғ.Қ.</i> Толымсыз сөйлемдердің экспрессивтік конструкциялар жасаудағы орны.....	42
<i>Қортабаева Г.</i> Маңғыстау топономастикасы: сакральды атаулардың этномәдени сипаты.....	47
<i>Мамаева Б.Г.</i> Терминдерге уәждеме болатын сөз таптары.....	52
<i>Омарбекова Г.А.</i> Когнитивные функции фразеологических единиц.....	58
<i>Ордабекова Х.А.</i> Тілдік таңба ретіндегі сөздің семантикалық құрылымы.....	62
<i>Сәдуақас Н.Ә.</i> Қазақ тілі фонемаларының жіктелуі туралы таным.....	67
<i>Садыбекова С.И.</i> Ежелгі халықтық өлшем бірліктерінің лингвомәдени сипаты.....	73
<i>Снасанова Г.Ж.</i> Тілдік ұжым санасындағы имплициттік ақпараттардың ұлттық ерекшеліктері.....	76
<i>Таусоинарова А.Қ.</i> Гендерлік қатыстылықтың тілдік тұлға сөзіндегі көріністері.....	80
<i>Хабиева А.А.</i> Көркем шығармадағы астарлы мәтін көрінісі.....	86
<i>Таңжарықова А.</i> Прозадағы мифо-поэтикалық стиль ерекшеліктері.....	90
<i>Өмірбекова Ж.Қ.</i> Ә.ІЧүрпейісовтің «Қан мен тер» романындағы поэтонимдердің этнотанымдық сипаты.....	93
<i>Исаева Г.С.</i> Имитатив теориясына арналған зерттеулерге шолу.....	99
<i>Жүсіпов А.Е.</i> Парадокстың лексикалық, семантикалық, прагматикалық қыры.....	103
<i>Ақылбаева Г.</i> Қазақ тіліндегі тілдік бірліктердің сыйысуы.....	110
<i>Сембаева А.</i> Дүниенің тілдік суреті.....	113
<i>Байтұрұова А.</i> Кыпчакские и огузские наречия в узбекском языке.....	116
<i>Имамбаева Ғ.</i> Етіс табиғатының күрделілігі.....	120

А. Қ. ТАУСОҒАРОВА

ГЕНДЕРЛІК ҚАТЫСТЫЛЫҚТЫҢ ТІЛДІК ТҰЛҒА СӨЗШДҒП КӨРШІСТЕРІ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются гендерные различия; проявляющиеся в речи мужчин и женщин. Анализируются речевые особенности, основанные на психологическом, биологическом и эмоциональном уровне.

SUMMARY

The article deals with gender differences that appear in the speech of men and women. Analyzed speech features based on the psychological, biological and emotional level.

Авторы ЗДММЙМ ҮҮҗак туывдыньщ авторына түрлі әлеуметтік өлшемдер, оның ішінде, автордың жынысына қатыстылығы бойынша диагностика (болжам) жасау сол тілдік туындыда көрініс беруі мүмкін гендерлік ерекшеліктерді зерттеуге бағытталады.

XX ғасырдың басында-ақ лингвогендерологгардың ер мен әйел адамдарының сөйлеу әрекеттері ерекшеліктерін анықтауға бағытталған зерттеулері орын алғаны, сондай-ақ лингвистердің бұл орайда ер және әйел тілдері нұққаларын психологиялық, әлеуметтік, мәдени аспектілерде қарастыруғаназар аударғандары көрсетіледі [1, 38].

Сонымен қатар тендер мен тілдің өзара байланысын зерттеу бағыттарының ішінде идентификациялық бағыт та атап көрсетіледі: «Мұнда авторы жасырын (анонимді) мәтіндерді тексеру арқылы автордың тілдік тулғасы, жынысы анықталады» [2, 79].

Авторы даулы я авторы белгісіз шығарманың немесе мәтіннің шынайы авторын көрсетуде, я псевдонимді немесе анонимді. мәтіндердің авторын анықтау мақсатында тілдік тулғаны ауызша я жазбаша сөзінің жалпы сипаттамасы бойынша жынысына қатысы турғысынан сәйкестендіру үдерісінде тендер мен тілдің өзара байланысын зерттеудегі әлеуметтік лингвистиканың, сондай-ақ психолнгвистикалық бағыттардың өзіндік орындары бар. Өйткені әлеуметтендіру үдерісінің ойел және ерадам тіліндегі белгілердің я маркерлердің қалыптасуында ықпалдастығы болса, әйелдердің және ерлердің бір нәрсені талдау, ойлау жүйесі, қабілеті, түрлі жағдаяттарда өзін ұстауы т.с.с. тұрғысындағы

Қазақстан Республикасы Білім және ғалым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Казахский национальный университет имени аль-Фараби

«Әлем кеңістігіндегі түркітану ғылымы»

Халықаралық ғылыми-теориялық семинар материалдарының жинағы
25-26 қазан

Сборник материалов Международного научного семинара
«Тюркологическая наука в мировом пространстве»
25-26 октября

«Dunya Sapindaki Turkoloji»

Uluslararası ilmi uygulamalı seminer makaleleri
25-26 Ekim

Алматы
2011

КөкесваДМ.	
Хивди тшіндегі сшонимдердін жалпы мәселелері мен шығу жолдары.....	103
Масимова Х.В.	
ХГХ ғасырдағы жазба ескерткізгердің кейбір морфотогоаялық ерекшеліктері («Тәварих-и мусикиун» ескерткіші негізінде).....	107
Мекебаева Л.	
20-жылдардағы прозалық шығармалардын стильдік сипаттары.....	114
Мадиева Г.Б.	
Инновации в лингвистике как науке и как образовательной программы.....	118
Момынова Б.	
Ноғайлы дәуірі - казак әдеби тілінің бір арнасы.....	122
Муканова З.А.	
Чокан Валиханов - востоковед.....	127
Назарова А.Ж.	
Жіктеу есімдіктерінің септелуіндегі ерекшеліктер.....	130
Нұржігіпова Г. А.	
Қазақтілі сабағында қолданылатын жанаәдістер.....	134
Омарова Б. А.	
Қазақ тілі сабақтарында медиамәтіндермен жұмыс істеудің тиімділігі.....	138
Өміржянова Ж.Т.	
Тартыс табиғаты және кейіпкерлер жүйесі.....	142
Рамазанова Ш.Ә.	
Шетел қазақтарының айтыс үлгілерінің ерекшеліктері.....	146
Рысбаев Ә.Б.	
Түркі тілдеріндегі етістік фразеологизмдердің семантикалық құрылымы.....	150
Салкынбай А.Б.	
Түркі даналарының ғаламдық концептері.....	160
Тетспова Г.К-	
XIX. Yuzyilin sonlari ile XX. Yuzyilin baslarindaki ilk Turk-Kazak Hikaye ve Romanlannda «Kadm ve Egitim» Temasi.....	163
Садуова Ш. М.	
Түрік тіліндегі грамматиканы меңгеру мәселесі.....	171
Сейдімханова Т.Б.	
Сокен Сейфуллин шығармаларындағы аңыз-эпигіме желілері.....	175
Таусоғарова А.Қ.	
Этнофраземалардың тілдік санадағы көрінісі.....	179
Юсупов Р.К.	
К вопросу идейно-тематических и жанровых особенностей поэзии Восточного Туркестана второй половины XIX века.....	184

ит, фольклор

Бошаи күресті ептілікпен пайдаланғаны, л шауып, тонағаны айтылған. Ол Лама Ұах комек берген.

іак феолалдары, - деліген онда, кеп мал

имен күйзелген Жонгарияның жеріне айды.

орта гасырлық таяқтәртібін кіргізді. Бр ін сотсіз орындауға негізделген еді» дейді

ышын хандық тәртібінің осы атасалтыша

III кейіпкерлерінің бірі - осы шапқын- Автор оның аты-жөнін аташайды.

II-Өзі суду, ақылды, мінезді, адамгершілігі жаі болып көрінеді.

дау озіне берілген кезде байқалады. Ол а орамал байлатып, кімде-кім соны атыл

іатырларының бірде- бірі шын басына жетпес» атануы да осыдан. Тугқын қыз алады. «Ер кезегі үшке дейін» деп, ол са үшінші жолы оз өмірін жумбақтап е түскен қырық адамның негізі қыз бағы айтылады.

одебиетінде көп ұшырасатын дәстүрлі ірлы ж^ібақғайды. Өзі және әңгімеге гар түрінде бейнелейді. Ол өзін кептер сүс. жаііалақ күйінде, лашын - слдін йгем жары, жыртқыш бүркіт — хош н бүркіт - Абылай хан. Қыз оны нағьв үшін бейбіт жатқан тоғайдың жәндік- іып зарлатқан озбыр етіп суреттейді.

I ерлігі артық деген сұрағын Сәкен майды.

мен онык қатыгез әдет - салттарын [батыры Ардақ кана қыз атынан етіп, стіндегі аккумулятінген бүркіт атып на ок тигізеді. Өзінің үлесіне тиген ы.

алуыша риза болмай қалғанын, бірақ вйтіп позманын өзекті оқиғасы - байланысты әділдіктің жеңілуімен [битатының сұлу көркін суреттеуден

lga\, on туралы ел тшсдс > шхш.>»ч/————— . —

йДулат БабатаГфйшьщ «Еспембет» атты дастанын айтып өтуіміз абзал. Бұл игарманыш түп - нұсқасы Ғылым Академиясының Орталық кітапханасында апаулы.

Поэmanın сюжеті: жетім Еспембет нағашысы Ер Қосайдың үйінде ирбиеленеді. Есейген соң нағашысының елінде жүре беруді ар көріп, ол өзінің ши жеріне кетуге рұқсат сұрайды. Нағашьюы Қосайдың ұсынған аАтыстарының бәрінен бас тартып, тек Акбертс тайды бсруін сұрайды.

Еліне келгесін, ағайындары онша елемейді. **Арада М жш в ш , Кү^орге** вваулы сльгүлігаердін бәйгесінен жалғыз келеді де, оның бәйгесіне тігілген із тайлақты бес Сыбаньық ұлына Еспембет бел іп беріп, өзінің ірілігін, іциялығын танытады. Осы оқиғадан кейін көзге түсіп, ауызға ілінеді

Қаракерей Қабанбай, Байжігіт, Ақтамберді батырлар қалмаққа қарсы вваск құрып, қол жинағапда Еспембет бірге аттанады. Қалмақпен шайқасқан крде, ұрысқа алты жүз рет кіріп, тапайды тұралатқан, тап сол күні жекпе - вкте қдзақғыц сегіз батырш бір өзі өлтірген қалмақтың батырына Еспембет шшз өзі қарсы шығып, қалмақ батырын өлтіреді, атын олжалайды. Осыдан вйін рухтанған казак қолы жөпелдемеде шабуыл жасап, қалмақтарды жсніп, іше қайтады. Жасынап -ақ халқының жауына қару жасап қьтзмег етсем хген тілсіз орындалады. Еспембетгін «батыр» деген дапқа жетуімен поэма ихталады.

Әдебиеттер:

*руллинСакен Шығармалар жинағы Алматы 2007. Т. V
ІСейфуллин Сакен Шығармалар жинағы Ағматы, 2008, Т. II
ІСейфуллин Сакен Шығармалар жинағы Алматы, 2009. Т. VI
ІСейфуллин Сакен Шығармалар жинағы Алматы, 2007, Т. /..*

ЭТНОФРАЗЕМАЛАРДЫҢ ТІЛДІК САНАДАҒЫ КӨРІШСІ

*Таусоғарова А.К.
Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ
II фете. I филологиясы және
жалпы тіл білімі кафедрасы,
ф.ғ.к, доцент*

Эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жалпы тіл білімі офедрасында орындалып жатқан «Қазақ тілінің лексикалық бірліктеріндегі рптық-мәдени құндылықтардың і<умуляциялануы: лингвоелтанымдық эжктронды тезаурус селскциясы және лемматизациясы» атты ғылыми-зерттеу қбасы нәтижесінде күтілетін элсктронды сезтізбе үшін қазіргі тілдік санада ен иіі көрініс таітқан лингвоелтанымдық лексикалық бірліктерді сұрыптау вдсаты көзделген. Жалпы мәдениаралық қарым-қатынас үдерісімен байланысты мәселелердің, сондай-ақ тілді екінші я өзге тіл немесе шст тілі •етінде мсцгеру үдерісін лингвоелтанымдық материалдармен қамтамасыз ету вдеттерінің шешімі үшін листюелтанымдық сездіктердің қажеттіліктен

ҚР Білім және ғылым министрлігі
Ғылым комитеті
А. Байтұрсынұлы атындағы
Тіл білімі институты

Түркі тілдерінің грамматикасы: қазіргі ахуалы мен болашағы

Аса қорнекті тіл маманы, филология ғылымдарының докторы,
профессор, ҚазКСР ҒА академиясының академигі Нығмет Тіноліұлы Сауранбаевтың
туғанына 100 жыл толуына арналған халықаралық ғылыми-теориялық
конференция материалдары

УДК 811.512

ББК 81.2-2

Т 90

РЕДАКЦИЯ АЛКАСЫ:

филология ғылымдарының докторы, профессор *Ш.Құрманбайұлы*,
филология ғылымдарының докторы, профессор *О.Накысбеков*,
филология ғылымдарының докторы, профессор *Е.Жанпешов*

Пікір жазғандар:

филология ғылымдарының докторы, профессор *З.Базарбаева*
филология ғылымдарының докторы, профессор *Р.Шойбеков*

Конференция материалдары баспаға әзірлегендер:

А.Жаңабекова, А.Солтанбекова, О.Жұбаева

Т 90 Түркі тілдерінің грамматикасы: қазіргі ахуалы мен болашағы /
Жауапты редактор *Ш.Құрманбайұлы*. — Алматы, 2010. -316 бет

ISBN 978-601-7293-00-0

Жинаққа аса көрнекті тіл маманы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚазКСР ҒА академигі Нұпмет Тінәліұлы Сауранбаевтың туғанына 100 жыл толуына арналған "Түркі тілдерінің грамматикасы: қазіргі ахуалы мен болашағы" атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның материалдары еніп отыр.

Кітап тіл білімімен айналысып жүрген тіл мамалдарына, филология факультеттерінің докторанттарына, магистранттары мен студенттеріне, соңдай-ақ көпшілік құрамына арналған.

УДК 811.512

ББК 81.2-2

ISBN 978-601-7293-00-0

© А.Байтұрсынұлы атындағы
Тіл білімі институты, 2010

ындағы	И 3	<i>М.Ә.Жацабекова</i> Қазақ және ағылшын тілдеріндегі нақтылық мағынаны білдіретін қалып етістіктерінің қызметі.....	221
.....	118	<i>Г.А. Ескермесова</i> Жайылма сөйлемдердің күрделенген сөйлемдермен арақатынасы.....	228
і қамту	125	<i>Ә.Бәйімбетова</i> Қазақ тіліндегі үйлесім түрленім.....	232
ендіріп	131	<i>А.Молдашева</i> Қосжасалымды (тошсыңқы/жуысыңқы) дауыссыздардың үндесім артикуляциялық моделі.....	235
у	134	КОГНИТИВТІ ЛИНГВИСТИКА	
хиядағы	140	<i>З.К.Ахметжанова</i> Экспериментальное исследование отражения категории посессивности в языковом сознании современных носителей казахского языка.....	239
рдің бірі	145	<i>Э.Н. Оразалиева</i> Тілдік құрылымдардың танымдық сыры.....	246
.....	145	<i>Б.М. Сүйеркүл</i> "Мұхаббатнамедегі" олемнің тілдік бейнесі.....	251
шын	153	<i>Г.Х.Рамазанова</i> Антропоцентричность англоязычного научно-филологического текста.....	256
.....	159	<i>Г.Ә.Омарбекова</i> Әлемнің тілдік бейнесіндегі уақыт ұғымының фразеологиялық категоризациялануы.....	261
.....	166	<i>Н.А.Прмапова</i> Антропоцентрический принцип отражения картины мира в топонимике.....	266
.....	171	<i>Таусоғарова</i> Л.ІСТілдік тұлғаның ұлттық сәйкестілік феномені ретінде кдрастырылуы.....	271
ары	177	<i>Г.Ж. Снасапова</i> Авторлық дүние бейнесін жасаудағы етістіктік лексиканың орны.....	278
ық	182	<i>Жұбаева О.</i> Кдзақ тіліндегі сан-мөлшер концептінің репрезентациясы.....	284
.....	189	<i>Г. Сабирова</i> Тілдік тұлға — модени феномен.....	295
.....	194	<i>Молдағали Б.</i> Уақыт пен кеңістік аясыздағы жыл санау мәдениеті.....	302
ердш	202	<i>Н.Абдуллина</i> Шал ақын поэзиясындағы адамгершілік қасиеттерінің бершуі: <i>жақсы мен жаман</i>	308
ыстағы	206		
пьиыққд			
ектілердің	211		
.....	216		

Литература:

1. *Воркачев С.Г.* Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки. - М., 2001. - №1. - С.65.
2. *Постовалова В.И.* Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. - М., 1988. — с. 8.
3. *Вежбицкая А.* Понимание культур через посредство ключевых слов. — М: Языки славянской культуры, 2001. - с. 18.
4. *Гребенникова Н.С.* Традиция и этническая картина мира // Картина мира (лингвистические и этнокультурные аспекты): Бюллетень оперативной научной информации. Вестник Томского государственного университета. - Томск, 2006. - №60. - с. 71.
5. *Колшанский Г.В.* Объективная картина мира в познании и в языке. - М., 1990.
6. *Кубрякова Е.С.* Роль словообразования в формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. - М.: Наука, 1988. - с. 141.
7. *Матвеев А.К.* Апология имени // Вопросы ономастики. — М., 2004. - №1. - с. 12.
8. *Суперанская А.В.* Имя - через века и страны. - М.: Наука, 1990. - с. 114.

Түйін

Мақалада топонимиядағы өлемнің тілдік бейнесі сол аймаққа тұратын халықтың этникалық құрамы, тегі, мәдениеті мен дүниетанымына қатысты қарастырылады.

Таусоғарова А.К.

Әл Фараби атындағы ҚазҰУ доценті,
филология ғылымдарының кандидаты

Тілдік тұлғаның ұлттық сәйкестілік феномені ретінде қарастырылуы

Тілдік тұлға тілді қарым-қатынас құралы, ой-пікірді жеткізуші құрал ретінде сөйлеу үдерісінде, жазбаша шығармашылығында пайдалану үдерісінде өзіндік индивидуалдық қолтаңбасын қалдырады. Тілдік тұлғаның бұл тұрғыдағы өзіндік индивидуалдық қолтаңбасы оның олеуметтік-психологиялық ерекшеліктерімен қатар, елем бейнесінің санада құрылымдануымен байланысты менталдылық сипатын, сондай-ақ тілге көркемдік сипат дарытып, астарлы мән беру, тіл арқылы адресатты көздеген әрекетке еліктіру, өз ниетін жүзеге асыруы мақсатындағы стратегиялары бойынша прагматикалық тұрғыда тілдік құралдарды екшеп қолдану дағдыларын қамтып, жеке тілдік тұлға ретіндегі индивидуалдық тілдік ерекшеліктері бойынша парадигма құруға мүмкіндік беруі тиіс.

МАПРЯЛ аясында
Под эгидой МАПРЯЛ
Under the aegis ofMAPR YAL

Эл-Фараби атындағы Қазак ұлттық университет!
филология факультеті жаппы тіл білімі
кафедрасының 60-жылдығына арналған
«ТІЛ - ҚОҒАМ - УАҚЫТ» аіты ХІІІ халықаралық ғылыми-
теориялық конференциясының материалдар жинағы
Аханов тағылымы
20-21 мамыр

Сборник материалов
ХІІІ Международной научно-теоретической конференции
«ЯЗЫК - ОБЩЕСТВО - ВРЕМЯ»,
посвященной 60-летию кафедры общего языкознания
филологического факультета Казахского национального
университета им. аль-Фараби
Ахановские чтения
20-21 мая

Collected articles of ХІІІ International
Scientific-Theoretical Conference
«LANGUAGE - SOCIETY - TIME»
devoted to 60-th anniversary
of chair general linguistics al-Farabi
Kazakh National University
Akhanov Conference
20-21 May

Алматы
«Қазак университеті» 2010

СОДЕРЖАНИЕ

	К ЮБИЛЕЮ КАФЕДРЫ ОБЩЕГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ: Преемственность традиций 7
Школа преподавателей Шатуры (МАПРЯЛ) Шьединение преподавателей Шатуры (КАЗПРЯЛ)	Научные интересы кафедры общего языкознания Аманжолов А.С. Ескі казак шығармасының тілдік өзгешелігі.....-11 Сүлейменова Ә.Д. Социоллингвистические переменные языкового сдвига и поворота языкового сдвига 14
уяеименова	Мадиева Г.Б. Зависимость выбора языка образования от этнической идентичности.....18 Ибраева Ж.К. Типологическая характеристика способов политической коммуникации Казахстана 23
Е. Алтынбекова, Уматова Ж.М., Ж. Кузембекова	Куличенко Ю.Д. Языковые единицы перцептивных образов политического дискурса ..... 28 Мәмбетова М.К. Клише және фразеологизм..... 33 Медетбекова П. Т. Мәпмәтін және тіл бірліктерінң функционалды-семаптикалық ерекшеліктері 38
Международная конференция РЯД (материалы докладов и леймекова. - Алматы: Казак	Мрашова З.А. Ш.Уәлиханов шығармаларындағы батыс еуропалық синтез ..... 43 Таусоғарова А. Қ. Тілдік тұлға сәйкестігі мен атрибуциясындағы уақыт, коғам факторлары 48
шпен на филологическом мсигега имени аль-Фараби.	Уматова Ж.М. К вопросу о природе эпистолярного жанра ..... 53 Шайкенова Л.М. Концептуально-методологические предпосылки построения теории рефлексивной лингвистики 59
©КазНУим. аль- и,2010	Кузембекова Ж.Ж. Оқылым тест тансырмаларын құрастырудағы негізгі қағидалар ..... 63 Исмайлова Н.А. Иноязычные наименования продуктов питания в современном казахском языке 67
	Аканова А.А. Валентность vs. сочетаемость: к вопросу о сходстве лингвистических понятий ..... 72 Бейсенханова А. Ар лексика-семантикалық орісін анықтаудағы кейбір мәселелер ..... 76 Боранбаева СЕ. Әлеуметтік лянгвистиканың әлеуметтік мәртебе категориясы ..... 79 Кенжебаева Л. Т. Коммуникативно значимое молчаіше в эмогавной функции 83

«Вдруг: «О, алла! О Магамед», — і^тед вами является настоящая любовница веков и столетий насурь.чснная, нарумяненная до красноты, набеленная до белизны... Если вы любите.сли. неги и кснфа, то матайлах!»

«Ходжа (то же, что и мурза, господин) хочет жениться на 20 шапках, он слова слава аллаху, прекрасный человек!»

Мундай компонентгер жанама түрде шыгыс халыктарының эмониионалдык, рухани дүниесінің ерксшеліктерінен хабар берді.

Ш. Уолиханов «Кунделіктерінің» жанрлық ерекшеліктері оныш шмгармаларындагы контекстерліі экзотизмдері мен кірме сьздерінік атқаратын скі нсгізгі қызмсын алдын ала айкындады, олар фондық және ұлттық колорит куру қызметі. Негізплерімсн коса олар сондай-ак бірқатар жеке дара қызметтерді де атқарады: сөйлеу индивидуализациясы, бейнелік. кейіпкерлердің ішкі элемі мен эмониионалдык-рухани дүниесіп жеткізу суреттеп отырған х&ықтың өзіндік ұлттық психологиясы мен модениетін беру қызметтері. Барлық бул қызметтер бір-бірін толмқтырып, нәтижссііде бүкіл коркемдікгіц бүтін, тұтас бсйиелік корінісі жасалады.

1. *Логический анализ языка Образ человека в культуре и языке / Ответ ред Н.Д. Артюнова И.Б. Левонтина. - М., 1999.*

2. *Маргунан А. Очерк жиши и деятельности Ч. Вшихаиова Соб.соч. Ч. Валиханова -1961. -Т1.*

ТІЛДІК ТҮЛГА СӘЙКЕСТІП МЕН АТРИБУЦИЯСЫ ШДЛГЫ УАҚЫТ, ҚОҒАМ ФАКТОРЛАРЫ

Таусогарова А.Қ., aiau2han@mail.ru
(Ол-Фараби аг ҚазҰУ. Алматы, Қазақстан)

Трек сөздер: ухыцты, фактор, біряік

Қазіргі лингвистикада тілді зерттеуде оны тікелей Адаммен байланысты қарастыру басымдық алууда. Бул. біріншіден. алач колтаңбасы. ой-санасы коғамда, өмірде орын алған қандай-да болсын кубылыстарға өздерінің қатыстылығы турғысынан хабар беріп зуруына байлаиысп.і болса, скіішіден. адамның белсенділігі арқасында даму, озгеру үстіндегі коғамның жске адамды әлсуметгік бір зоптын мушссі рстіндс сәйкестілік табуына ықпалдастығын тіл арқылы таиу ооттық лингвистика. олеумсітік лингвистика, психолінгвистика сияқты шсктес Ғы.іымдар алдында турған мәселелердің шешіміпдс манызды болуымен байланысты зүсіндіріледі.

В. Наумовті>іц «тілдік дағдылар. пакты айтқанда, сөйлеу дағдылары тілдік тұлғаның немссс зілдік ужымыиыц жалпы ортақ бслгілері (элеуметтік, жас молшері, жыныстық) бойынша біріккен қайбір бөлігінің бейсаналы маркслері (индикаторлары) болып табылады» 11, 12 б.д деген пікірі тілдік тулга сәйкестігі мәсслесімси байланысты айтылған. Мулла элеуметгік мәртебе, жас мөлшері. жышысп.ік гурғыдагы бейсаналы маркерлср жксс тулғаиын коғамның белгілі бір элеумсітік тобымен сәйкесіічігі үшін манызды болса, ал жеке тулғанын оз ойын тілдік формалдық калыпка зүсіру зурғысынан басқалардан ерксшелснүі, өзіхлнеленуі оны қайбір әлсуметгік топтің сзйкестендіру үшін смес. онм мәтін және авторы тұрғысынан сәйкестендіруде манызлы.

Әсіресе, тілдік тұлғаныш кан. байланысты логикалық ойлау ж¹ кормііс бсреді. Тұлғанын ойлау) аты, сын-сапасы я кимылы си объектілердің жеке қасиеттеріі объектілер туралы тікелсіі тұж жүйесімсн байланысты бірл: *шындығында, жалпы алғані* болады. Алайда оның осышпаі тілдік тулғанын *негіінде* сөзі келеді дс, сол тулғанын мәтіі дәрежелс маркеріне айналаы тіліңс жасалған бақылаудын озіндік тұжырымын жеткіз; анықталлы: *Негіінде сын есі ескі туркі жазбаларынаи, со. Қул. негіінде. дұрыс пікір. І есім, не үстеу деп ажырату байланысқ/ғндарымен, өзде/Негіінде табыс >....-іы септіктерге қарағанда өзг сойлемдерде автордың өз і үінш колданған негііноеп нуқсан қслмейді, тек автор осы автордың объектах білдірумен, яғни ойлау ж\ *шындығында* сөздерін кол *есімдердің мундай мағын келгенде мол уығырайды* сойлемсдерсдн таш бір (жағдайы: 1) *Цегіінде сы екенін ескі туркі жазбал болады.* 2) *Негіінде еті үстеу деп ажырату*^ түсірілген ілік септііініі септііінің түсіріііу заңіі оның жүйелі сипаз алу болады. Тулга тіліне *T.* немесе жазбаша мәтін атрибуция мәселелеріні өзара синоним модалы жүйелі колдаиылуыи (кваяты іагивгік) таша;*

Атрибуция үдеріс сәйкестілігі мейлііше ойлаймыз.

Кейбір фактіерг пайда болған кубыяы